



**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**SOSYOLOJİK DÜŞÜNCENİN GELİŞİMİNDE SAINT-SIMON'UN ROLÜ VE DİNE
YAKLAŞIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

VEDAT YILDIZ

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZLEM ÜLKER SHAHAVATOV

**YALOVA
TEMMUZ 2025**



T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

SOSYOLOJİK DÜŞÜNCENİN GELİŞİMİNDE SAINT-SIMON'UN ROLÜ VE DİNE
YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

VEDAT YILDIZ
238108013

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZLEM ÜLKER SHAHAVATOV

YALOVA
TEMMUZ 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “Sosyolojik Düşüncenin Gelişiminde Saint-Simon’un Rolü ve Dine Yaklaşımı” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Vedat Yıldız



ÖNSÖZ

Modern sosyolojik düşüncenin kökenleri üzerine yapılan araştırmalar, yalnızca bir disiplinin oluşum sürecini değil, aynı zamanda toplumun dönüşüm dinamiklerini de anlamaya katkı sunmaktadır. Bu çerçevede Claude Henri de Saint-Simon'un toplumsal dönüşüme ve sosyolojik düşüncenin kökenine dair geliştirdiği fikirler, hem yeni bir bilimin doğmasına hem de sosyolojik düşüncenin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

Bu çalışma, Saint-Simon'un sosyolojik düşüncenin gelişimindeki yerini tarihsel bağlam içinde değerlendirerek; onun entelektüel yaşamını, çalışmalarının içeriğini, fikirlerinin nasıl ortaya çıktığını, hangi kaynaklardan beslendiğini ve kendisinden sonra gelen düşünürleri nasıl etkilediğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Saint-Simon'un, yaşadığı dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik krizlerinden etkilenmesiyle; bilim, üretim, din ve toplum arasında yeni bağlar kurarak toplumu analiz etmesi, onu hem klasik sosyolojinin kurucu figürlerinden biri haline getirmiş hem de toplumsal yapının yeniden inşasına yönelik özgün bir bakış açısı geliştirmesine olanak sağlamıştır. Saint-Simon'un düşünsel mirası, yalnızca sosyolojinin ilk temellerini atmakla kalmamış, aynı zamanda din, felsefe, ekonomi ve siyaset alanlarına gerek kendi fikirleriyle gerekse kendi ismiyle kurulan Saint-Simonizm akımıyla birçok disipline yön vermiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca, özellikle tez sürecinde karşılaştığım çeşitli zorlukları aşmamda rehberliği ve akademik yönlendirmeleriyle büyük katkı sağlayan danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Özlem Ülker Shahavatov'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin yapıcı eleştirileri, titiz yaklaşımı ve desteği bu çalışmanın şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Yüksek lisans eğitimim ve tez sürecinde değerli görüş ve katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Ali İnan'a teşekkür ederim. Ayrıca değerli görüş ve önerilerinden dolayı Dr. Öğr. Üyesi Merve Betül Üçer'e de şükranlarımı sunarım.

Eğitimim süresince bilgi ve motivasyon desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen hocalarıma ve tez sürecinde sabır ve anlayışla yanımda olan aileme minnettarım. Manevi destekleriyle ve tezin çeşitli bölümlerini okuyarak bana katkı sunan arkadaşlarım Sertan Güler, Davut Hasanoglu ve Ersin Gürses'e teşekkür ederim.

Saint-Simon'un akademik olarak araştırılması, hem klasik sosyolojinin temel taşlarını yeniden değerlendirmeyi hem de Türkiye'de bu alandaki literatür eksikliğine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu çalışmanın, sosyoloji ve din sosyolojisi alanında yürütülecek ileriki akademik araştırmalara katkı sağlamasını temenni ederim.

Temmuz-2025

Vedat Yıldız

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Konusu.....	1
1.3. Araştırmanın Amacı	2
1.4. Araştırmanın Önemi	2
1.5. Yöntem ve Literatür İncelemesi	3
2. SAINT-SIMON’UN ENTELEKTÜEL BİYOGRAFİSİ	6
2.1. 1760-1801 (Saint-Simon’un Çocukluğu, Askerlik Tecrübesi ve Ticari Faaliyetler Dönemi).....	6
2.2. 1802-1825 (Yazarlık Yılları).....	9
2.3. Saint-Simon’un Eserleri	12
2.3.1. Genel bilim ve felsefeye dayalı eserleri (1802-1815)	14
2.3.2. Endüstri ve sosyal incelemelere dayalı eserleri (1816-1825).....	16
3. SAINT-SIMON’UN GÖRÜŞLERİ	18
3.1. Tarihsel ve Toplumsal Bağlam.....	18
3.1.1. Rönesans	18
3.1.2. Reform	19
3.1.3. Aydınlanma çağı.....	20
3.1.4. Fransız Devrimi	21
3.1.5. Sanayi devrimi	24

3.2. Saint-Simon'un Kaynakları	25
3.3. Saint-Simon'un Doktrini ve Metodolojisi	29
3.3.1. Pozitivizm ve sosyoloji.....	29
3.3.1.1. Sosyal fizyoloji (İnsan bilimi).....	29
3.3.1.2. İnsan zihninin ilerlemesi (Tarihsel evrim)	30
3.3.2. Endüstriyel toplum çözümlemesi (Endüstriyalizm)	34
3.3.2.1. Toplumsal örgütlenme.....	34
3.3.2.2. Askeri toplumdan endüstri toplumuna geçiş.....	35
3.3.2.3. Endüstri toplumu	38
3.3.2.4. Bal arıları (üreticiler) ve eşek arıları (aylaklar-asalaklar)	41
3.3.2.5. Yönetim.....	45
3.3.3. Sosyalizm.....	48
3.3.3.1. Ütopik sosyalizm.....	48
3.3.3.2 Saint-Simon'un toplumsal tasarıları.....	53
3.4. Saint-Simon'un Dine Yaklaşımı: Yeni Hristiyanlık.....	57
3.4.1. Katolik mezhebine eleştirisi	59
3.4.2. Protestanlık mezhebine eleştirisi	64
3.4.3. Yeni Hristiyanlık dinin oluşumu	67
4. SAINT-SIMON'DAN ETKİLENEN DÜŞÜNÜRLER.....	69
4.1. Auguste Comte	69
4.2. Saint-Simoncular (Saint-Simonizm).....	72
4.3. Karl Marx	76
SONUÇ	82
KAYNAKLAR.....	87
ÖZGEÇMİŞ	92

KISALTMALAR

C-H.	: Claude Henri
ev.	: Çeviren
ed.	: Editör
KM	: Karamanoğlu Mehmetbey niversitesi
tr.	: Translator
vb.	: Ve benzeri



SOSYOLOJİK DÜŞÜNCENİN GELİŞİMİNDE SAINT SIMON'UN ROLÜ VE DİNE YAKLAŞIMI

ÖZET

Bu çalışmada; sosyolojinin bir disiplin olarak ortaya çıkış sürecinde önemli katkılarda bulunan Claude Henri de Saint-Simon'un sosyolojik düşüncenin gelişimine etkisi ve dine olan yaklaşımı incelenmiştir. Tarihsel ve sosyolojik bağlam çerçevesinde, Saint-Simon'un hayatı, eserleri, düşünceleri ve etkisi kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Avrupa'da, özellikle 14. yüzyılın sonlarından itibaren yaşanan büyük toplumsal dönüşümler, birçok alanda önemli gelişmelere yol açmış; bu gelişmeler, yeni bilimlerin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Aydınlanma düşüncesi ve devrimlerle şekillenen bu süreçte Saint-Simon, toplumsal değişimin ortaya çıkardığı sorunlara çözüm arayışlarıyla öne çıkmış; toplumun yapısını bilimsel bir yaklaşımla inceleyerek sosyoloji biliminin temellerinin atılmasına katkı sunmuştur. Saint-Simon'un toplumu üretim merkezli olarak değerlendirmesi, üretim temelli toplum ve sınıf anlayışı geliştirmesi ve toplumun ihtiyaçlarını açıklamaya yönelik çabaları, onu klasik sosyolojinin öncülerinden biri haline getirmiştir.

Çalışmada, Saint-Simon'un sanayi toplumu, üretim ilişkileri, sınıf yapısı, toplumsal düzen, ilerleme anlayışı ve ahlaki yapı üzerine geliştirdiği fikirlerle sosyoloji disiplininin oluşumuna; Reform, Protestanlık, Katoliklik ve Yeni Hristiyanlık düşüncesine dair görüşleri çerçevesinde, modern toplumda dinin toplumsal konumu ve işlevine ilişkin değerlendirmeleri din sosyolojisine etkisi bağlamında ele alınmıştır. Araştırmanın temel argümanı, Saint-Simon'un bilim, üretim ve ahlak ilkelerini bütünleştiren yaklaşımıyla hem endüstriyel toplumu yeniden örgütlemeye yönelik özgün bir model geliştirdiği hem de dinin toplumsal işlevini yeniden tanımlayarak din sosyolojisinin gelişimine zemin hazırladığıdır. Bu bağlamda, Saint-Simon'un düşünceleri, modern sosyolojinin pozitivist yönelimine ilham vermiş; toplumsal ilerlemenin bilgi, üretim ve ahlaki sorumluluk çerçevesinde geliştirdiği düşünceleriyle de kendisinden sonraki düşünürleri etkilemiştir. Son olarak, vefatından sonra onun düşüncelerini geliştiren ve devam ettiren öğrencilerinin düşünceleri bağlamında, Saint-Simoncu düşüncenin etkisinin zamanla nasıl düşünsel bir mirasa dönüştüğü ortaya konmuştur.

Bu çalışma, Saint-Simon'un sosyolojik düşüncenin gelişimindeki konumunu tarihsel, felsefi ve sosyolojik bağlamda tespit etmeyi; onun modern sosyolojinin teorik temellerine, endüstriyel toplum anlayışına ve dinin toplumsal işlevine yönelik kuramsal katkılarını sistematik biçimde ortaya koymayı; ayrıca Türkiye'de bu alanda yapılan araştırmalara yeni veriler ve özgün değerlendirmeler sunarak bu alandaki literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din, Toplum, Sosyoloji, Endüstri, Saint-Simon.

SAINT SIMON'S ROLE IN THE DEVELOPMENT OF SOCIOLOGICAL THOUGHT AND HIS APPROACH TO RELIGION

ABSTRACT

This study examines the influence of Claude Henri de Saint-Simon, a prominent figure in the emergence of sociology as a discipline, on the development of sociological thought and his approach to religion. Within a historical and sociological framework, Saint-Simon's life, works, ideas, and influence are analyzed in depth.

In Europe, particularly from the late 14th century onwards, major social transformations led to significant developments in many fields, laying the groundwork for the birth of new sciences. In this process, shaped by Enlightenment thought and revolutions, Saint-Simon stood out with his search for solutions to the problems brought about by social change. By analyzing the structure of society through a scientific perspective, he contributed to laying the foundations of sociology. Saint-Simon's evaluation of society as production-centered, his development of a class and society model based on production, and his efforts to explain social needs placed him among the pioneers of classical sociology.

The study addresses Saint-Simon's contributions to the formation of sociology through his ideas on industrial society, production relations, class structure, social order, the concept of progress, and moral structure, as well as his views on Reform, Protestantism, Catholicism, and the concept of "New Christianity," which provide evaluations of the social position and function of religion in modern society, within the context of their impact on the sociology of religion. The central argument of the research is that Saint-Simon, by integrating the principles of science, production, and morality, not only developed an original model for the reorganization of industrial society but also redefined the social function of religion, thereby laying the groundwork for the development of the sociology of religion. In this regard, Saint-Simon's thought inspired the positivist orientation of modern sociology and influenced subsequent thinkers with his vision of social progress grounded in knowledge, production, and moral responsibility. Finally, the study reveals how Saint-Simonian thought transformed over time into an intellectual legacy through the ideas of his students, who developed and continued his work after his death.

This study aims to identify Saint-Simon's position in the development of sociological thought within historical, philosophical, and sociological contexts; to systematically present his theoretical contributions to the foundations of modern sociology, the concept of industrial society, and the social function of religion; and to contribute to the literature in this field in Turkey by providing new data and original evaluations.

Keywords: Religion, Society, Sociology, Industry, Saint-Simon

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Sosyolojik düşüncenin doğuşuna katkı sunan düşünürlerin tarihsel bağlamda incelenmesi, sosyoloji disiplinin gelişimini doğru kavrayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Saint-Simon, bu süreçte öne çıkan isimlerden biridir. Dolayısıyla bu çalışmanın temel araştırma problemi, Saint-Simon'un yaşadığı tarihsel ve toplumsal bağlamda geliştirdiği fikirlerin, sosyolojik düşüncenin oluşumuna nasıl katkı sağladığını ve Saint-Simon'un dine dair düşüncelerini kapsamaktadır. Ayrıca Saint-Simon'un Türkiye'de akademik literatürde bağımsız ve derinlemesine ele alınmamış olması hem onun tanınırlığı açısından hem de düşünce mirasının değerinin anlaşılması adına sosyal bilimler alanında önemli bir boşluk yaratmaktadır. Türkiye'de Saint-Simon üzerine yapılan akademik çalışmaların sınırlılığı göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın Türkiye'de klasik sosyoloji alanına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede araştırma; Saint-Simon'un; din ve ahlakın toplum için gerekliliği, toplumsal değişime dair görüşleri, topluma dair geliştirdiği tasarı, teori ve kavramların sosyolojik düşünceye nasıl bir katkı sunduğunu tartışmayı amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Konusu

Bu çalışma, Saint-Simon'un toplum ve tarih üzerine geliştirdiği teorilerin, sosyolojinin bir bilim dalı olarak doğuşundaki etkilerini ve sosyolojik düşüncenin gelişiminde oynadığı rolü analiz etmektedir. Çalışmanın odak noktası, Saint-Simon'un özellikle sanayi toplumu, üretim ilişkileri, sınıf yapısı, toplumsal düzen ve toplumsal fayda ekseninde; endüstriyalizm, sosyalizm, kapitalizm ve dine yaklaşımı çerçevesinde geliştirdiği düşünceler ile bu düşüncelerin hem kendi çağındaki hem de kendisinden sonraki düşünürler üzerindeki etkileridir. Bu doğrultuda öncelikle Saint-Simon'un entelektüel biyografisi ve toplumsal çözümlemelerinin tarihsel ve sosyolojik bağlamı incelenerek düşüncelerini şekillendiren arka plan ortaya konulmuştur. Ardından, 1. sosyal fizyoloji/insan bilimi, ilerlemeci tarih anlayışı, toplumsal düzen fikri çerçevesinde pozitivizm ve sosyolojinin gelişimine katkısı; 2. endüstri toplumu kavramı çerçevesinde endüstriyel toplumun yeniden örgütlenmesine dair çözümlemeleri ile modern sanayi toplumunun anlaşılmasına katkısı ve 3. kapitalizm ve endüstri toplumunun olumsuz yönlerini tespit edip gidermeye çalışan, üretim, emek, toplumsal refah ve çıkarları önceleyen yaklaşımıyla sosyalizm fikrinin ortaya çıkmasına yaptığı katkı analiz edilmiştir. Reform, Protestanlık, Katoliklik ve Yeni Hıristiyanlık

düşüncesine dair görüşleri çerçevesinde, modern toplumda dinin toplumsal konumu ve işlevine ilişkin değerlendirmeleri din sosyolojisine etkisi bağlamında ele alınmıştır. Son olarak, vefatından sonra onun düşüncelerini geliştiren ve devam ettiren öğrencilerinin düşünceleri bağlamında, Saint-Simoncu düşüncenin etkisinin zamanla nasıl düşünsel bir mirasa dönüştüğü, tarihsel bir bağlamda bıraktığı etki, tez çalışmasının temel konusudur.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Saint-Simon'un fikirlerini tarihsel ve düşünsel bağlamı içinde değerlendirerek; onun modern sosyoloji, din, ekonomi ve diğer alanlara olan katkılarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Özellikle Saint-Simon'un sosyolojik bakış açısının, sanayi toplumlarının dönüşüm süreçleri ve dinin tarihsel gelişiminin topluma etkisi gibi konular üzerinde ne tür izler bıraktığını inceleyerek, bu düşüncelerin sosyal bilimlerin gelişim sürecindeki önemini vurgulamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda çalışma, Saint-Simon'un fikirleri ve etkisini tarihsel ve sosyolojik bir bağlamda ele alarak, onun toplumsal değişim ve din görüşlerinin, sosyoloji biliminin gelişimine olan katkılarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca Türkiye'de akademik literatür incelendiğinde Saint-Simon ile ilgili akademik verilerin yetersizliği nedeniyle çalışmanın bu alana katkı sağlanması amaçlanmıştır. Böylelikle Saint-Simon'un düşüncelerinin sosyolojik bir disiplinin temellerini nasıl attığı, toplum ve sosyal yapı üzerine görüşlerinin nasıl bir etki yarattığı ve bu etkilerin sosyolojinin gelişimine nasıl katkıda bulunduğu değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Saint-Simon, sosyolojinin bir bilim olarak şekillenmesine olan katkıları, özellikle sanayi toplumu ve toplumsal sınıflar üzerine geliştirdiği teoriler üzerinden ele alınarak Saint-Simon'un sosyolojik gelişmede önemi ortaya konmaktadır. Bu bağlamda sosyolojinin klasik teorisyenlerinden biri olan Saint-Simon'un düşüncelerinin modern sosyal bilimleri evrimi üzerindeki etkisini vurgulamakta ve bu alanda yapılan mevcut çalışmalara katkı sunması hedeflenmektedir. Tezde disiplinler arası bir yaklaşım benimsenerek Saint-Simon'un fikirlerinin farklı alanlardaki etkileri ele alınmıştır. Özellikle toplumsal ilerleme, dini-ahlaki yapı ve sanayi toplumu üzerine geliştirdiği teorilerin; felsefi, siyasi, dini ve sosyolojik düşünceler üzerindeki etkileri bu kapsamda incelenmiştir.

Bu çalışma, Saint-Simon'un düşünceleri üzerine yeni bakış açıları ve tartışmalar geliştirerek onun fikirlerinin daha geniş bir bağlamda ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle

araştırmanın, hem Saint-Simon'un sosyoloji ve din sosyolojisine olan katkılarını ortaya koyması hem de Türkiye'deki sosyoloji ve din sosyoloji literatürüne katkı sağlaması hedeflemesi açısından anlamlı olduğu düşünülmektedir.

1.5. Yöntem ve Literatür İncelemesi

Bu çalışmanın yöntemsel çerçevesi, tarihsel çözümleme ve kuramsal değerlendirme olmak üzere iki ana eksende şekillenmiştir. Bu iki ana eksen, Saint-Simon'un düşüncelerinin tarihsel ve sosyolojik bağlamını anlamaya ve fikirlerinin oluşturduğu etkiyi analiz etmeye yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle çalışmaya dair literatür taraması kapsamlı bir şekilde yapılmıştır. Literatür taramasında birincil kaynak olan Saint-Simon'un eserleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve eserler arasındaki bağlantılar dikkate alınarak Saint-Simon'un ortaya koyduğu fikir ve tasarıların sosyolojiye ve sosyal bilime yaptığı katkılar analiz edilmiştir.

Saint-Simon'un Fransızca orijinal eserleri *Gallica* adlı internet veri tabanından indirilmiştir. Ardından Saint-Simon'un eserlerinin derlendiği İngilizce editöryal baskılarına ulaşılmış ve eserlerin hem Fransızca orjinalleri hem de İngilizce tercümeleri *DeepL* adlı çeviri uygulaması kullanılarak Türkçeye çevrilmiştir. Programın yaptığı çevirilerin güvenilirliği iki dildeki çeviriler karşılaştırarak kontrol edilmiştir. Bunun yanında tercüme kontrol için yapay zekâ programlarından (ChatGPT, DeepSeek, Gemini) yararlanılmıştır. Yabancı dildeki kaynaklar, akademik çeviri yazılımları aracılığıyla Türkçeye çevrilmiş, ardından tutarlılık sağlamak için terim kontrolü yapılmıştır. Bunun yanında anlaşılmayan kelime, kavram ve cümleler için İngilizce ve Fransızca sözcükler kullanılmıştır. Ayrıca, tezde verilen yabancı kaynaklı dipnotların işaret ettiği metinlerin tercümelerinin önemli bir bölümü doğruluğu/isabetli oluşu konusunda, Fransızca olanlar, varsa İngilizce tercümeleri aracılığıyla, İngilizce olanlar ise orijinal metinler üzerinden olmak üzere uzman görüşüne başvurulmuştur.

İkincil kaynak olarak ise Saint-Simon'un hayatı ve düşünceleri üzerine yazılmış yerli ve yabancı akademik çalışmalar detaylıca incelenmiştir. Yabancı ikincil kaynaklara ulaşılarak incelenmiş; Türkçe literatür değerlendirmesi ise şu şekildedir:

Ülkemizde Saint-Simon'u kapsamlı bir şekilde ele alan ve Saint-Simon hakkında “*Ganj kıyılarında dört yıl dolaştıktan sonra Avrupa'ya döndüm. Çağımız Saint-Simon'la başlıyordu. Saint-Simon hem Endüstri Devrimi'nin ideoloğu idi hem sosyalizmin. Comte'un Durkheim'in,*

*Marx'ın hocası. Saint-Simon, kutupları ahenkleştiren adamdı...*¹ diye bahseden Cemil Meriç'tir. Cemil Meriç, Saint-Simon'u müstakil bir şekilde *Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist* adlı eserinde incelemiştir. Meriç diğer çalışmalarında bu eserin ve Saint-Simon'un önemine şöyle değinmektedir: "...*Saint-Simon dosyada bekliyor, böyle bir kitap bir millet için değil, bir devir için şeref.*"² Başka bir eserinde, "*Saint-Simon, İlk Sosyolog, İlk Sosyalist toplumun dertlerine çare arayan bir aydının Batı düşüncesine, daha doğrusu Düşünce'ye uzanışı. Hint bütün. Saint-Simon parça.*"³ diye bahsetmektedir. Bunun yanı sıra diğer eserlerinde de Saint-Simon'a yer vermektedir. Bundan dolayı Türkiye'de Saint-Simon'a değinen çalışmalarda Cemil Meriç'in *Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist* eserinden çokça alıntı yapıldığı görülmüştür.

Meriç eserini 1967 yılında yazmıştır ve "...*daha benden bir asır Türkiye'de Saint-Simon yazacak çıkmaz...*"⁴ demiştir. Gerçekten de Meriç'ten sonra Türkiye'de müstakil bir şekilde Saint-Simon'u inceleyen bir çalışmaya rastlamadık. Bu konuda Meriç haklı çıkmıştır. Ayrıca kimsenin Saint-Simon'u araştırmaması da önemli bir soru işaretidir. Fakat Saint-Simon'un incelenmemesi sadece yerli literatürde değil yabancı literatürde de göze çarpmaktadır. Bu durum Saint-Simon'un eserlerinin derli toplu olmaması, yine eserlerinin Fransızcadan İngilizceye geç çevrilmesi ve Saint-Simon'un zor bir üslup kullanması gibi nedenlere bağlanabilir.

Cemil Meriç eserinde Saint-Simon'un hayatını, düşüncelerini, eserlerini ve şakirtlerini kendine has üslubuyla ele almaktadır. Eserde konular kronolojik olarak devam etse de bu kronolojik devamlılık süreklilik sağlamamıştır. Hem Meriç'in kendine has üslubu hem de konuların dağınık ele alınması eserin anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Meriç'in eserini okumak için önceden Saint-Simon hakkında genel bir bilgiye sahip olmak gereklidir. Aksi takdirde eserin anlaşılması zorlaşacaktır. Çünkü Meriç konuları okuyucunun da Saint-Simon'u bildiğini varsaydığı bir üslupla kaleme almıştır. Tüm bu hususta çalışmamızda Cemil Meriç'ten farklı olarak konuların tarihsel kronolojisine dikkat edilmiştir. Saint-Simon'un hayatı ve eserleri detaylandırılmıştır. Fikirlerinin tarihsel bağlamda arka planı incelenerek daha anlaşılır kılınmasına gayret edilmiştir. Meriç'in ele almadığı konular detaylıca

¹ Cemil Meriç, *Kırk Ambar 2* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022), 541.

² Cemil Meriç, *Jurnal 2* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022), 89.

³ Meriç, *Kırk Ambar 2*, 542.

⁴ Meriç, *Jurnal 2*, 158.

irdelenmiştir. Yine Meriç'ten farklı olarak Yeni Hristiyanlık ve Saint-Simoncular başlıkları ana hatlarıyla ele alınmıştır.

Ülkemizde Saint-Simon hakkında yazılan ikinci bir eser ise Sezgin Kızılçelik'in 2016 yılında yayımladığı *Sosyoloji Tarihi 3 Saint-Simon, Comte, Spencer, Le Play ve Tocqueville'in Sosyal Teorileri* adlı eseridir. Kızılçelik Türkçe literatürü kapsamlı bir şekilde inceleyerek sosyoloji tarihine iz bırakmış düşünürleri ele aldığı eserinde, Saint-Simon'a da yer vermiştir. Yabancı kaynaklardan da yararlanarak hazırladığı Saint-Simon bölümünde Saint-Simon'un hayatı, fikirleri ve etkileri ele alınmıştır. Fakat daha çok Türkçe literatüre (özellikle çeviri eserlere) yer veren Kızılçelik, eserin bu yönüyle Saint-Simon'un orijinal fikirlerinden yer yer kopuklukların ve çelişkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Saint-Simon'u ele alan üçüncü önemli çalışma ise Cemil Sena'nın *Filozoflar Ansiklopedisi* adlı eseridir.

Bu üç çalışma dışında, Saint-Simon hakkında yapılan çalışmalarda ya Saint-Simon'un belli başlı düşünceleri ele alınmış ya da alt başlık olarak fikirlerine ve önemine kısaca değinilmiştir.⁵ Ayrıca klasik sosyoloji, sosyoloji tarihi ve Auguste Comte'u inceleyen eserlerde Saint-Simon'a değinilmiştir.⁶ Yine bu eserlerdeki alıntı ve atıfların Cemil Meriç'in *Saint-Simon İlk Sosyolog ve İlk Sosyalist* kitabından yapıldığı görülmüştür. Her halükarda Türkiye'de Saint-Simon hakkındaki ana referans Cemil Meriç'in kitabı olmuştur. Son olarak yabancı kaynaklardan Türkçeye çevrilen sosyoloji tarihi, sosyal teoriler vb. çalışmalarda da Saint-Simon'a rastlanmaktadır.⁷ Tüm bu literatürden farklı olarak çalışmamızda Saint-Simon'un hayatı, fikirleri ve etkisini detaylı ve bütüncül bir şekilde ele almaya gayret gösterilmiştir.

⁵ Bahsi geçen çalışmalar: İhsan Sezal'in Steven Lukes'ten çevirdiği *Saint-Simon 1760-1825*, Fatma Sariaslan'ın *Ütopik Sosyalizm, Saint-Simon ve Mısır Modernleşmesi* adlı makalesi ve Fazilet Ahu Özmen Akalın'ın *Cloude Henri Saint-Simon, Saint-Simonizm ve Toplumsal değişim: Askeri Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş* adlı makalesi daha çok Saint-Simon'un belli başlı düşüncelerine yönelik incelemelerde bulunmuştur.

⁶ Tez olarak: Cihan Ballıkaya'nın *XIX. Yüzyıl Pozitivist Düşünürlerinden Auguste Comte ve Emile Durkheim'da Din*, ve Onur Çakmak'ın *Auguste Comte Pozitivizmi Ve Sosyoloji* adlı tezinde Saint-Simon başlığı mevcuttur. Ayrıca Lütfi Sunar *Karl Marx ve Max Weber'in Doğu Toplamlarına Yaklaşımları* adlı tezinde Saint-Simon başlığına yer vermiştir. Kitap olarak: Bedia Akarsu'nun *Çağdaş Felsefe*, Ayferi Göze'nin *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Baykan Sezer'in *Sosyolojinin Ana Başlıkları* adlı eserinde Saint-Simon başlığı mevcuttur.

⁷ Bahsi geçen bazı çalışmalar şunlardır: Herbert Marcuse'un *Us ve Devrim*, Hans Freyer'in *Sosyolojik Kuramlar Tarihi*, Tom Bottomore ve Robert Nisbet'in yazdığı *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Lewis A. Coser'in *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*, Bryan S. Turner'in *Klasik Sosyoloji*, Gaetano Mosca'nın *Siyaset Biliminin Temelleri*.

2. SAINT-SIMON'UN ENTELEKTÜEL BİYOGRAFİSİ

Saint-Simon'un fikir ve tasarımlarına geçmeden önce hayatının ele alınması düşüncelerinin ve tasarımlarının daha iyi anlaşılması adına önem taşımaktadır. Bu bakımdan, Saint-Simon'un biyografisi kronolojik bir şekilde birincil ve ikincil kaynaklar taranarak incelenmiştir. Bu hususta, Saint-Simon'un ailesi, yaptığı meslekler, yaşadığı zorluklar ve yazarlık hayatı yaşadığı dönemle bir bütün halinde işlenmiştir. Taranan literatür doğrultusunda, Saint-Simon'un hayatı iki ayrı döneme ayırarak ele alınmıştır. Bu dönemlerin birincisinde (1760-1801 arası) Saint-Simon'un çocukluğu, askerlik tecrübesi ve uğraştığı ticari faaliyetler ele alınmıştır. İkinci dönemde (1802-1825 arası) ise Saint-Simon'un yazarlık hayatının başlangıcından vefatına kadar olan süreç incelenmiştir. Son olarak Saint-Simon'un eserleri iki dönem üzerinden, kronolojik bir şekilde ele alınmıştır.

2.1. 1760-1801 (Saint-Simon'un Çocukluğu, Askerlik Tecrübesi ve Ticari Faaliyetler Dönemi)

Fransa vatandaşı olan Claude Henri de Rouvroy, Comte de Saint-Simon, 17 Ekim 1760 yılında Picardie'deki Berny kasabasında dünyaya gelmiştir. Soyu Şarلمان'a (Charlemagne) dayandığı iddia edilen Saint-Simon, aristokrat bir ailenin dokuz çocuğundan ikincisidir. Balthazar-Henri ve Blanche-Ellisabeth'in ilk oğludur. 14. Louis döneminde ünlü Hatıralar (Memoirs) yazarı Louis de Rouvroy, duc de St.-Simon'un akrabasıdır.⁸

Saint-Simon'un babası ordudan aldığı emekli maaşı ve küçük memuriyetlerle ailesinin geçimini sağlamaktadır. Ailesi 18. yüzyılın soylu aileleri gibi yoksul bir yaşam sürdürmektedir. Buna rağmen Saint-Simon, iyi bir eğitim almıştır fakat bu eğitim örgün değildir. Ayrıca Saint-Simon'un gençlik yıllarında d'Alembert ve Jean-Jacques Rousseau ile tanıştığı ve bu düşünürlerden eğitim aldığı bilinmektedir.⁹

Saint-Simon'un dini inancı, aldığı eğitimin ve yaşadığı dönemin Aydınlanmacı fikirlerinin etkisiyle zayıflamıştır. Bu duruma henüz on üç yaşındayken komünyonu (ekmek-şarap ayini)

⁸ Keith Taylor, "Introduction", *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 13; Felix Markham, "Introduction", *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*, ed. and tr. by. Felix Markham (New York: Harper Torchbooks, 1964), XI.

⁹ Saint-Simon'un kaleme aldığı el yazmasında Jean-Jacques Rousseau, Voltaire, Helvetius, Raynal, Diderot gibi Ansiklopedicileri okuduğu geçmektedir. Taylor, "Introduction" 13-14; Markham, "Introduction", XI.

reddetmesi ve babası tarafından hapsedilmesi örnek gösterilmektedir.¹⁰ Çocukluğu ve gençliğine dair başka bir anekdot ise her sabah hizmetçisinin “Mösyö le Comte, kalk ve yapacak büyük işlerin olduğunu unutma!” şeklinde uyandırmasıdır.¹¹ Saint-Simon’un aristokrat bir ailenin çocuğu olarak yetişmesi, dönemin önemli düşünürlerinden ders alması ve her sabah hizmetçisinin onu uyandırma şekli gelecekte yapacağı proje ve ortaya koyacağı eserlerin tesadüf olmadığını göstermektedir.

Saint-Simon her asilzade gibi orduda görev yapmış, on yedi yaşında teğmen, on dokuz yaşında ise yüzbaşı rütbesine terfi etmiştir.¹² İlk askeri faaliyeti ise 1781 yılında Amerika Bağımsızlık Savaşına¹³ katılmasıdır. Saint-Simon, Amerika’da geçirdiği süre içinde devam etmek istediği mesleğin askerlik olmadığını farkına varmış ve medeniyetin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla siyaset bilimi üzerine çalışmaya karar vermiştir. Bu kararını teyit eder şekilde, “*Amerika’da kaldığım süre boyunca askeri taktiklerden çok siyaset bilimi ile meşgul oldum.*”¹⁴ şeklinde aktarmaktadır. Bu kararda etkili olan en önemli unsur, Amerika’da daha liberal ve demokrat bir rejimin temellerinin atılmaya başlandığını görmesidir. Saint-Simon, *Bir Amerikalıya Mektuplar* adlı çalışmasında bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

“...Asker olmak benim mesleğim değildi; kaderimde oldukça farklı ve hatta tam tersi bir faaliyet vardı. Daha sonra uygarlığın gelişmesi için çalışmak üzere insan aklının ilerlemesini incelemek: kendime koyduğum amaç buydu. O andan itibaren kendimi tamamen buna adadım; tüm hayatımı buna adadım ve bu yeni görev tüm güçlerimi emmeye başladı. Amerika’da geçirdiğim zamanın geri kalanını tanık olduğum büyük olaylar üzerine düşünmek için kullandım. Nedenlerini keşfetmeye, sonuçlarını tahmin etmeye çalıştım. Hepsinden önemlisi, kendimi kendi ülkem için olası sonuçları incelemeye adadım.”¹⁵

Saint-Simon 1782 yılında Fransız filosunun İngiliz donanmasıyla yaptığı Les Saintes savaşında yaralanmış ve esir olarak Jamaika’ya götürülmüştür. 1783’te savaş bittikten sonra serbest bırakılmıştır. Saint-Simon Jamaika’dan Meksika’ya geçerek buradaki valiye Pasifik ve

¹⁰ Taylor, “Introduction”, 14.

¹¹ Pierre- Maxime Schuhl, “Henri de Saint-Simon (1760-1825)”, *JSTOR*, (Erişim 05 Mart 2025).

¹² Cemil Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022), 30.

¹³ İngiltere’nin Yedi Yıl Savaşları sonucu kayıplarını gidermek için Amerika’da bulunan kolonilere ağır vergiler getirmesiyle başlayan savaştır. Bu savaşta Fransa, Yedi Yıl Savaşlarındaki yenilgisini dindirmek için Amerika’daki 13 koloniyi desteklemektedir. Older Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e* (Ankara: İmge kitapevi, 2016), 155.

¹⁴ Saint-Simon, “Letters To An American”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 162.

¹⁵ Saint-Simon, “Letters to an American”, 162.

Atlantik Okyanuslarını birleştirecek günümüz Panama Kanalı projesini sunmuş fakat proje reddedilmiş ve Fransa'ya dönmüştür.¹⁶

Ülkesinde askerlik mesleğine devam eden Saint-Simon 1785'te İngilizleri Hindistan'dan çıkarmak için Hollanda-Fransa kuvvetlerine yazılmış fakat sefere çıkamamıştır.¹⁷ Ertesi yıl ülkesine dönerek Metz askeri okulunda bilim kurslarına katılan Saint-Simon'un bilime olan tutkusu artmış böylelikle askerliğin onun mesleği olmadığı kanaati güçlenmiştir. 1787 yılında Madrid'i Atlantik okyanusuna bağlayan bir kanal inşa etmeyi planlamıştır fakat projenin uygulanmasındaki zorluklar ve 1789 Fransız Devrimi nedeniyle ülkesine geri dönmüştür.¹⁸ 1789 yılında kendisini siyasi işlerin içinde bulan ve seçim kurulu başkanı seçilen Saint-Simon halka şöyle hitap etmiştir:

*"İltifatınıza teşekkür ederim. Yalnız bir üzüntüm var: Acaba beni sırf efendiniz olduğum için mi seçtiniz? Artık efendi yok beyler, burada hepimiz eşitiz. Herhangi bir yanlışlığa meydan vermemek için huzurunuzda kont unvanından ebediyen feragat ediyorum. Vatandaş olmak, kont olmaktan daha şerefli dir."*¹⁹

Yaptığı bu konuşmayla, hayatının birçok yerinde kendisine ayrıcalık sağlayacak asilzade unvanından feragat eden Saint-Simon, adını da değiştirerek Bonhomme yapmıştır.²⁰ Ayrıca Saint-Simon'un yaptığı bu konuşmada özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi Fransız devriminin getirdiği idealleri benimsediği görülmektedir. Entelektüel birikiminden hareketle; Saint-Simon'un toplumun dönüşümü ve ilerlemesinde, liberal ve demokrat siyasi yapının önemine duyduğu inanç, özellikle Amerika'daki gözlemleriyle pekişmiştir. Bu gözlem ve deneyimler, onun toplumsal reform ve endüstriyel gelişme fikirlerini şekillendirmesinde de önemli bir rol oynamıştır.

Saint-Simon 1790 yılında Comte de Redern ile ortaklık kurarak hükümet tarafından satışa sunulan ulusal mülk topraklarına yatırım yapmıştır. Fakat bu karlı yatırımlar uzun sürmemiş çünkü Fransa'da giderek kötüleşen siyasi durum 1793 yılında Robespierre'in terörüne neden

¹⁶ Taylor, "Introduction", 15.

¹⁷ Taylor, "Introduction", 16; Bu konu hakkında albay olarak süresiz izne çıktığı bilgisi de mevcuttur. Markham, "Introduction", XI.

¹⁸ Projenin uygulanmasındaki zorluklar: Mali güç ve altı bin işçinin sorumluluğunu üstlenmeden dolayı proje uygulanmamıştır. Taylor, "Introduction", 16.

¹⁹ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 31.

²⁰ Markham, "Introduction", XII.

olmuştur. Terör Dönemi²¹ olarak adlandırılan bu süreçte birçok kişi tutuklanmış ve giyotinle idam cezasına çarptırılmıştır. Saint-Simon'un asilzade unvanından feragat etmesi ve ismini Bonhomme olarak değiştirmesi tutuklanmasına başta engel olsa da karşı-devrimci olduğu şüphesiyle hapse atılmıştır.²² Dokuz ay hapiste kalan Saint-Simon 1794 yılında Robespierre yönetiminin sona ermesiyle özgürlüğüne kavuşmuştur.²³

Saint-Simon, 1795-1797 yıllarında birçok ticari işte kazanç elde etmiştir. Fakat yaptığı harcamalar ve Chabonais Otelinde bilimsel faaliyetler için bilim adamlarına verdiği lüks davetlerden dolayı ortağı Redern, Saint-Simon'la olan ortaklığını bitirme kararı almıştır. Neticesinde ortaklık 1799 yılında mahkeme kararıyla bitmiş ve Saint-Simon'un yaptığı gereksiz ve lüks harcamalardan dolayı ortaklığın büyük payına Redern sahip olmuştur.²⁴ Saint-Simon 1798'de Politeknik Okulu yakınlarında bir ev tutarak hem fizik ve matematik derslerini takip etmiştir hem de evinde davetler vererek okulun hoca ve öğrencileriyle sohbet etme ortamı bulmuştur. Ayrıca çeşitli kurslar vererek kendi gelişimini de sürdürmüştür. 1801'de Ecole Medicine Okulunun derslerine katılan Saint-Simon burada Jean Burdin'den fizyoloji öğrenerek ileride geliştireceği sosyal fizyoloji düşüncesinin temelini atmıştır.²⁵ Saint-Simon aynı yıl Sophie de Champgrand'la evlenmiş, bir yıldan kısa süren evlilik anlaşmalı olarak bitirilmiştir.²⁶

2.2. 1802-1825 (Yazarlık Yılları)

1801-1802 yıllarına²⁷ gelindiğinde, Napolyon'un yaptığı barış anlaşmaları ile Avrupa'da yurtdışı seyahatler kolaylaşmıştır. Bu sayede, Saint-Simon bilimsel bilgisini ilerletmek için İngiltere ve İsviçre'ye seyahatler yapmıştır.²⁸ Saint-Simon İsviçre'nin Cenevre şehrine yaptığı

²¹ Fransız Devriminin ardından 1793-1794 yıllarında Jakobenler olarak adlandırılan ve başını Maximilien de Robespierre'nin çektiği grubun, iktidarı ele geçirmesiyle devrim karşıtı kişilerin yargılandığı ve çoklu idamların yapıldığı kanlı dönemdir. Eric J. Hobsbawm, *Fransız Devrimine Bakış*, çev. Osman Akınhay (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2009), 167-174.

²² Taylor, "Introduction", 17; Başka bir bilgiye göre Saint-Simon'un Belçikalı bir banker olan Henry Simon'la isim benzerliğinden dolayı tutuklandığı geçmektedir. Markham, "Introduction", XII.

²³ Markham, "Introduction", XIII; Dokuz ay hapis yattığı bilgisi bu makaleden alıntıdır. Steven Lukes, "Saint-Simon 1760-1825", çev. İhsan Sezal, *İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 20 (Eylül 2011), 109.

²⁴ Taylor, "Introduction", 17-18.

²⁵ Taylor, "Introduction", 18-19.

²⁶ Markham, "Introduction", XIV.

²⁷ Bu başlık altında Saint-Simon'un eserleri kronolojik bir şekilde, hayatı kapsamında ele alınacaktır. Eserlerin detaylı izahı ise "Saint-Simon'un Eserleri" başlığında ele alınmıştır.

²⁸ Taylor, "Introduction", 19.

seyahatte, toplumsal örgütlenme konusundaki fikirlerini sistematize etmiş ve *Bir Cenevre Sakininin Çağdaşlarına Mektupları (Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains)* adlı ilk eserini yayınlamıştır. 1803 ve 1804 yıllarında *Avrupalılara Mektup (Lettre aux Européens)* ve *Toplumsal Örgütlenme Üzerine (De l'Organisation Sociale)* eserlerini yazmış fakat yayınlamamıştır. O sırada, işsiz bir hayat sürdüren Saint-Simon tükenen servetiyle yoksul bir hayat geçirmekte ve sağlığı kötüye gitmektedir. İlk yardım elini bir tanıdığı uzatmış ve onu müstensih (copyist) olarak işe almıştır. Daha sonra ise eski hizmetçisi Diard, kendisiyle birlikte evinde kalmasını teklif etmiştir. 1807 yılında Diard'ın mali yardımıyla *19. Yüzyılın Bilimsel Çalışmalarına Giriş (Introduction aux Travaux Scientifiques du XIXe Siècle)* eserini yayınlamıştır.²⁹ 1810 yılında *Ansiklopedi Üstüne İncelemeler ve Yeni Bir Ansiklopedi Kurma Lüzumu (Esquisse d'une Nouveau Encyclopedie)* adlı kitapları rağbet görmemiş ayrıca Diard'ın ölümüyle de ekonomik olarak yine zorlu bir dönemden geçmiştir.³⁰ 1813'te hastalanmış, bu sefer ailesinden gelen maaş yardımıyla geçimini sürdürmüştür.³¹ 1813 sonunda *İnsan Bilimi Üzerine (Mémoire sur la Science de l'Homme)* ve *Evrensel Çekim Üzerine Çalışma (Travail sur la Gravitation Universelle)* eserlerini yazmıştır. Bu eserleri basmaya gücü yetmediği için *İnsan Bilimi Üzerine* eserinin el yazması kopyalarını bilim insanlarına ve bakanlara göndermiştir.³²

1815'te, Eski Rejim'in yeniden kurulmasını önlemeyi amaçlayan bir grup burjuva aydınının çıkardığı *Sensör* dergisinden Saint-Simon'a teklif gelmiştir. Derginin iki sayısında yazıları yayımlanan Saint-Simon, burjuvaziye bir muhalefet partisi kurmayı önermiştir.³³ Hayatının bu döneminde, Saint-Simon Ecole Normale'de, üç yıl sekreterliğini yapacak olan, on dokuz yaşındaki genç tarihçi Augustin Thierry ile tanışmıştır. İkili birlikte, Avrupa'yı pek çok konuda ortak değerler etrafında birleştirmeyi öngören tasarımı, *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi (De la Réorganisation de la Société Européenne)* adlı eserlerinde

²⁹ Taylor, "Introduction", 20-21.

³⁰ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 33.

³¹ Maaş yardımı, annesinin ölümü üzerine ailesinden yıllık iki bin frank alma karşılığıyla miras haklarından feragat etmesidir. Markham, "Introduction", XV.

³² *İnsan Bilimi Üzerine* eserinin Saint-Simon'un tanınmasını sağladığı aktarılmıştır. Taylor, "Introduction", 23; Cemil Meriç ise bu konu hakkında esere ne ilgi gösterildiği ne de bir iltifat yapıldığına değinmektedir. Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 34.

³³ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 49.

sunmuşlardır.³⁴ Saint-Simon ve sekreteri Thierry 1816'da liberallerin maddi-manevi desteğiyle dikkatleri endüstri çağına çeken *Endüstri (L'Industrie)* dergisini çıkarmışlardır.³⁵ 1817 yılında derginin ikinci cildinin yayınlanmasından önce, Thierry'nin tarihe olan ilgisi ve Saint-Simon ile arasındaki fikir ayrılığı nedeniyle ikili yollarını ayırmıştır. Derginin üçüncü cildinde Saint-Simon'a sekreterlik yapan Politeknik (Polytechnique) okulundan kovulan Auguste Comte'tur. Derginin üçüncü ve dördüncü ciltlerinde Comte'un emeği vardır. Derginin üçüncü cildinde Comte'un, bilimle ve endüstrileşme ile uyumlu, anti-Katolik bir "dünyevi ahlak" (terrestrial morality) fikrini savunması dergiyi finanse eden liberaller tarafından hoş karşılanmamıştır. Nihayetinde, maddi yardımlar kesilmiş ve abonelikler iptal edilmiştir. Saint-Simon her ne kadar derginin dördüncü cildinde, liberallerin güvenini yeniden kazanmaya çalışsa da başarılı olamamış ve dergi 1818'de kapanmıştır.³⁶

Saint-Simon *Endüstri* dergisinin kapanmasıyla 1819'da *Politika (Le Politique)* dergisini çıkarmıştır. Pek ilgi görmeyen *Politika* aynı yıl kapanmıştır.³⁷ Yine aynı yıl *Parabol* dergisini çıkarmıştır. Bu derginin üçüncü baskısı *Organizatör (L'Organisateur)* isimli yeni bir dergi sayısı olarak yayınlanmıştır.³⁸ *Organizatör* dergisinin ilk sayısı büyük bir etki yaratmıştır. Saint-Simon, kraliyet ailesinin isimlerine yer vererek onları aylak sınıfına dahil ettiği, saray halkı ve yandaşlarının topluma bir fayda sağlamadığı, onların kaybıyla yerlerinin kolaylıkla doldurulabileceği, fakat aydın sınıf ve üreticilerin kaybının Fransa'yı cansız bir bedene çevireceğini iddia ettiği yazısı nedeniyle Ocak 1820'de tutuklanmıştır. Tutuklanmasının ardından Berry dükünün öldürülmesi Saint-Simon'un özgürlüğe kavuşmasını zorlaştırsa da, kraliyet ailesine düşmanca bir tutumunun olmadığını, amacının üretici sınıfın içinde bulunduğu düşük siyasi statünün daha fazla sürdürülemeyeceğine dikkat çekmek olduğunu söyleyerek Temyiz Mahkemesinde beraat etmiştir. Saint-Simon *Organizatör* dergisiyle liberalizmden uzaklaşmış ve sanayi toplumunun ayrıntılarını açıklayarak hem Fransa hem de Avrupa'da başarılı olmuştur.³⁹

³⁴ Markham, "Introduction", XV; Saint-Simon 1814 yılında Ecole Normale yakınlarında ev tutarak buradaki dersleri takip etmiştir. Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 34.

³⁵ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 34-35.

³⁶ Taylor, "Introduction", 25.

³⁷ Taylor, "Introduction", 25-26.

³⁸ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 36.

³⁹ Taylor, "Introduction", 26.

Saint-Simon 1821 yılında *Endüstriyel Sistem (Du Système Industriel)* eserini üç broşür şeklinde yayınlamıştır. 1822'ye kadar yayınlanan eser Saint-Simon'u tatmin etmemiştir. Eserlerinden istediği sonuçları alamaması ve umutsuzluğa kapılması nedeniyle başarısız bir intihar girişiminde bulunarak sağ gözünü kaybetmiştir.⁴⁰ İntihar girişiminden sonra toparlanan Saint-Simon 1823-1824 yılları arasında Olinde Rodrigues'in yardımıyla *Sanayicilerin İlmihali (Le Catéchisme des Industriels)* eserini dört bölüm halinde yayınlamıştır. Ayrıca eserin üçüncü bölümüne *Pozitif Politika Sistemi* başlığıyla Auguste Comte da katkıda bulunmuştur.⁴¹ *Sanayicilerin İlmihali* eserinden sonra Saint-Simon ve Auguste Comte anlaşamadıkları için ayrılmışlardır.⁴²

1825 yılı başında Saint-Simon, yeni sekreteri Olinde Rodrigues ve dört öğrencisinin katkısıyla *Edebi, Felsefi ve Endüstriyel Görüşler (Opinions Littéraires, Philosophiques et Industrielles)* eserini yayınlamıştır.⁴³ Nisan 1825 tarihinde *Yeni Hristiyanlık (Nouveau Christianisme)* eserini yayınlayan Saint-Simon 19 Mayıs 1825'te hayatını kaybetmiştir.⁴⁴

2.3. Saint-Simon'un Eserleri

Saint-Simon ilk eserini kırk iki yaşında yayınlamıştır. Yazı hayatına geç başlamasının nedeni askerlik, başkanlık ve ticaret gibi işlerle uğraşmasıdır. Ortağıyla ayrıldıktan sonra kendini ilme veren Saint-Simon Politeknik, Medicine ve Ecole Normal okullarında derslere katılarak hem ilmi çevresini genişletmiş hem de ilmi birikimini oluşturmuştur.

Saint-Simon'un eserleri dergi, mektup, diyalog ve risale (broşür) şeklindedir. Ayrıca çalışmalarının çoğu yaşamı boyunca geniş bir etki yaratmamıştır. Düşünceleri ölümünden sonra Saint-Simoncular olarak adlandırılan Saint-Simon'un öğrencileri ve takipçileri aracılığıyla yayılmış ve daha geniş bir kitleye ulaşmıştır. Üslup bakımından coşkulu ve heyecanlı bir anlatıma sahip olan Saint-Simon, aktarmak istediği düşüncayı doğrudan aktarır, geniş ayrıntılara yer verir ve aynı düşüncayı sık sık tekrarlamaktadır. Kendisi de bu durumun farkındadır:

⁴⁰ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 37.

⁴¹ Taylor, "Introduction", 28.

⁴² Saint-Simon ve Auguste Comte'nin anlaşamadıkları konuya dair farklı görüşler vardır. Markham, "Introduction", XVII; Taylor, "Introduction", 28; Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 88. İkisinin ayrılma nedenleri tezin "Saint-Simon'dan Etkilenen Düşünürler" başlığında ele alınmıştır.

⁴³ Taylor, "Introduction", 28.

⁴⁴ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 37.

“Okuyucuyu, aynı fikirlere sık sık geri döneceğim konusunda uyarıyorum... Bu yazım tarzının kolay veya keyifli bir okuma sağlamadığını ve çoğu okuyucuyu memnun etmeyeceğini biliyorum; ancak bu benim için önemli değil, çünkü onlar için yazmıyorum ve edebi şöhret benim hırslarımın hedefi değil. Düşünmeyi zahmetli bir çabayla öğrendim...”⁴⁵

Konu bütünlüğü zayıf olan eserlerinde, Saint-Simon’un bazen asıl konudan uzaklaştığı görülmektedir bu ise aktarmak istediği düşüncenin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.⁴⁶ Ayrıca çağın Ansiklopedicileri gibi eserlerinde hemen hemen her alana değinmektedir. Yaşamış olduğu çağı göz önüne aldığımızda fikirleri ve tasarıları yeni ve ilginçtir. Eserlerinin belirgin bir sistematik yapıdan yoksun olması nedeniyle yardıma gerek duyan Saint-Simon, eserlerini oluştururken sekretere ihtiyaç duymuştur. Nitekim sekreterinden yardım aldığı veya sekreteriyle birlikte yayınladığı eserler daha derli topludur.

Yazar olarak Saint-Simon’un her ne kadar olumsuz yönleri olsa da eserleri özgün ve açıktır. Eserlerinin en önemli özelliği çağın gereksinimlerine ve toplumsal ihtiyaçlara uygun şekilde kaleme alınmış olmasıdır. Sanayileşmenin getirdiği sorunlara çareler araması veya sekreteri Thierry’le birlikte *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi* eseriyle Avrupa Birliği tasarısını Viyana Kongresine⁴⁷ sunması bu duruma örnek gösterilebilir. Ayrıca eserlerinde sorunlara yeni projeler öne sürmesi eserlerinin sadece teorik değil aynı zamanda pratik ve dönüştürücü nitelik taşıdığını göstermektedir.

Saint-Simon eserlerinin biçim ve yapısından dolayı kamuoyunun ondan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Fizikten kimyaya, kimyadan astrolojiye, astrolojiden fizyolojiye... konudan konuya geçerek ve kendisinin de bilincinde olduğu eserlerinde düşüncelerini tekrarlaması, Saint-Simon’un anlaşılmasını zor kılmıştır. Bunun için eserlerinin sırayla ve bütüncül bir şekilde ele alınması düşüncelerinin kavranması adına önemlidir. Saint-Simon’un maddi durumdan dolayı yayınlanamamış ve yayınlanmış eserleri vardır. Yayınlanmış eserleri incelendiğinde, 1815’ten önceki çalışmaları daha çok felsefi ve bilimsel nitelikte olduğu, 1815 sonrasındaki eserlerinde ise toplumun siyasi, sosyal ve endüstriyle ilgili sorunları ele aldığı görülmektedir. Bundan dolayı Saint-Simon’un eserleri; “Genel Bilim ve Felsefeye Dayalı

⁴⁵ Saint-Simon’dan aktaran: Markham, “Introduction”, XIX.

⁴⁶ Emile Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, ed. Alwin Ward Gouldner, çev. Charlotte Sattler (Ohio: Antioch Press, 1958), 87.

⁴⁷ Napolyon Savaşları sonrası Fransız ordusunun koalisyon güçleri tarafından yenilgiye uğramasıyla; 1815 yılında İngiltere ve Avusturya’nın öncülük ettiği, Avrupa güçler dengesinin genel hatlarında barış ve düzeni sağlamak amacıyla toplanılan kongredir. Older Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e* (Ankara: İmge kitapevi, 2016), 175-177.

Eserleri (1802-1815)” ve “Endüstri ve Sosyal İncelemelere Dayalı Eserleri (1816-1825)” olmak üzere iki döneme (veya başlığa) ayırarak incelenmiştir. İki döneme ayrılan eserler kronolojik sırayla ele alınmış, eserlerin genel özellikleri ve içerikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2.3.1. Genel bilim ve felsefeye dayalı eserleri (1802-1815)

Saint-Simon ilk eserini 1802 yılında *Bir Cenevre Sakininin Çağdaşlarına Mektupları*⁴⁸ (*Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*) adıyla yayınlamıştır. Saint-Simon eserinde, toplumu organik bedenlere benzeterek, sosyal ilişkileri fizyoloji ilmini kullanarak inceleyeceğini belirtmektedir.⁴⁹ Bu metotla toplumun geçmişten günümüze geçirdiği değişime değinmektedir. Toplumsal örgütlenmenin temin edilmesi için bir yönetim komisyonunu ele alan eser; siyasi, dini, iktisadi sıkıntıları ele alan çok yönlü bir eser niteliğindedir. Saint-Simon bu eseriyle tüm milletlerin seçeceği yirmi bir kişilik aydın grubun hem yönetimi hem de dini elinde bulunduran bir konsey kurma emelindedir. Eser tüm insanlığa hitap eden, bilimin merkezde olduğu ve ayrıcalıklı bir sınıfın olmadığı herkesin çalışacağı bir toplum kurma girişimidir. Eser tüm insanları kapsayan evrensel bir tasarı olması ve sunulan tasarının gerçekleştirilmesinin imkansız olması nedeniyle ütöpik yapıya sahiptir. Ayrıca Saint-Simon yönetsel olarak gerçekleştirilmesi zor sosyalist önermelerde bulunduğu için eser ilk ütöpik sosyalist kitap niteliğine sahiptir.⁵⁰

Saint-Simon’un 1804 yılında yazdığı fakat yayınlanması için maddi imkanının olmadığı iki eserden biri *Toplumsal Örgütlenme Üzerine (De l’Organisation Sociale)* eseridir.⁵¹ Eser Saint-Simon’un ölümünden sonra 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gün yüzüne çıkmıştır. Saint-Simon Condorcet’in *İnsan Zihninin İlerlemesinin Tarihsel Tablosu Üzerine Taslak (Esquisse d’un Tableau Historique des Progrès de l’esprit Humain)* kitabından etkilenecek, eserinde gözlemlere dayanan pozitif bir toplumsal örgütlenmeyi tasarladığı ada toplumu üzerinden açıklamaktadır. Buna göre ada toplumu İlerleme Parlamentosu adı verilen kırk beş kişilik

⁴⁸ Tezin devamında *Bir Cenevre Sakininin Çağdaşlarına Mektupları* adlı eserin ismi uzun olduğu için *Cenevre’den Mektuplar* şeklinde kısaltılarak kullanılmıştır.

⁴⁹ Eserde, Saint-Simon gördüğü rüyayla kendini peygamber ilan ediyor.

⁵⁰ *Cenevre’den Mektuplar* eserinin içeriği ve eserin ilk ütöpik sosyalist niteliği taşıması tezin “Ütöpik Sosyalizm” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

⁵¹ Diğer eseri *Avrupalılara Mektup’tur*.

yönetimden oluşmaktadır.⁵² Eser hem yönetim biçimiyle hem de tasarının içeriği yönünden *Cenevre'den Mektuplar* eserine benzemektedir.

Saint-Simon 1807 yılında Diard'ın yardımıyla *19. Yüzyılın Bilimsel Çalışmalarına Giriş* (*Introduction aux Travaux Scientifiques du XIX Siècle*) eserini basmıştır.⁵³ 1808'de ise eseri geliştirerek iki ciltlik yeni kısımlarla yayınlamıştır. Bilimsel niteliğe sahip olan eser içerik olarak bilgiler dağınık ve sistematigi yoktur. Eserde bilimsel araştırmalar içeren yeni bir sistemden söz etmektedir. Buna göre yeni sistemin amacı teoloji ve metafizik felsefesini bitirecek yeni bir felsefe üretmektir.⁵⁴

Saint-Simon 1810 yılında *Ansiklopedi Üstüne İncelemeler* (*Recherches sur l'Encyclopédie*) ve *Yeni Bir Ansiklopedi Kurma Lüzumu* (*Esquisse d'une Nouveau Encyclopedie*) kitaplarını yazmıştır. Bu iki ansiklopedik kitap d'Alembert ve Diderot'un ansiklopedilerinin yerini alması için yazılsa da ilgi görmeyen eserler olmuştur.⁵⁵

Saint-Simon 1813'te *İnsan Bilimi Üzerine* (*Mémoire Sur la Science de l'Homme*) eserini yazmıştır. Eser, çağın pozitif bilimleriyle toplumun incelenmeyeceğini, toplumu incelemek için fizyolojinin bir parçası olan yeni bir pozitif bilime ihtiyaç duyulduğuna değinmektedir. Saint-Simon bu pozitif bilimi insan bilimi veya sosyal fizyoloji şeklinde isimlendirmektedir.

Saint-Simon, Augustin Thierry'le birlikte 1814'te *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi* (*De la Réorganisation de la Société Européenne*) eserini Viyana Kongresine sunmak için yazmıştır. Bu eserde iki düşünür, Avrupa'nın geçirdiği toplumsal sorunları tarihsel bir bağlamda ele alarak Avrupa bazlı örgütsel bir kurum kurmayı hedeflemektedirler. Saint-Simon ve sekreteri Thierry, Fransız ve İngiliz devrimlerinin aşamalarının kapsamlarını değerlendirerek, toplumsal dönüşümlerin özelliklerini beş ana dönem üzerinden analiz etmektedir. Eserde, devrimlerin süreçleri çeşitlilik gösteren aşamalar olarak sunulmakta ve toplumsal yapıların genel ve özel değişimleri ele alınmaktadır.

⁵² Saint-Simon, "Extract On Social Organisation", *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 83.

⁵³ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 33.

⁵⁴ Saint-Simon, "Introduction to the Scientific Studies of the Nineteenth Century", *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*, ed. and tr. by. Felix Markham (New York: Harper Torchbooks, 1964), 13, 17.

⁵⁵ Taylor, "Introduction", 22.

2.3.2. Endüstri ve sosyal incelemelere dayalı eserleri (1816-1825)

Saint-Simon 1817-1818 yılları arasında *Endüstri (L'Industrie)* dergisini yayınlamıştır. Bu dergiye Augustin Thierry, Saint Aubin, Choptal ve Auguste Comte katkıda bulunmuştur.⁵⁶ 1817'de Thierry Saint-Simon'dan ayrılmış ve Saint-Simon *Endüstri* dergisinin üçüncü cildini yeni sekreteri Auguste Comte ile yayınlamıştır. Bu yayında dine ve hükümete olan eleştiriler nedeniyle dergiye olan maddi yardımlar kesilmiş, abonelikler iptal edilmiş ve dergi kapanmıştır.

Sanayileşmenin yol açtığı toplumsal sorunlara değinen *Endüstri* dergisi emeği ve üretimi yüceltmektedir. Saint-Simon bu çalışmasında, özellikle Fransız Devrimi sonrası oluşan toplumsal yapının nasıl yeniden düzenlenmesi gerektiğini, sanayi toplumunun önemi üzerinden ele alır. *Endüstri* dergisinin temel içeriği, insanlığın artık “askerî toplum” aşamasını geride bıraktığı ve yeni dönemde esas üretici gücün sanayi olduğu düşüncesine dayanır. Saint-Simon’a göre endüstri yalnızca fabrikalardan ibaret değildir; tarım, ticaret, bilim ve sanatı da kapsayan geniş bir üretim sürecidir. Toplumsal ilerlemenin ölçütü ise endüstrinin gelişimi ve üretimin artışıdır. Fransız Devrimi’nin açtığı yeni dönemde toplum, “endüstriyel üreticiler” olarak adlandırılan çiftçiler, işçiler, girişimciler ve bilim insanları etrafında yeniden örgütlenmelidir. Soyluların, savaşıların ve ayrıcalıklı dinî sınıfın artık bir misyonu kalmamış; yönetim, endüstri ve bilimi temsil eden kesimlere bırakılmalıdır. Bu temalar, Saint-Simon’un *Endüstri* dergisinden sonraki çalışmalarında da sürekli işlediği ana konular hâline gelmiştir.

1819’da yayımlanan *Politika (Le Politique)* dergisi *Endüstri* dergisinin devamı niteliğinde olup hemen kapanmıştır. Aynı yıl *Parabol (Le Parabole)* dergisi çıkarılmış ve bu dergi üçüncü basımında isim değişikliğine gidilerek *Organizatör (L'Organisateur)* (1819-1820) olarak yayımlanmıştır. Yayımlanan tüm dergiler konu olarak *Endüstri* dergisinin devamı niteliğindedir. Aralarında en çok etki yaratan dergi ise *Organizatör* dergisidir. Saint Simon *Organizatör* dergisinin amacını şu şekilde açıklamaktadır:

“1) Yeni siyasi sistemin dayanması gereken ilkeleri belirlemek; 2) örgütlenme planını aydınlanma düzeyiyle orantılı bir toplumsal doktrin oluşturabilecek bilimsel bir atölyeye sunmak; 3) bu çalışmanın mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirilmesinin toplumun tüm sınıflarının çıkarına olduğunu kanıtlamak; 4) yeni sistemin örgütlenmesi sırasında kamu düzenini korumanın yollarını

⁵⁶ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 51.

*göstermek olacaktır. Genel amacı, çözümünü toplumdaki çoğunluğun mutluluğunu etkileyecek tüm sorunları incelemek olacaktır.”*⁵⁷

Saint-Simon 1821-1822 yıllarında yayınladığı *Endüstriyel Sistem Üzerine (Du Système Industriel)* adlı eserinde yine sanayileşmeyi merkeze alarak toplumun hemen hemen her alanına değinmiş ve toplumun sorunları hakkında çözüm ve proje önerilerinde bulunmuştur.

1823-1824 yılları arasında Saint-Simon, Olinde Rodrigues ve Auguste Comte tarafından *Sanayicilerin İlmihali (Le Catéchisme des Industriels)* eseri yayınlanmıştır. Diğer son dönem eserlerinde olduğu gibi bu çalışmasında da toplumun sanayileşme sorunları ele alınmıştır. Ancak bu eseri diğer eserlerden ayıran unsur, eserin krala hitaben yazılmış olması ve kralın toplumun ilk sanayicisi özelliğiyle endüstri toplumunun lideri sayılmasıdır. 1825 yılında Saint-Simon ve beraberindeki beş kişinin yayınladığı *Edebi, Felsefi ve Endüstriyel Görüşler* eseri derleme niteliğindedir. Yine toplumsal konulara yer verilen eserde her yazar kendi ilgilendiği alana dair konuları kaleme almıştır.⁵⁸

Saint-Simon’un son çalışması olan *Yeni Hristiyanlık (Nouveau Christianisme)* eseri, diğer tüm çalışmalarından farklı bir konuyu ele almaktadır. Saint-Simon 1825 yılında ölmeden kısa bir süre önce yazdığı bu eserde, ortaçağ ve modern çağ arasında kaybolan manevi ve ahlaki değeri yeniden kurmak için evrensel yeni bir din tasarısı sunmaktadır. Saint-Simon, Hristiyanlığın ilk dönemlerindeki saf ve ahlaki değerlere dönülmesi gerektiğini savunurken, mevcut Katolik ve Protestan mezheplerinin sapkınlıklarını eleştirmektedir. Saint-Simon’a göre, Yeni Hristiyanlık dininde ahlaki düzen, üretim yapıldığı müddetçe sağlanabilir. Bununla birlikte, söz konusu din, bilim insanlarınca yönetilmelidir ve amacı yoksulların ahlaki ve fiziki durumunu iyileştirmek olmalıdır.⁵⁹

⁵⁷ Saint-Simon, “I Prospectus For l’Organisateur”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 193.

⁵⁸ Taylor, “Introduction”, 28.

⁵⁹ *Yeni Hristiyanlık* adlı eser “Yeni Hristiyanlık Dini” başlığı altında detaylıca ele alınmıştır.

3. SAINT-SIMON'UN GÖRÜŞLERİ

3.1. Tarihsel ve Toplumsal Bağlam

Bilim, sanat, din ve felsefedeki önemli değişimlerin (Rönesans, reform, aydınlanma) ortaya çıkardığı yeni düşünce akımları (hümanizm, pozitivizm...) ile siyasi, ekonomik ve teknolojik devrimlerin (Fransız ve Sanayi devrimi) yol açtığı toplumsal meseleler Saint-Simon'un düşüncelerinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Bu nedenle, Saint-Simon'un metodolojisi ve düşüncelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için hem dünyaya gelmeden önceki hem de kendi çağındaki önemli devrim ve hareketlerin incelenmesi önem arz etmektedir.

3.1.1. Rönesans

On beşinci yüzyılda İtalya'dan tüm Avrupa ülkelerine yayılan felsefe, sanat, edebiyat, din ve bilim alanlarında büyük gelişmelerin yaşandığı döneme Rönesans denilmektedir. Bu dönemde barut, matbaa ve pusulanın Avrupa kültürüne girişiyle önemli toplumsal dönüşümler yaşanmıştır. Barutla feodal yapının duvarları aşılmış, matbaayla skolastik düşüncenin hâkimiyeti kırılmış ve pusulayla engin denizler aşıp yeni topraklar keşfedilmiştir. Tüm bu gelişmeler, Rönesans'ın ortaya çıkmasında önemli etkenlerdir.⁶⁰

Saint-Simon'un düşünsel dünyasını anlamak için, Avrupa'nın entelektüel temellerini sarsan ve yeni bir çağın kapılarını aralayan Rönesans'ın etkilerini göz önünde bulundurmamak gerekir. Saint-Simon doğrudan bir Rönesans düşünürü olmasa da, bu dönemin oluşturduğu entelektüel atmosferin mirasını devralmıştır. Zira Saint-Simon çağın sorunlarının kaynağını Rönesans'ın birikimine bağlayarak şöyle açıklamıştır: *“İnsan ırkını şu anda rahatsız eden devrimin⁶¹ ilk önemli krizi, bu devrime pozitif karakterini veren kriz, on beşinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Tarihçiler, güzel sanatların, bilimlerin ve sanayinin Rönesansı olarak adlandırdıkları bu krizin detaylı bir kaydını bizim için muhafaza etmişlerdir.”*⁶²

Rönesans sadece sanatsal alanda etkili olmamış, Avrupa toplumunda ekonomik ve sosyal dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Bu yönden feodal yapının çözülmesi, ticaretin gelişmesi ve sanayileşmenin temellerinin atılması Saint-Simon'un toplum tasavvurunda

⁶⁰ Ahmet Cevizci, “Rönesans”, Felsefe Sözlüğü (İstanbul: Say Yayınları, 2021), 375-376.

⁶¹ Fransız Devriminden bahsetmektedir.

⁶² Saint-Simon, “To All Englishmen And Frenchmen Who Are Zealous For The Public Good”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 145.

belirleyici olmuştur. Rönesans'ın özgür düşünceyi teşvik eden yapısı, onun toplumu ve tarihi analiz etme yöntemlerinde etkili olmuştur. O, toplumun ilerlemesi için aklın ve bilimin rehberliğinde yeni bir düzenin kurulması gerektiğini savunmuş, dini otoritenin yerine bilim insanları ve sanayicilerden oluşan elit bir grubun toplumu yönetmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Rönesans'ın etkisiyle ortaya çıkan hümanizm ve pozitivism gibi felsefi akımlar Saint-Simon'un toplumsal incelemelerinde göze çarpmaktadır. Hümanizm, düşünce ve eylemlerde dini dogmayı değil, insanı merkeze alıp akıl ve bilimi rehber edinmeyi savunan akımdır.⁶³ Bireyin önemini vurgulayan hümanizm, bilim ve sanatta özgür düşüncenin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Saint-Simon'un tasarılarında üretici sınıfa verdiği önem ve insan refahını merkeze alması eserlerinde hümanizm etkisinin görüldüğünü kanıtlamaktadır.⁶⁴ Rönesans ile birlikte gelişen bilimsel düşünce, deney ve gözleme dayalı bilgi üretimi, Saint-Simon'un pozitivist yaklaşımına zemin hazırlamıştır. Pozitivism, bilgiye ulaşmada gözlemlenebilir, deneysel (ampirizm) ve ölçülebilir olguların geçerli olduğunu savunan felsefi akımdır.⁶⁵ Saint-Simon, Rönesans'ın başlattığı bilimsel ve akılcı düşünce geleneğini pozitivist bir yaklaşımla sürdürerek toplumun gelişimi için yeni bir sosyal düzen önerisinde bulunmuş ve bu düşünceleriyle sosyolojinin temellerinin atılmasına katkı sağlamıştır.

3.1.2. Reform

Saint-Simon'un düşüncelerini şekillendiren önemli tarihsel süreçlerden biri de 16. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen Reform Hareketi'dir. Reform,⁶⁶ Katolik Kilisesi'ne karşı başlatılan ve Hristiyanlık içinde yeni mezheplerin doğmasına yol açan dinsel ve toplumsal dönüşüm sürecidir. 16. Yüzyılda Rönesans'ın da etkisiyle Almanya'da teolog Martin Luther'in

⁶³ Cevizci, "Hümanizm", 217.

⁶⁴ Saint-Simon hemen hemen her eserinde insan refahını merkeze almaktadır. Özellikle *Yeni Hristiyanlık* eserinde yoksul sınıfın ahlaki ve fiziki durumunu kalkındırma gayretiyle yeni bir din ortaya sunması, insani menfaate göre hareket ettiğinin ve hümanizmden etkilendiğinin göstergesidir. Ayrıca bu eserinde "birbirinizi sevin" ve "komşunu kendin gibi göreceksin" ilkeleri de hümanizmle bağdaşmaktadır.

Başka bir hümanizm belirtisi ise endüstri toplumunu ele alırken göze çarpmaktadır. Buna göre üretici sınıfını sanayileşmenin zor şartlarından ve aylak sınıfından koruması Saint-Simon'un düşüncelerinde hümanizmin etkisine işaret etmektedir.

⁶⁵ Cevizci, "Pozitivism", 357-358.

⁶⁶ "1)Toplumda yıpranmış kurumları düzeltmek, kalıntılardan kurtararak yenileştirmeden ibaret, kültür, değişmesine yardım eden iradeli karışma?. Reform kökten değil, ağır ve evrene uygun bir değiştirmedir. Bu bakımdan "devrim"den ayrılır. 2) Özel olarak "Reform" 16ncı yüzyılda Almanya'da Katolik Kilisesine karşı tepki olarak doğan mezhep hareketine verilen addır." Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü* (Milli Eğitim Basımevi, 1969), "Reform", 241.

önderliğinde Katolik kilisesinin dogmalarına ve otoritesine karşı gelinmiştir. Reform hareketi olarak adlandırılan bu olay 1517’de Martin Luther’in, kilisenin uygulamalarına karşı çıkan doksan beş maddelik bildirisini Wittenberg Kalesi Kilisesi’nin kapısına asmasıyla başlamıştır. Bu bildiriyle endülüjansa karşı çıkmış, din adamları eleştirilmiş ve kutsal kitabın halk tarafından okunup incelenmesi gerektiği bildirilmiştir. Reform hareketinin etkisiyle Katolik kilisesine karşı Protestanlık kilisesi kurulmuştur.⁶⁷

Reform Hareketi, Hristiyan dünyasında dini dogmalara dayalı yönetim anlayışına karşı yeni bir yaklaşım geliştirmiş ve bireysel vicdan özgürlüğünü ön plana çıkarmıştır. Bu hareketin bir sonucu olarak, kilisenin mutlak otoritesi zayıflamış, bireylerin dini konularda özgür iradeyle karar verebileceği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Saint-Simon, bu fikirleri daha da ileri götürerek toplum yönetiminde dini kurumların yerini tamamen bilim ve aklın alması gerektiğini savunmuştur. Saint-Simon’un bozulan Hristiyanlık dininin yerine yeni din önerisi; Reform hareketinin çıkış noktasındaki nedenlerle aynı arayış içindedir. Ona göre, geçmişte olduğu gibi din adamlarının toplum üzerinde baskın bir role sahip olması, toplumsal ilerlemenin önündeki en büyük engellerden biridir.

Saint-Simon, Augustin Thierry ile birlikte yazdığı *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi Üzerine* adlı eserinde Reform hareketi hakkında şöyle yazmıştır:

*“Bir fikir üzerine kurulan herhangi bir kurum, o fıkirden daha uzun ömürlü olmamalıdır. Luther, ruhban sınıfını güçlü kılan zihinlerdeki bu eski saygıyı sarsarak Avrupa’yı darmadağın etti. Avrupa’nın yarısı papalığın zincirlerinden kurtuldu, yani kendisini büyük topluma bağlayan tek siyasi bağı kopardı.”*⁶⁸

Buna göre Reformun dini otoriteye karşı başlattığı mücadele, Saint-Simon’un toplumda sanayi ve bilim insanlarını merkeze alan yönetim modeline ilham vermiştir. O, yeni toplumsal düzenin kilise gibi geleneksel yapıların kontrolünde değil, bilgi ve üretime dayalı olması gerektiğini öne sürmüştür.

3.1.3. Aydınlanma çağı

Saint-Simon, 18. ve 19. yüzyıllarda yaşadığı dönemde, Avrupa’nın büyük toplumsal ve düşünsel dönüşümlerine tanıklık etmiştir. Onun düşüncelerinin oluşmasında en büyük

⁶⁷ Abdulkadir Parlak, “Protestan Reformunun Meydana Gelmesinde Etkili Olan Toplumsal, Siyasi ve Ekonomik Faktörler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 56 (15 Aralık 2022), 9.

⁶⁸ Claude Henri de Saint-Simon - Augustin Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne* (Paris: Imprimeur de S.A.R. Monseigneur le duc D’angouleme, 1814), XII.

etkenlerden biri, 17. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa’da etkisini gösteren Aydınlanma Çağı ve dolayısıyla Aydınlanma düşüncesidir. Aydınlanma Çağı, akıl ve bilimden yola çıkarak geleneksel otoriteye, kiliseye ve monarşiye karşı eleştirel bir yaklaşımın benimsendiği dönemi kapsamaktadır.⁶⁹

Aydınlanma Çağı; Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisiyle sosyal hayatta dinin etkisini giderek kaybetmesine yerine aklın merkeze alınmasına yol açmıştır.⁷⁰ Bu düşünce ortamında yetişen Saint-Simon, Aydınlanmanın akılcı, bilimsel ve ilerlemeci karakterini benimsemiştir. Saint-Simon; John Locke, J. J. Rousseau, Isaac Newton, Adam Smith ve Montesquieu gibi Aydınlanma düşünürlerinden etkilenerek toplumsal düzeni iyileştirme, yönetim anlayışı ve dini dogma hakkında bir takım görüşler ortaya koymuştur. Bu yönüyle Saint-Simon Ansiklopedistlerden ilham alarak dini dogmaya karşı çıkmış, insan aklının dünyayı değiştireceğine güçlü bir inanç geliştirmiştir.⁷¹

Saint-Simon da Aydınlanma düşünürleri gibi bireyin ve toplumun gelişimi için eğitimin, bilginin ve teknolojik ilerlemenin önemine inanmaktadır. Ancak Saint-Simon, soyut felsefi tartışmalardan çok, pratik sonuçlar üreten bilimsel bilgiye ve endüstri toplumunun çıkarlarına önem vermiştir. Dini ve aristokratik yönetim biçimlerini eleştirmiş, bilgiye ve üretime dayalı bir toplumsal düzenin kurulması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda, Aydınlanmanın getirdiği bireysel özgürlük ve akılcılık anlayışını, ekonomik ve sanayi temelli bir toplumsal modelle birleştirmiştir.

3.1.4. Fransız Devrimi

Fransız Devrimi 1789 yılında başlayan ve 1799'a kadar süren, yalnızca Fransa’yı değil, Avrupa ve dünya genelindeki siyasi, sosyal ve ekonomik yapıları derinden etkileyen çok yönlü bir devrimdir. Aydınlanmayla birlikte gelişen eleştirel akıl, geleneksel yapıları ve despot yönetim anlayışlarını değişime uğratmıştır. Bu da özgür düşünmenin toplumsal hayatta merkezi bir konum kazanmasına zemin sağlamıştır. Böylece eleştirel düşünmeye önem

⁶⁹ Gordon Marshall, “Aydınlanma”, *Sosyoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 48.

⁷⁰ Kasım Küçükalp - Ahmet Cevizci, *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller* (Ankara: İsam Yayınları, 2019), 146.

⁷¹ Markham, “Introduction”, XXVIII-XXIX.

verilerek; yasa önünde eşitlik, özgür düşünce ve bilimsel ilerleyiş toplumsal hayatın her alanında etkili olmuştur.⁷²

Fransız Devriminin gerçekleşmesinde birçok etken olsa da devrimin gerçekleşmesinde başlıca nedenler; Fransa’da ekonomik krizin yaşanması, uzun süren savaşlar, Amerikan Bağımsızlık Savaşı’na yapılan mali destek, artan borçlar, yüksek vergiler ve kötü hasatlar geniş halk kitlelerinin yaşam koşullarını olumsuz etkilemesidir. Ekonominin çöküşte olduğu böyle bir durumda ruhban sınıfı ve soylular, ayrıcalıklı konumları nedeniyle vergilerden muaf tutulurken; halk (köylüler ve işçiler) yüksek vergiler ödemiş ve ağır yükümlülöklere maruz kalmıştır. Sonuç olarak 1789 yılında Fransız Devrimi gerçekleşmiştir.⁷³

Fransız Devrimi sırasında otuzlu yaşlarında olan Saint-Simon’un hayatına, devrimin olumlu-olumsuz yönleri önemli izler bırakmıştır. Saint-Simon, aristokrat kökenli olmasına rağmen, Fransız Devrimini başından itibaren desteklemiştir. Saint-Simon, Fransız Devriminin ilk krizini Rönesans’a bağlayarak bu krizin Araplar tarafından Avrupa’ya getirilen manevi alanda pozitif bilimsel kapasite ve maddi alanda ise endüstriyel kapasite ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır.⁷⁴ Ona göre devrim, sadece siyasal bir dönüşüm değil, aynı zamanda insanlık tarihinde ileriye doğru atılmış bir adımdır.

Eski rejimin ayrıcalıklı sınıflarının ortadan kaldırılması ve toplumun daha adaletli ve akılcı bir temele oturtulması gibi Fransız Devriminin gerçekleştirmek istediğı hedefler, Saint-Simon’un düşünceleriyle örtüşmektedir. Ancak Saint-Simon, çağın yöneticileri gibi devrimin yıkıcı değil yapıcı yönüyle ilgilenmiş, devrimci şiddetin yerine toplumsal reformlara dayalı bir dönüşümün savunucusu olmuştur.⁷⁵ Saint-Simon, devrimin ideallerine bağlı kalmakla birlikte, devrimin getirdiğı bazı sonuçları da eleştirmiştir. Özellikle siyasal kargaşa, onun gözünde devrimin amacından saptığının göstergesidir.⁷⁶

⁷² Özgür Adadağ, “Fransız Devriminin Evrenselliğı Üzerine”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 3/11 (Aralık 2007), 61.

⁷³ Erden Kişi, “Devrimlerin “Vurucu Gücü” Bağlamında, 1789 Fransız İhtilali ve Ekim 1917 Rus Devrimi’nin Karşılaştırmalı Analizi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (KMUSEKAD)* 25/44 (Haziran 2023), 526-527. Fransız Devrimi hakkında daha fazla bilgi için George Rude’nin *Fransız Devrimi* eserine bakınız.

⁷⁴ Saint-Simon, “To All Englishmen And Frenchmen Who Are Zealous For The Public Good”, 145.

⁷⁵ Taylor, “Introduction”, 34.

⁷⁶ Saint-Simon, “Declaration Of Principles (Declaration de principes, L’Industrie, vol. II, 1817) ”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 160.

Saint-Simon devrim öncesi ve devrim sonrası toplumsal düzen ve istikrarın değiştiğine işaret etmiştir. Devrim öncesi soylular, burjuva ve sanayiciler olmak üzere üç sınıftan oluşan toplumun, devrim sonrası soylular-burjuva ve sanayiciler olmak üzere iki sınıflı bir topluma dönüştüğünü belirtmiştir. Devrim öncesi soylulara vergi ödenirken devrim sonrası soylular ve burjuvaya vergi ödendiğine dikkat çekerek değişen düzende girdilerin arttığına fakat çıktılarının (halka hizmetin) olmadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca vergi vermedeki adaletsiz düzenden söz ederek halkın ağır vergilere maruz kaldığını belirtmiş ve böylelikle ayaklanmaların kaçınılmaz olacağını savunmuştur. Bu durumun yaşanmaması için kamu hazinesinin yönetiminin sanayicilere verilmesini önermektedir.⁷⁷

Saint-Simon’a göre Fransa’nın en alt sınıfı; cehaleti, çıkarları ve eşitlik vaadi nedeniyle Fransız Devrimini desteklemiştir: *“Devletin büyük toprak sahipleri olan soylular ve din adamları, aydınlanmanın mülk sahibi olmayan sınıfta yoğunlaşmasına izin verdikleri için, onlar tarafından devrildiler ve mülkiyet, onları devirenlerin ellerine geçti.”*⁷⁸

Saint-Simon’un Fransız Devrimi’nin amacına ulaşabilmesi için sunduğu öneri şu şekildedir:

*“Fransız Devrimi’nin teolojik ve feodal güçlerin yıkımını tamamladığını söylemek abartılı olur. Onları yok etmemiş, sadece insanların onların dayandığı ilkelere olan güvenini azalttı, böylece bugün bu güçler toplumda bir bağ olarak hizmet etmek için yeterli güce veya itibara sahip değiller. O halde bu gerekli organik bağ hangi fikirlerde bulabiliriz? Endüstriyel fikirlerde: kurtuluşumuzu ve devrimin amacını sadece ve sadece orada aramalıyız.”*⁷⁹

Saint-Simon’a göre, Fransız Devrimi’nin ardından ortaya çıkan kaotik durum, sadece siyasal yapının değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik ilişkilerin de dönüşümünü zorunlu kılmaktaydı. Buna göre Saint-Simon, toplumsal düzenin bilimsel ilkelerle yeniden kurulmasını savunan özgün bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu bağlamda, Saint-Simon “endüstriyel toplum” kavramını geliştirmiştir. Ona göre toplumun temel dinamiği üretimdir; bu nedenle toplumun öncüsü aristokrasi değil, üretken sınıflar yani işçiler, mühendisler, bilim insanları ve sanayiciler olmalıdır. Saint-Simon, bu yeni toplumsal yapının merkezine bilimsel düşünceyi ve teknik uzmanlığı yerleştirerek, toplumsal düzenin akılcılıkla sağlanması gerektiğini savunmuştur.

⁷⁷ Claude Henri de Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, *Oeuvres choisies de C.-H. de Saint Simon: Precedées d’un essai sur sa doctrine*, (Brüksel: Van Meenen, 1859), 3 Cilt/71.

⁷⁸ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 78.

⁷⁹ Saint-Simon, “Letters To An American”, 164.

3.1.5. Sanayi devrimi

Sanayi Devrimi; Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı'nın getirdiği bilginin teknik bir yansıması olarak İngiltere'de 18. ve 19. yüzyıllarda meydana gelen üretim merkezli çok yönlü bir olgudur. Geçmişten gelen bilgi ve donanım birikimiyle meydana gelen Sanayi Devrimi, dönemin tüm alanlarına etki ederek toplumsal bir değişime sebep olmuştur.⁸⁰ Tarıma dayalı toplumsal yapıdan, makineleşmeye dayalı sanayi toplumuna geçiş, toplumsal sınıflar arasındaki dengeleri derinden etkilemiştir. Saint-Simon, bu dönüşümün farkına varan ilk düşünürlerden biridir. Ona göre artık eski düzenin feodal yapısı çökmüş, yerini sanayicilerin, mühendislerin, bilim insanlarının ve işçilerin öne çıktığı yeni bir toplum almıştır.⁸¹

Aydınlanma düşüncesi, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin kesişim noktasında yer alan Saint-Simon, toplumsal dönüşümün yönünü üretim ilişkileri ve teknolojik ilerlemeler doğrultusunda değerlendirmiştir.⁸² Saint-Simon'a göre toplumun gerçek üretici gücü, doğrudan üretime katkı sağlayan kesimlerdir. Sanayi Devrimi ile birlikte bu kesim artık aristokrasi değil; işçiler, zanaatkârlar, bilim insanları ve mühendislerdir. Bu yeni sınıf, toplumu ileriye taşıma potansiyeline sahiptir. Ona göre siyasal otorite bilgi, üretkenlik ve bilimsel uzmanlık temelinde yeniden şekillenmelidir. Sanayi Devrimi'nin yarattığı ekonomik ve toplumsal sorunlar karşısında Saint-Simon sosyal adaleti sağlamak için kolektif bir yönetim modelini geliştirerek üretici sınıfların liderliğinde daha adil bir toplum yaratmayı hedeflemiştir.

Sanayi Devrimi, Saint-Simon için yalnızca ekonomik bir atılım değil, aynı zamanda yeni bir toplum modelinin doğuşudur. Bu yönüyle, Saint-Simon'un düşünceleri sadece 19. yüzyılı değil, modern toplumun örgütlenme biçimlerini de etkilemiştir. Saint-Simon'a göre artık tarih, din ya da soyluluk gibi geleneksel referanslara değil, bilimsel akılcılığa ve faydaya göre biçimlenmelidir. Bu nedenle, sanayi toplumu hem üretim araçlarının geliştiği hem de sosyal örgütlenmenin bilimsel yöntemlerle düzenlendiği bir sistem olarak tanımlanmıştır.

⁸⁰ Gordon Marshall, "Sanayi Devrimi", 632-633.

⁸¹ Taylor, "Introduction", 36.

⁸² Bu kısımda Sanayi Devriminin Saint-Simon düşünceleri üzerindeki etkisi işlenmiştir. Saint-Simon'un sanayileşmeyle ilgili (endüstri) fikirleri "Endüstriyel Toplum Çözümlemesi" başlığı altında detaylıca işlenmiştir.

3.2. Saint-Simon'un Kaynakları

Saint-Simon'un düşüncelerinin oluşum sürecinde yalnızca yaşadığı dönemin toplumsal ve siyasal koşulları değil, aynı zamanda farklı filozofların, tarihçilerin ve bilim insanlarının fikirleri de etkili olmuştur. Onun kaynaklarını incelemek, hem düşünce dünyasının temellerini anlamak hem de sonraki dönemde sosyoloji ve sosyal teorilere yaptığı katkıyı daha iyi kavrayabilmek açısından önemlidir. Bu nedenle Saint-Simon'un doktrini ve metodolojisine geçmeden önce, fikirlerini şekillendiren düşünürleri ele almak konunun daha sağlıklı kavranmasına yardımcı olacaktır.

Saint-Simon, ilk dönem eserlerinde⁸³ hangi düşünürlerden etkilendiğini ve hangi düşüncesinde kimden esinlendiğini açıkça ortaya koyarken, son dönem eserlerinde⁸⁴ doğrudan konuya girerek etkilendiği isimlerden söz etmek yerine çalışmalarına dair inceleme, analiz ve eleştiriler üzerinden düşüncelerini aktarmaktadır. Bununla birlikte, son dönem eserlerinde çağdaşlarıyla daha yoğun bir etkileşim içinde olduğu ve onların fikirlerini dolaylı biçimde benimsediği de dikkat çekmektedir.

Saint-Simon'un hayatını ele aldığımız bölümde değindiğimiz üzere, o dönemde d'Alembert ve J.J. Rousseau ile tanışmış ve onlardan kısmen de olsa eğitim almıştır. Bu durum bile onun düşünce yapısının nasıl şekilleneceğine dair ipuçları sunmaktadır. Yine ortağından ayrıldıktan sonra kendini bilime adayan Saint-Simon, gittiği okullardaki düşünürler ve öğrencilerle etkileşime geçmiştir. Yaşadığı çağı göz önüne aldığımızda, kiliseye ve geleneksel otoriteye eleştirel yaklaşımı, onun büyük ölçüde Aydınlanma Çağının entelektüel havasını özümsemiş olduğunu göstermektedir. Nitekim Saint-Simon; Immanuel Kant, Montesquieu, d'Alembert... gibi Aydınlanma düşünürlerini okumuştur.⁸⁵ Ve özellikle Aydınlanma Çağının Ansiklopedicilerinden etkilenmiştir. Hatta hazırladığı ansiklopediyle Aydınlanma düşünürlerinin geleneğini devam ettirmek istemiş fakat eserleri başarılı olmamıştır.⁸⁶

Saint-Simon'a dair yapılan bu çalışmanın analiz ve incelemelerinden yola çıkarak Saint-Simon'un fikri yönelişini veya gelişimini değiştiren ilk sekreteri Augustin Thierry'dir. Çünkü Saint-Simon genç tarihçi Thierry'den sistematik bir şekilde inceleme ve düşüncelerini yazıya

⁸³ Tezde "Genel Bilim ve Felsefeye Dayalı Eserleri (1802-1815)" başlığında yer almaktadır.

⁸⁴ Tezde "Endüstri ve Sosyal İncelemelere Dayalı Eserleri (1802-1815)" başlığında yer almaktadır.

⁸⁵ Markham, "Introduction", XXIX.

⁸⁶ Taylor, "Introduction", 22.

nasıl aktaracağını öğrenmiştir. Nitekim Saint-Simon'un Thierry'den önceki yazıları hem çağın aydın kesim tarafından hem de halk tabanında dikkate alınmamıştır. Thierry ile birlikte Saint-Simon'un dağınık olan yazı biçimi nispetten düzelmiştir. Neticede Saint-Simon Fransız toplumunda giderek tanınır hale gelmiştir. Thierry'nin Saint-Simon'un yanında kısa bir süre kalmasıyla bıraktığı etki büyüktür. Thierry'nin ayrılışı Saint-Simon için ağır bir darbe niteliğindedir.⁸⁷ Bu yönüyle Thiery'nin Saint-Simon'la olan ilişki ve emeği aslında Auguste Comte ve Olinde Rodrigues'ten daha fazladır. Thierry Saint-Simon'dan erken ayrıldığı için fazla tanınır değildir fakat Saint-Simon'un fikirlerini yansıtarak sosyoloji ve pozitivismle ünlenen Comte'un ünü daha geniş kitlelere ulaşmıştır.

Saint-Simon'un düşüncesinin (doktrin) temeli, pozitivizmin siyasete formüle edilmeden istikrarın sağlanamayacağını savunmasıdır. Bu temellendirme ise Jean-Baptiste Say, Benjamin Constant, Charles Comte ve Charles Dunoyer gibi düşünürlerden yararlanarak sağlanacağına inanmaktadır. Adı geçen düşünürler Saint-Simon'la yakın arkadaşlık kurmuş ve fikir alış-verişlerinde bulunmuşlardır.⁸⁸ Saint-Simon ekonomi hakkındaki ki düşüncelerini yine Say ve Adam Smith'e borçludur.⁸⁹

İnsanlığın tarihsel dinamizmini bilimsel teoriyle formüle edebileceğini kanıtlayan Saint-Simon bu yönüyle sosyolojik düşünceye önemli bir katkı sağlamıştır.⁹⁰ Saint-Simon Condorcet'ten esinlenerek geliştirdiği tarihsel analizi Condorcet'ten farklı olarak geleceği de kapsayacak şekilde tasarlamıştır. Nitekim *Toplumsal Örgütlenme Üzerine* eserini, Condorcet'in fikirlerini uygulamak için kaleme aldığını belirtmiştir.⁹¹ Condorcet'in yaşadığı çağa ilişkin kilise otoritesi, skolastik düşünce ve din adamlarının aldatmacalarından dolayı vardığı sonuç dinin insan mutluluğuna engel olduğudur. Saint-Simon ve Comte Condorcet'ten etkilenmiştir fakat her ikisi de Concordet'i eleştirmişlerdir. Saint-Simon'un, Concordet'in dil insanlık tarihinin en başından beri var olması, dinin insan mutluluğuna engel olması ve insanın mükemmelleşeceğine dair düşüncelerine karşı gelmektedir.⁹² Ayrıca Saint-Simon

⁸⁷ Taylor, "Introduction", 25.

⁸⁸ Taylor, "Introduction", 24.

⁸⁹ Saint-Simon, "Letters to an American", 165-166; Saint-Simon, "On The Political History Of Industry", *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 178-179.

⁹⁰ Taylor, "Introduction", 31.

⁹¹ Saint-Simon, "Extract On Social Organisation", 83.

⁹² Tom Bottomore - Robert Nisbet, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, çev. Mete Tunçay - Aydın Uğur (Ankara: V Yayınları, 1990), 34.

Condercet'ten farklı bir şekilde Orta Çağa sırt çevirmeyerek Orta Çağı bilimsel ve modern zamana zemin hazırlayan bir süreç olarak değerlendirmiştir.⁹³ Ayrıca bu konu hakkında Burke Rousse ve Herder'in çalışmalarından etkilenmiştir.⁹⁴

Saint-Simon, tarihle beraber dini de incelemiştir. Zira eserlerinde dine vurgu yapar ve sık sık Hristiyanlık tarihine göndermeler yapmaktadır. O din konusunda Aydınlanma çağıının etkisindedir. Fakat özel olarak kimden etkilendiğine dair bir bilgi mevcut değildir. Saint-Simon'un dine bakışı çağın Katolik ve Protestan mezheplerini eleştiren bir tutumda olduğu açıktır. Zaten *Yeni Hristiyanlık* eseri bu düşünceyi kanıtlar niteliktedir.

Saint-Simon feodal yapının geleneksel otoritesinin sanayicilerle birlikte sona ereceği düşüncesine sahiptir. Böylelikle alanında en yararlı ve üretken olan kişiler yönetici olacağını savunmaktadır. Saint-Simon yöneticiliğin alanında en yararlı olan kişilere verilmesini savunmasını F. Bacon'a borçludur. Saint-Simon Evrensel yer çekimi Üzerine ve Yeni bir Ansiklopedi eserlerinde pozitif bir bilim, yönetim ve toplumsal örgütlenmeyi Bacon'un düşünceleriyle anlatması ondan etkilendiğini göstermektedir.⁹⁵ Bu konu hakkında Saint-Simon'un Jeremy Bentham'dan etkilendiği de aktarılmaktadır.⁹⁶

Saint-Simon sosyal fizyoloji kavramını, fizyoloji ilmini incelerken yararlandığı Vicq d'Azyr, Pierre Jean Georges Cabanis, Xavier Bichat, Burdin ve Condorcet'in çalışmalarına borçludur.⁹⁷ Yine Saint-Simon'un pozitivizm anlayışının oluşması bu Fransız bilim çevresinin bir etkisidir.⁹⁸ Özel olarak insan zihninin ilerlemesi teorisini ise M.M. Burdin, Bougon ve Oelsner'e borçludur.⁹⁹

Saint-Simon'un genel kaynaklarının başında Newton gelmektedir. Toplumu bilimsel yasalar çerçevesinde anlamaya çalışmasında Newton'un doğa yasaları fikri ona ilham vermiş,

⁹³ Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, 101.

⁹⁴ Markham, "Introduction", XXX.

⁹⁵ Saint-Simon, "Second Prospectus For A New Encyclopaedia", *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 107; Saint-Simon, "Study On Universal Gravitation", *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 124.

⁹⁶ Taylor, "Introduction", 37.

⁹⁷ Taylor, "Introduction", 31,32; Markham, "Introduction", XXV.

⁹⁸ Konuya dair detaylı bilgi için tezdeki "Sosyal fizyoloji (İnsan bilimi)" başlığına bakınız.

⁹⁹ Saint-Simon, "Memoir on the Science of Man", *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 111.

eserlerini ve çalışmalarını da çoğunlukla Newton'a atfetmiştir.¹⁰⁰ Din ve bilimin birbiriyle bağlantılı oluşumunu Dupuis'ten, modern bilimin ortaya çıkışında Arapların da katkısı olduğu fikrini Oelsner'den edinmiştir. Ekonomi alanındaki görüşlerinde J. B. Say'ın doğrudan etkisi görülmektedir. Say ile bizzat tanışan Saint-Simon, Amerika toplumunun demokratik yapısını ve Avrupa toplumunun baskıcı yönetimini Say'ın siyaset ve ekonomi öğretileri ışığında değerlendirmiştir.¹⁰¹ Bununla birlikte çağdaşları Sismondi, Charles Comte ve Dunoyer'dan esinlenerek "endüstriyel toplum" fikrini geliştirmiştir.¹⁰² Otoritenin varlığı ve yönetime verilen önem konusunda ise skolastik düşünceye karşıtlığıyla bilinen Louis de Bonald'da borçludur.¹⁰³ Siyasi, dini veya sosyal toplumsal dengesizliğe çözümler ararken, çağdaşları Louis de Bonald ve Joseph de Maistre'nin incelemelerinden yararlanmıştır.¹⁰⁴ Son olarak *19. Yüzyıl Çalışmalarına Giriş* eserinde Descartes'in pozitif bir felsefe ve din hakkındaki görüşlerine yer vermiş; eserin devamında Locke, Bacon, M. de Bonald ve Newton'un düşüncelerine de atıflarda bulunmuştur.¹⁰⁵

Sonuç olarak Saint-Simon'un düşünce dünyası, yaşadığı çağın koşulları ve etkileşimde bulunduğu düşünürlerin mirasıyla şekillenmiştir. Aydınlanma filozofları, Newton'un bilimsel yöntemi, Bacon'un deneysel felsefesi, Condorcet'in tarihsel analizleri, Say ve Smith'in ekonomi anlayışları, Thierry'nin yazınsal katkıları ve çağdaş Fransız bilim çevresinin çalışmaları, onun fikirlerinin zeminini oluşturmuştur. Saint-Simon'un farklı düşünürlerden aldığı ilham, kendi sistemini kurarken eklektik fakat aynı zamanda özgün bir sentez geliştirmesine olanak tanımıştır. Onun kaynaklarının çeşitliliği, düşüncelerinin derinliğini ve kapsamını ortaya koyduğu gibi, modern sosyal teorilere yaptığı katkının nedenlerini de açıklar. Bu bağlamda, Saint-Simon'un eserlerinde görülen endüstri, toplum, din ve bilim vurgusu; hem geçmişin entelektüel mirasını hem de geleceğe dönük bir toplumsal tasarının temellerini içermektedir. Dolayısıyla Saint-Simon'un kaynaklarını incelemek, onun doktrin ve metodolojisini daha iyi kavramamıza olanak sağlayacaktır.

¹⁰⁰ (Newton Dini, Newton Konseyi...)

¹⁰¹ Taylor, "Introduction", 25.

¹⁰² Markham, "Introduction", XXV.

¹⁰³ Bottomore - Nisbet, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, 107,112.

¹⁰⁴ Bottomore - Nisbet, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, 215.

¹⁰⁵ Markham, "Introduction", 12-13.

3.3. Saint-Simon'un Doktrini ve Metodolojisi

3.3.1. Pozitivizm ve sosyoloji

3.3.1.1. Sosyal fizyoloji (İnsan bilimi)

Toplumun yapısını ve işleyişini bilimsel yöntemlerle anlamlandırma çabası, özellikle Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi gibi köklü tarihsel kırılmaların yol açtığı toplumsal kargaşa ve belirsizlik ortamında daha sistematik bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde, toplumun yeniden düzenlenmesi ihtiyacına yanıt arayan düşünürlerden biri olan Saint-Simon, fizyoloji biliminden aldığı ilhamla geliştirdiği sosyal fizyolojiyle, toplumu bir organizma gibi incelemeyi ve böylece bilimsel temellere dayanan yeni bir toplumsal düzenin inşasını hedeflemiştir. Bu doğrultuda ortaya koyduğu sosyal fizyoloji, yalnızca sosyolojinin ilk biçimlerinden biri olarak değil, aynı zamanda pozitivist düşünce geleneğinin toplumsal meselelerle nasıl ilişkilendirileceğini gösteren öncü bir yaklaşım olarak da dikkat çekmektedir.

Saint-Simon sosyal bir teorisyen olarak insan ve toplum çalışmalarının pozitif bir bilime dayalı olması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda, doğa bilimlerinin yöntemini kullanarak yeni bir toplum bilimi oluşturmayı amaçlamıştır.¹⁰⁶ Böylelikle doğa bilimlerinden yola çıkarak içinde bulunduğu toplumsal kargaşaya sosyal fizyoloji ilmiyle çözüm aramıştır. Saint-Simon doğa bilimlerinin yanında sosyal fizyoloji ilmine tarihsel metodu da uygulayarak toplumun tarihten günümüze geçirdiği süreçleri ilerleme yasasıyla incelemiştir.

Saint-Simon'un sosyal fizyolojiden ilk bahsettiği *Cenevre'den Mektuplar* adlı ilk eserinde; toplumun organik bedenler olduğunu ve sosyal ilişkilerin fizyolojik olgular olarak nitelendirilerek incelemeye tabi tutulacağını şöyle aktarmaktadır: “...bizler organik bedenleriz; ve sosyal ilişkilerimizi fizyolojik olgular olarak düşünerek ortaya koyduğum plana ulaştım. Bu planın değerini, fizyolojik olguları koordine etmek için kullandığım sistemden türettiğim argümanlarla göstereceğim.”¹⁰⁷

Saint-Simon *Cenevre'den Mektuplar* eserinden on yıl sonra *İnsan Bilimi Üzerine* adlı eserinde sosyal fizyoloji yerine “insan bilimi” kavramını kullanmaktadır. Bu eserde Saint-Simon,

¹⁰⁶ Taylor, “Introduction”, 30.

¹⁰⁷ Saint-Simon, “Letters From An Inhabitant Of Geneva To His Contemporaries (1803)”, *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*, ed. and tr. by. Felix Markham (New York: Harper Torchbooks, 1964),8.

hâlihazırdaki pozitif bilimlerle (astronomi, kimya, fizik) toplumun incelenemeyeceğini savunmakta, bu nedenle sadece toplumu inceleyen pozitif bir ilmin gerekliliğini vurgulamaktadır. Saint-Simon, toplumu incelemek için oluşturduğu insan ilminin, fizyolojinin bir parçası olduğunu ve diğer bilimler gibi pozitifleşeceğini, neticesinde eğitime dâhil edilmesinin de zorunlu olduğunu iddia etmektedir. Bu noktada insan bilimi gözlemlenen ve analiz edilen olgulara dayanan bir bilimdir. Saint-Simon, insan biliminin uygulanmasıyla; din, siyaset, eğitim ve ahlak düşünce sistemlerinin yeniden düzenleneceği kanaatindedir. Avrupa'nın değişen düşünce sistemiyle Avrupa siyasi haritasının da yeniden şekilleneceğini ve ulusal örgütlemenin meydana geleceği bir değişikliğin olacağını belirtmektedir.¹⁰⁸

Saint-Simon, toplumun ancak bilimsel bilgiye dayalı bir metotla analiz edilmesi durumunda yeniden düzenlenebileceğini savunarak, hem düşünsel hem de kurumsal düzlemde modern sosyal bilimlerin temellerinin atılmasına ve sosyolojinin bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkışına katkı sağlamıştır. Saint-Simon'un sosyolojiyi sosyal fizyoloji olarak dile getiren ilk düşünür olsa da; sosyolojinin bağımsız bir bilim olarak ilk ele alan kişi veya sosyolojinin kurucusunun kim olduğu hakkında çeşitli tartışmalar vardır. Bu konu hakkında ülkemizde Cemil Meriç *Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist* adlı eseriyle Saint-Simon'u sosyolojinin kurucusu olarak görmüştür. Sosyolojinin gelişiminde önemli etkileri olan, Emile Durkheim de “*Saint-Simon, Comte'un daha sonra kullanacağı sosyoloji kelimesini kullanmaz; onun muadili olan “sosyal fizyoloji” kelimesini kullanır.*”¹⁰⁹ Sözleriyle Saint-Simon'u sosyolojinin kurucusu kabul etmektedir. Fakat yine de Saint-Simon'un vefatından sonra öğrencisi Auguste Comte sosyal fizyoloji yerine sosyoloji kelimesini kullanarak hocasının ürettiği bilimi sistematik bir hale getirmesiyle bu alanın kurucusu olarak kabul edilmiştir.

3.3.1.2. İnsan zihninin ilerlemesi (Tarihsel evrim)

Toplumların tarihsel gelişim sürecine ilişkin yaklaşımlar, sosyolojinin doğuşunda önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, insanlık tarihini belirli evrelere ayırarak açıklama çabası, özellikle Aydınlanma sonrası dönemde, ilerleme fikriyle bütünleşmiş bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan Montesquieu, Turgot ve Condorcet gibi düşünürler bilimsel bir tarih

¹⁰⁸ Saint-Simon, “Essay On The Science Of Man (1813)” *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*, ed. and tr. by. Felix Markham (New York: Harper Torchbooks, 1964),21; Saint-Simon fizyolojiyi anlamlandırmak için Vicq d'Azyr, Cabanis, Bichat ve Condorcet'in çalışmalarına bakınması yeterli olacağı düşüncesindedir. Kendisine fizyolojiyi öğretenin ise Cloude Burdin olduğunu aktarmaktadır. Bu noktada tüm bilimlerin varsayımsal olduğu zamanla deney, gözlem ve analiz yöntemlerinin kullanılarak pozitifleşeceğini belirtmektedir. Saint-Simon, “Essay On The Science Of Man (1813)”, 22-23.

¹⁰⁹ Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, 96.

analizinde bulunan düşünürlerdir.¹¹⁰ Saint-Simon'un tarihsel analiz metodu ise Condorcet'in *İnsan Düşüncesinin Gelişimi Üstüne Tarihsel Bir Tablo Taslağı* adlı eserine dayanmaktadır.¹¹¹

Toplumların düşünsel, kültürel ve kurumsal yapılarındaki dönüşümleri anlamlandırmak için geliştirilen evreli tarih anlayışı, daha sonra “üç hal yasası” olarak sistematikleştirilecek olan yaklaşımın da temellerini oluşturmuştur. Her ne kadar bu kuram, Auguste Comte ile anılsa da, söz konusu düşünsel altyapının izleri Saint-Simon'un *İnsan Bilimi Üzerine* adlı eserinde görülmektedir. Saint-Simon, insan biliminin de doğa bilimleri gibi gözleme dayalı, pozitif bir temelde inşa edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Vicq-d'Azyr, Cabanis, Bichat ve Condorcet gibi isimlerin çalışmalarını temel alır ve bu bilimsel çabaları bir araya getirerek sistematik bir yapı oluşturmayı amaçlamaktadır.¹¹²

Saint-Simon *İnsan Bilimi Üzerine* eserinde, insanı hem birey hem de tür olarak ele alan kapsamlı bir bilimsel sistem kurma çabasındadır. Saint-Simon bu çalışmasında yararlandığı isimler arasında Dr. Burdin, Dr. Bougon ve M. Oelsner yer alır. Bu kişiler fizyoloji, zekâ-organizasyon ilişkisi ve Orta Çağ'daki bilimsel ilerleme gibi konularda önemli katkılarda bulunmuştur. Eserin ilk kısmında insan fizyolojisi ve psikolojisi incelenirken, ikinci kısmında insan türünün tarihsel gelişimi ve zihinsel evrimi ele alınır.¹¹³

Saint-Simon, *İnsan Bilimi Üzerine* eserinde insan zekâsının gelişimini on iki aşamada açıklar; bu aşamalar, ilkel topluluklardan başlayarak Mısırlılar, Yunanlılar, Romalılar, Araplar ve modern Avrupa'ya kadar uzanır ve nihayetinde gelecekte ulaşılması gereken, evrensel bir yasaya dayalı bilgi sistemine işaret eder. Bu aşamalarda insan zekâsının evrimi, dilin ortaya çıkışı, dinin biçimleri (putperestlikten tek tanrıcılığa) ve bilimsel düşüncenin ilerleyişi betimlenmektedir. Dini sistemlerin, bilimsel sistemlerle eşgüdümlü olarak geliştiği; dolayısıyla bilimdeki ilerlemenin dinin de dönüşümünü sağladığını savunmaktadır. Sonuç olarak; insan bilgisinin yeniden tek bir yasa etrafında örgütlenmesi gerektiği ve buna bağlı olarak din, siyaset, ahlak ve hukuk sistemlerinin de yeniden yapılandırılacağını öngörmektedir. İnsan aklının gelişimi, ilkel toplumlardan modern topluma kadar on iki evre aşamaları sırasıyla şu şekildedir:

¹¹⁰ Taylor, “Introduction”, 31.

¹¹¹ Markham, “Introduction”, XXIV.

¹¹² Saint-Simon, “Memoir on the Science of Man”, 111.

¹¹³ Saint-Simon, “Memoir on the Science of Man”, 111-112.

1. Aşama: İlkel insanlar
2. Aşama: Ateş kullanmayı bilmeyen topluluklar
3. Aşama: İlkel siyasal ve dilsel örgütlenmeler
4. Aşama: Tamamlanmış dil ve otorite kabulü
5. Aşama: Toplumsal sınıflar ve din
6. Aşama: İnkalar ve Aztekler
7. Aşama: Mısırlılar (yazının icadı, bilimsel sınıf)
8. Aşama: Yunanlılar (polytheizm ve siyaset bilimi)
9. Aşama: Romalılar (teizm ve kamu hukuku)
10. Aşama: Araplar/Sarazenler (algebra ve gözlem bilimleri)
11. Aşama: Orta Çağ Avrupası (birleşik dinî otorite ve parçalı bilimsel ilerleme)
12. Aşama: Gelecekte ulaşılacak evre: Tek yasa etrafında düzenlenmiş evrensel bilgi sistemi.¹¹⁴

Eserde bilim, din, ahlak ve siyaset gibi alanların birbirinden bağımsız değil, birbirini besleyen yapılar olduğu vurgulanır. Özellikle bilimsel ilerlemenin dini sistemleri dönüştüreceği ve dinin yeniden yapılanmasını sağlayacağı savunulur. Saint-Simon, gelecekte bu alanların tümünün evrensel bir bilimsel yasa etrafında yeniden düzenleneceğini öngörür.¹¹⁵

Sonuç olarak *İnsan Bilimi Üzerine*, sosyolojinin temellerinin atılmasına öncülük eden, disiplinler arası bir düşünsel yapı sunar ve insanlığın evrimini bilimsel bir perspektiften anlamaya çalışan öncü bir çalışmadır. Bu doğrultuda Saint-Simon, doğrudan üç hal teorisini kavramsallaştırmasa da, tarihsel süreci ilerlemeci bir çizgide ele almış ve toplumsal gelişmeyi belirli zihinsel aşamalardan geçen bir evrim olarak görmüştür.

Saint-Simon'un diğer eserlerinde de toplumun tarihsel gelişimini evrimci bir yaklaşımla incelediği görülmektedir. *Cenevre'den Mektuplar* adlı eserinde pozitif bir bilim olan sosyal fizyolojiyi kullanarak oluşturduğu tasarıda toplumun tarihsel aşamalardan geçerek artık pozitif aşamaya geldiğini göstermektedir. Fakat Saint-Simon bu aşamaların süreç ve içeriğini

¹¹⁴ Saint-Simon, "Memoir on the Science of Man", 117-123. Tezde söz konusu aşamalar, bahsedilen aşamaların içeriğine göre isimlendirilerek daha anlaşılır olması sağlanmıştır.

¹¹⁵ Saint-Simon, "Memoir on the Science of Man", 123.

belirtmemiş daha sonraki yıllarda tarihçi olan sekreteri Augustin Thierry’le birlikte kaleme aldığı *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi* eserinde, tarihi gelişme dikkate alınarak insanlığın ilerleyişi ve bilginin ilerleyişinin paralel olduğu ve her yüz yılın içinde meydana gelen devrimlerin, toplumun ve devrin karakterini oluşturduğunu belirtmektedir:

*“On altıncı yüzyıl teologlar açısından zengindi, ya da daha doğrusu o yüzyıldaki düşünce tarzı neredeyse tüm yazarların teolojik meselelerle ilgilenmesine neden olmuştu. On yedinci yüzyılda güzel sanatlar gelişti ve modern edebiyatın başyapıtları doğdu. Son yüz yılın yazarları filozoflar oldu. Büyük toplumsal kurumların önyargılar ve batıl inançlar üzerine kurulduğunu gösterdiler ve batıl inançları ve onlardan kaynaklanan güçleri yıktılar. Bu yüzyıl devrimlerin ve eleştirilerin yüzyılıydı.”*¹¹⁶

Buna göre insanlığın teolojiden metafiziğe ve metafizikten pozitif evreye doğru ilerleme kaydettiği belirtilmektedir. Bu evrelerde teolojide teologlar, metafizikte edebiyatçılar, pozitif evrede filozofların etkili olduğu görülmektedir.

Saint-Simon, toplumların bilimsel yasalara göre yeniden düzenlenmesine hem şimdiki toplumun hem de geçmiş toplumun yapısını analiz ederek tarihi süreç içerisinde toplumsal dönüşümlerin incelenmesine olanak sağlayarak tarihsel determinizmi benimsemiştir. Bu yönüyle toplumların geleceklerini tahmin etmesine olanak sağlayan bu metot Saint-Simon’un sosyal düşünceye yaptığı bir katkıdır.¹¹⁷ Ayrıca Saint-Simon’un tarihsel ilerlemeci yaklaşımı, Auguste Comte’un üç hal yasasını sistemleştirmesine zemin hazırlarken, aynı zamanda modern sosyolojinin tarihselci ve pozitivist yönelimlerinin şekillenmesinde de etkili olmuştur.¹¹⁸

Dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta ise, Saint-Simon’un tamamen Avrupa merkezci bir medeniyet yerine insanlık tarihini ve insan zihninin gelişimini birbirini tamamlayan bir bütün olarak ele almasıdır. Zira Ortaçağı, insan zihninin gerilediği bir dönem olarak değerlendiren hakim paradigmayı tekrar etmek yerine ilerleme fikrinde tutarlılığı sağlamak adına Oelsner’i takip ederek, Ortaçağı Araplar eliyle ilerleyişin devam ettirildiği bir dönem olarak değerlendirmesi bunu kanıtlar niteliktedir.¹¹⁹ Post-kolonyal çalışmaların çok yakın zamanlarda

¹¹⁶ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, VII.

¹¹⁷ Saint-Simon’dan önce Montesquieu, Turgot ve Condorcet bilimsel tarih analizi geliştirmeye çalışan düşünürlerdir fakat Saint-Simon sadece Condorcet’in bilimsel tarih fikrinin geleceği de kapsayacak şekilde genişletebileceğini savunmaktadır. Taylor, “Introduction”, 31.

¹¹⁸ Auguste Comte’un üç hal aşaması için Erkan Ataçay’ın çevirdiği *Pozitif Felsefe Dersleri ve Pozitif Anlayış Üzerine Konuşma* adlı esere bakınız.

¹¹⁹ Saint-Simon, “Memoir on the Science of Man”, 116-117.

“bağlantılı tarih ve sosyolojiler”¹²⁰ yaklaşımları ile Avrupa merkezci modernite ve medeniyet paradigmasına meydan okudukları göz önüne alındığında, Saint-Simon’un kendi döneminde insan zihninin ilerlemesini ve dolayısıyla modernite ve medeniyetin gelişimini, teorisinin tutarlılığını sağlamak adına da olsa farklı toplumların katkılarını göz önünde bulundurarak incelemesi önemlidir. Yine Amerika’daki demokrasi tecrübesini önemsemesi ve Avrupa’daki toplumsal sorunlara çözüm üretmede yararlanılması gereken bir örnek olarak görmesi dikkat çekicidir.

3.3.2. Endüstriyel toplum çözümlemesi (Endüstriyalizm)

3.3.2.1. Toplumsal örgütlenme

Saint-Simon, eserlerinde toplumun yapısına ve yönetim mekanizmasına geniş yer vermektedir. Bu iki konu nezdinde toplumun sorunlarına geçmiş ile gelecek arasında bağlantı kurarak; din, iktisat, eğitim, yönetim ve hukuk alanlarıyla ilgili çeşitli fikir ve tasarılar sunmaktadır. Yaptığı bu çalışmalarda pozitif bir bilim (insan bilimi - sosyal fizyoloji) kullanarak, toplumsal örgütlenmenin pozitif bir bakış açısıyla ele alınmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Saint-Simon; yönetim, endüstri¹²¹ ve üretim ile ilgili çözümlemeler yaparak toplumsal örgütlemeyi sağlamak istemiştir. Saint-Simon’un toplumsal örgütlenmeye çözümler aramasının nedeni ise, çağın devrimleri ve Aydınlanmadan kaynaklanmaktadır. Özellikle Fransız Devriminin yol açtığı toplumsal kargaşa ve sınıf sorunları, Saint-Simon’u toplumsal düzeni sağlamak ve ortaya çıkabilecek olumsuzluklara karşı önlem almak amacıyla toplumsal örgütlenmeyi yeniden sağlayacak fikirler geliştirmeye yöneltmiştir.¹²²

Saint-Simon’un toplumsal örgütlenme hakkındaki görüşleri, ilk olarak Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında yaptığı gözlemlerle şekillenmeye başlamıştır. Daha çok Amerika ve Avrupa toplum yapısını karşılaştıran Saint-Simon’un Amerika’daki tecrübelerine göre; Amerikan toplumunda hakim bir dini dogma yoktur. Bunun yerine toplumda dini özgürlük hakimdir. Feodalizm bu ülkede var olmadığından, soylular gibi ayrıcalıklı sınıflar yoktur, yönetim ve başlıca kamu görevleri herhangi bir ailenin tekelinde değildir ve ülkede barışsever bir ortam hakimdir. Saint-Simon’un yaptığı bu çıkarım ve gözlemlerle Amerika ve Avrupa’daki

¹²⁰ Gurmider K. Bhambra, *Moderniteyi Yeniden Düşünmek* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015), 91.

¹²¹ Saint-Simon endüstri kavramını toplumun içinde bulunduğu bunalımdan kurtarmak için üreticilerin (bal arılarının) sosyal üretimine ithafen kullandığı bir kelimedir. Tercüme nedeniyle; sanayi, sanayici, endüstriyel gibi kavramlar tez boyunca Saint-Simon’un “endüstri” olarak kullandığı kavramın yerine kullanılmıştır.

¹²² Taylor, “Introduction”, 30.

toplumsal ve yönetsel farklılıklar Saint-Simon'un toplumsal örgütlenmesini şekillendirmiştir.¹²³

Saint-Simon, 17. ve 18. yüzyılda bilimlerde çok önemli gelişmeler olduğunu, on dokuzuncu yüzyılın ise toplumsal örgütlenme biliminin gelişeceği, pozitif bir bilim haline geleceği bir yüzyıl olacağını ileri sürmektedir. Bu teorisini de Condorcet'in gözlemlerine dayandırmıştır.¹²⁴ Ayrıca Saint-Simon, toplumsal örgütlenmenin siyasi (politik) ekonomi üzerine kendisine ilham olan düşünürün Jean-Baptiste Say olduğunu söylemektedir.¹²⁵ Aynı zamanda Adam Smith'ten de etkilenecek toplumsal örgütlenme hakkındaki görüşleri oluşmuştur. Bu doğrultuda Saint-Simon, Jean-Baptiste Say'ın askeri toplum ve endüstri toplumunu karşılaştırmasından; Adam Smith'in de sanayileşmenin hükümeti zenginleştirecek ikincil bir bilim olarak ele almasından etkilenmiştir.¹²⁶

Saint-Simon'un Amerika tecrübesi ve etkilendiği düşünürler toplumsal örgütlenme hakkında düşüncelerinin oluşmasını sağlamıştır; bunun yanında, yaşadığı çağın sorunları Saint-Simon'u toplumsal örgütlenmeyi sağlamaya yöneltmiştir. Sonuç olarak Saint-Simon, yeni politik düzende toplumsal örgütlenmenin amacını şöyle açıklamaktadır:

*“Yeni siyasi düzende, toplumsal örgütlenmenin tek ve daimi amacı; bilimler, güzel sanatlar ve zanaatlarda edinilen bilgiyi mümkün olduğunca iyi bir şekilde insan ihtiyaçlarının karşılanmasına uygulamak; bu bilgiyi yaymak, geliştirmek ve mümkün olduğunca artırmaktır...”*¹²⁷

Saint-Simon yeniden bir toplumsal örgütlenmenin gerçekleştirilmesi için askeri toplumdan endüstri toplumuna geçişi öngörmektedir. Buna göre eserlerinde endüstri toplumuna oldukça yer verdiği görülmektedir. Özellikle endüstri toplumunun sınıfsal durum ve yönetim sistemine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda Saint-Simon'un toplumsal örgütlenmesini irdelemek için askeri toplumdan endüstri toplumuna geçiş, endüstri toplumu, endüstri toplumunun sınıfsal durumu ve endüstri toplumunun yönetim sisteminin çözümlenmesi toplumsal örgütlenme için önem arz etmektedir.

3.3.2.2. Askeri toplumdan endüstri toplumuna geçiş

¹²³ Saint-Simon, “Letters to an American” 162-163.

¹²⁴ Saint-Simon, “Extract On Social Organisation” 84.

¹²⁵ Saint-Simon, “Letters To An American” 165.

¹²⁶ Saint-Simon, “On The Political History Of Industry”, 178-179.

¹²⁷ Saint-Simon, “On the Replacement of Government by Administration”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 208.

Saint-Simon, eserlerinde hem toplumsal örgütlenme hem de toplumsal ilerleme için askeri toplumun dezavantajlarına dikkat çekerek endüstri toplumunun gerekli ve kaçınılmaz oluşundan söz etmektedir. Buna göre eserlerinin çoğunda askeri yapı, askeri toplum ve savaş olgusuna değinmektedir. Fakat daha çok “Endüstri ve Sosyal İncelemelere Dayalı Eserleri (1816-1825)” olarak adlandırdığımız endüstri ve toplumu ele alan eserlerinde askeri topluma yer verildiği görülmektedir. Bu hususta barışçıl ve üreten bir toplum yaratma emelinde olan Saint-Simon askeri toplumu yermekle birlikte, kısmen gerekliliğini de kabul etmektedir.

Saint-Simon, askeri toplumu feodal düzenin devamı olarak görmektedir. Buna göre toplumun Ortaçağ zihniyetinin dayattığı askeri ve dini dogma yapısından sanayileşmeyle kurtulacağını savunmaktadır. Bu hususta Saint-Simon, “*Cehalet ve karışıklık zamanlarında askeri cesaret ilk sıradadır, sivil cesaret ise düzeni yeniden sağlayan ve aydınlanmanın ilerlemesini teşvik eden unsurdur.*”¹²⁸ ifadesiyle askeri cesaretin endüstriyel toplum için gerekli bir erdem olmadığını vurgulamaktadır. Bu durumun en yakın örneği ise Fransa’da dönemin terör ve karışıklık ortamıdır. Böyle bir ortamdan kurtulmanın yolunu Saint-Simon şöyle açıklamaktadır: “*Yeryüzündeki tüm halklar aynı hedefe doğru çabalamaktadır. Çabaladıkları hedef hükümete ait, feodal ve askeri rejimden; idari, endüstriyel ve barışçıl rejime geçmektir.*”¹²⁹ ifadeleriyle gelişen çağda feodal ve askeri düzenin topluma çözümler sunamamasından dolayı toplumun endüstriyel rejime geçmesini belirtmiştir.

Saint-Simon “...siyasi güçler askerlerin elinden çıkmalı ve en barışçıl, en üretken ve en iyi yönetim kabiliyetine sahip insanlara emanet edilmelidir.”¹³⁰ ifadesiyle hem toplumsal yapıdaki zorunlu değişime hem de her alanda olduğu gibi bu alanda da yönetimin sanayiciler sınıfına bırakılması gerektiğini tekrarlamaktadır. Böylelikle askeri gücün toplum hiyerarşisinde ikincil bir itibar göreceğini belirtmektedir.¹³¹ Saint-Simon, *Sanayicilerin İlmihali* eserinde askeri sınıfın ikincil bir durumda yer alması hakkında; “*Bugün en uygar görünen uluslar, en çalışkan ve barışçıl sınıfın kamu gücünün yönetimini üstleneceği ve askeri sınıfın tamamen ikincilleştirildiği zamana kadar gerçekten barbarlıktan tamamen kurtulmuş*

¹²⁸ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, *Oeuvres choisies de C.-H. de Saint Simon: Precédees d’un essai sur sa doctrine*, (Brüksel: Van Meenen, 1859), 3 Cilt/38.

¹²⁹ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/144.

¹³⁰ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/40.

¹³¹ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/115.

olmayacaklardır.”¹³² ifadeleriyle toplumların barbarlıktan kurtuluşunu askeri sınıfın toplumda ikincil bir duruma gelmesiyle sağlanacağını savunmaktadır. Ayrıca Saint-Simon, toplum için eğitime önem verilmesi insanlığın ilerlemesine olanak sağlayan en önemli etken konumunda olduğunu daha ilk eserinde belirtmiştir. Bu nokta gelişim ve ilerleme için artık fetih anlayışının bittiği bilim anlayışının başladığına dikkat çekmiştir. Saint-Simon bu konuyu şöyle sloganlaştırmıştır: “İskenderlerin devri geçti, yaşasın Arşimetler.”¹³³

Saint-Simon’a göre, savaş, kazanma hırsının ve hazzın bir ürünüdür ve insanlık ne kadar gelişirse gelişsin toplumlar militer ve sömürgeci anlayışlarından vazgeçmeyeceklerdir. Öyleyse, asıl amaç toplumsal barışı sağlamak olmalı, savaşlar ise ulusların değil askerlerin savaşı olmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için Saint-Simon ve Thierry Avrupa’nın bir çatı altında birleşmesi gerektiğini iddia etmektedirler. Böylelikle militarist toplum yapısından barışçıl toplum yapısına geçilebilecektir.¹³⁴ Zira Saint-Simon, pozitif ve sanayi çağında geline nokta toplumun artık hükümet veya askeri rejimden idari ve endüstriyel rejime geçmesini elzem görmektedir.¹³⁵ Ancak bu geçiş kademeli bir geçiş olacaktır. Bu geçişi Fransa yönetimi üzerinden değerlendiren Saint-Simon’a, çağın politik amacı fetih olduğu için en azından şimdilik, devletin birinci sınıfı askerlerden, ikinci sınıfı sanayicilerden oluşmalı, zaman içerisinde endüstri toplumuna geçilmelidir. Bu durumda endüstriyel monarşi yönetiminin Fransa’ya uygulanacağını belirtmektedir.¹³⁶

Saint-Simon eserlerinde genel olarak askeri toplumun; diktatörlüğü dikte ettiği, köleliği pekiştirdiği, ahlaki hayatı zedelediği ve toplumun psikolojik yapısını etkilediği için askeri toplumun yıkıcı etkisine değinmektedir. Ayrıca askeri toplumun bilime engel olması ve ahlaki değerden yoksun olduğunu aktaran Saint-Simon, medeniyet yolunda ilerleyen toplumların zararlı, kötü duygulardan arınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu hususta savaşla kazanma arzusunun pekiştirdiği; hırs, kibir, egoizm ve şiddet duygularını toplumda en aza indirilmesi gerekmektedir. Bu ise askeri toplumun ilga veya ıslah edilmesiyle mümkündür.¹³⁷ Askeri

¹³² Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/134.

¹³³ Claude Henri de Saint-Simon, *Lettres d’un Habitant de Genève a ses Contemporains* (Paris, 1803), 23.

¹³⁴ Fazilet Ahu Özmen Akalın, “Claude-Henri de Saint-Simon, Saint-Simonizm ve Toplumsal Değişim: Askeri Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş”, *Akademik Hassasiyetler* 8/15 (Nisan 2021), 54-55.

¹³⁵ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/130.

¹³⁶ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/150-163.

¹³⁷ Özmen Akalın, “Claude-Henri de Saint-Simon, Saint-Simonizm ve Toplumsal Değişim: Askeri Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş”, 51.

toplumun yıkıcı gücü altında yatan nefret duygusunun saldırıya sebep olmasıyla yayılımcı saldırıya geçip galip gelen despot kesim bu durumdan haz alarak kötülüğü pekiştirmektedir. Böylelikle savaşta başarısız olan kesim öteki durumuna düşmektedir. Neticesinde endüstrinin geldiği noktada askeri toplumla üretimin hammadde arayışından dolayı öteki olarak nitelendirilen ülke toprakları askeri zorbalıkla sömürülmektedir.¹³⁸ Saint-Simon, *Endüstriyel Sistem* adlı kitabında askeri toplumun ıslah edilip yeni bir kurum altında toplama gayesindedir.¹³⁹ Ayrıca endüstrileşmeyle beraber savaşla yapılan rekabetin yerini; ahlak, bilim ve sanayi alanlarında yapılan rekabet alacak böylelikle yeniçağda en etkili silahın endüstri olacağı anlaşılmaktadır.¹⁴⁰ Neticede Saint-Simon, orduların ve savaşların giderek sanayiye bağlı hale geldiklerini ve artık askeri gücün sanayiye sağlandığını aktarmaktadır.¹⁴¹ Yani her halükarda askeri toplum, toplumun içindedir.¹⁴² Bu düşünceye göre ordu daima olmalı ve tehlikelere karşı hazır bekletilmeli düşüncesi hâkimdir.

Saint-Simon, toplumsal örgütlemenin önemli bir kademesi olan askeri toplumdan endüstri toplumuna geçiş için askeri toplumun ikincilleşmesi gerektiğini belirtmekte ve askeri toplumun hırs, kibir, kazanma duygularının ne kadar bastırılsa da kaçılmaz olduğuna değinerek gelinen çağda savaşların artık endüstriyel şekilde olacağını ön görmektedir. Bu durumda endüstri toplumu hem diğer toplumlara yapılan müdahaleler hem de savunma için bir hayli önemli olduğu sonucuna varılmaktadır.

3.3.2.3. Endüstri toplumu

Tarih boyunca toplumlar üretim biçimlerine göre farklı yapılar geliştirmiştir. 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte tarıma dayalı üretim sistemi yerini sanayiye dayalı üretime bırakmış ve bu durum insanlık tarihinde köklü bir değişime neden olmuştur. Sanayileşmeyle birlikte fabrikalarda makine kullanımı artmış, üretim kitlesel hâle gelmiş ve verimlilik yükselmiştir. Bu süreçte kırsal alanlardan şehirlere yoğun göç yaşanmış, hızlı kentleşme ile birlikte yeni sosyal sınıflar ortaya çıkmıştır. Sanayileşme, üretim ve teknoloji açısından insanlığa büyük bir ilerleme sağlamış olsa da sosyal eşitsizlik, işçi hakları

¹³⁸ Özmen Akalın, “Claude-Henri de Saint-Simon, Saint-Simonizm ve Toplumsal Değişim: Askeri Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş”, 49-50.

¹³⁹ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/49.

¹⁴⁰ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/190.

¹⁴¹ Saint-Simon, “On The Political History Of Industry”, 177.

¹⁴² Özmen Akalın, “Claude-Henri de Saint-Simon, Saint-Simonizm ve Toplumsal Değişim: Askeri Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş”, 52.

ihlalleri ve çevresel sorunlar gibi ciddi problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu noktada toplumun sorunlarına yönetici ve aydın kesim çözümler sunmuştur. Avrupa'nın siyasi ve iktisadi kargaşasının içinde büyüyen Saint-Simon da çağdaşları gibi toplumsal sorunlara birtakım çözümler önermiştir. Saint-Simon'un "Endüstri ve Sosyal İncelemelere Dayalı Eserleri (1816-1825)" başlığı altında listelediğimiz *Yeni Hristiyanlık* hariç diğer tüm çalışmaları, endüstri toplumunu ele almakta, endüstri toplumunun sorunlarını ve sorunlara yönelik çözüm önerilerini aktarmaktadır.

Saint-Simon toplumu, üretim nezdinde "...*faydalı işlerle uğraşan insanların bütünü ve birliği olarak görüyoruz.*"¹⁴³ şeklinde tanımlamaktadır. Endüstriyi de organik bir bedene benzeterek şu şekilde açıklamaktadır:

*"Endüstri, tüm uzuvları birbirine tepki veren ve bu nedenle dayanışma içinde olan tek ve büyük bir bedendir. Her bir parçanın iyiliği ve kötülüğü diğerlerini etkiler. Her zaman tek bir çıkarı, tek bir ihtiyacı, tek bir hayatı vardır. Ancak bütün bir duygulara sahip olsa da, beden için düşünen yalnızca kafadır. Devrimler orada şekillenir, ihtiyaçlar hissedilir ve arzular ifade edilir."*¹⁴⁴

Saint-Simon endüstri toplumunu bir bedene benzeterek bu bedenin yönetimine dikkat çekmektedir. Ayrıca endüstri toplumunun dayanışmasını ve gelişimini sağlayan sanayi işçilerinin de yönetim kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Saint-Simon, *Sanayicilerin İlmihali* eserinde sanayicileri (endüstricileri) şöyle tanımlamaktadır:

*"...toplumun çeşitli üyelerinin ihtiyaçlarını ya da fiziksel zevklerini karşılayacak bir ya da daha fazla maddi araç üretmek ya da bu araçları onların kullanımına sunmak için çalışan kişidir. Dolayısıyla buğday eken, kümes hayvanı ya da sığır yetiştiren bir çiftçi sanayicidir; bir tekerlekçi, bir demirci, bir çilingir, bir marangoz sanayicidir; bir ayakkabı, şapka, kumaş, çarşaf, nakit para üreticisi de sanayicidir; bir tüccar, bir arabacı, ticaret gemilerinde çalışan bir denizci de sanayicidir. Tüm sanayiciler, toplumun tüm üyelerinin fiziksel ihtiyaçlarını veya zevklerini tatmin edecek tüm maddi araçları üretmek ve kullanıma sunmak için birlikte çalışırlar. Çiftçiler, imalatçılar ve tüccarlar olarak üç büyük sınıfı oluştururlar."*¹⁴⁵

Saint-Simon'a göre endüstri toplumundaki en önemli yapı taşı olan sanayicilerin önemi kadar yöneticiler de önemlidir. Hemen hemen her eserinde üzerinde durduğu yönetimine dair şu ifadeleri kullanmaktadır: "*Toplumun genel çıkarları hem fiziksel hem de ahlaki açıdan,*

¹⁴³ Saint-Simon, "Declaration of Principles" 158.

¹⁴⁴ Saint-Simon, "Declaration of Principles" 161.

¹⁴⁵ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/67.

yetenekleri en genel ve olumlu faydaya sahip insanlar tarafından yönetilmelidir."¹⁴⁶ Böyle olursa ancak kamu yararına ve toplum sağlığına elverişli bir sistem oluşacaktır.¹⁴⁷ Bu doğrultuda, Saint-Simon, toplumu yukarıdaki tanıma uygun olan sanayicilerin yönetmesi gerektiğini savunmuştur. Fakat mevcut topluma bakıldığında sanayicilerin toplumun en alt sınıfı olduğunu gözlemlemiştir. Bu nedenle, Saint-Simon ekonomiyi yönetmek için toplumun en yetenekli ve faydalı olan organları olan sanayiciler sınıfının bulundukları kötü konumdan en üst konuma getirilmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, sanayicilere hak ettikleri değeri vermek için keyfiliğin sınırlandırılması, kamu harcamalarında tasarruf yapılması ve pozitif yöntemlerin uygulanması gereklidir.¹⁴⁸

Saint-Simon sanayicilerin yönetime gelmesini ve bu şekilde toplumsal örgütlenmenin topyekûn değişmesini savunmakla birlikte bunun barışçıl bir şekilde olması gerektiğini vurgular. Sanayicilerin de huzuru bozmamak için kendilerini iş başına getirecek olan toplumsal koşulları ve toplumsal doktrini sabırla beklediklerini belirtir. Bu doğrultuda, kamu servetinin yönetiminin soylular, askerler, avukatlar, rantçılar ve kamu görevlilerinden alınıp sanayicilere devredilmesinin tek yolu, barışçıl araçlar olan tartışma, gösteri ve ikna araçlarının kullanılmasıdır.¹⁴⁹

Endüstri toplumunun ne olduğu, işçi ve yönetici ilişkisinin bu endüstri toplumda önemini pozitivist ve hümanist bir şekilde ele alan Saint-Simon, *Sanayicilerin İlmihali* eserinde endüstri toplumunun örgütlenmesinin yolunu ise aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

"...Başka bir deyişle, en önemli sanayicilerin, tüm yararlı kapasitelerini sanayinin hizmetinde ve üreticilerin çıkarları doğrultusunda nasıl kullanabileceklerini ve kullanmaları gerektiğini anlamalarını sağlamanın gerekli olduğunu kabul ettik. Son olarak, toplumun ihtiyaç duyduğu ve bizim de üstlenmeye karar verdiğimiz bu girişimin tek bir zorluğu olduğunu, bunun da endüstriyel sistemi açık bir şekilde kavramak olduğunu kabul ettik. Bu zorluk, bilimsel sistemi, kamu eğitimi sistemini, dini sistemi, güzel sanatlar sistemini ve yasalar sistemini endüstriyel sistemle uyumlu hale getirmenin yollarını bulmaktan ibarettir. En yetenekli bilim adamlarını, teologları,

¹⁴⁶ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/181.

¹⁴⁷ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/182.

¹⁴⁸ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/68-70 Sanayiciler toplumsal yapının en üst mertebesi olduğu için kendisine ait orduya ve mahkemeye (adli yargı) ihtiyacı vardır.

¹⁴⁹ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/73-74.

sanatçıları, hukukçuları, askerleri ve rantiyecileri bir araya getirerek üretim için en avantajlı ve üreticiler için en tatmin edici sosyal sistemi kurmanın bir yolunu bulmaktan ibaretti.”¹⁵⁰

Saint-Simon, tasarladığı endüstri toplumunda sanayiciler konseyi oluşturarak ekonomiyi sistemli hale getirme gayretindedir. Eski rejimden süregelen soyluluk unvanları kaldırılarak hem feodalizmin hem de eşitsizliğin önüne geçileceğini belirtmiştir.¹⁵¹ Saint-Simon, sanayi örgütlenmesini bir ülkenin bir şehrinden başlayarak tüm Avrupa’yı kapsayan siyasi parti örgütlenmesine dönüşeceğini böylelikle feodal düzenin ortadan kalkacağını savunmaktadır.¹⁵² Ayrıca Saint-Simon endüstri toplumunun örgütlenmesi için pozitif bilimler kürsüsü kurmayı amaçlamıştır. Öyle ki bu kürsü,

*“İnsanın etki edebileceği doğa olaylarını, onun için en elverişli biçimde değiştirmenin genel yollarının öğretileceği ve ayrıca her bireyin kendi özel çıkarını genel çıkarla nasıl birleştirebileceğinin ve bu birleştirmeyi iyi yapmanın her biri için ne kadar büyük bir avantaj sağlayacağının öğretileceği bir pozitif bilimler kürsüsü”*¹⁵³

olacaktır. Görüldüğü gibi Saint-Simon endüstriye bağlı bir düzen oluşturma çabasında olduğu ve bu düzenin teorik ve pratik her türlü zihinsel ve fiziksel faydayı topluma sağlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu düzenin merkezinde ve endüstri toplumunun çoğunluğunda önemli rol oynayan işçiler ve işçilerin emeklerine bağlı siyasi bir hükümet kurulması gerektiğinden söz etmektedir.¹⁵⁴

Sonuç olarak Saint-Simon’a göre endüstrileşme kafa ve kol emeğini içeren her türlü yararlı iş, teori ve uygulamayı sağlayan toplumsal örgütlenmedir. Buna göre toplumun değişen üretim biçimlerinin sanayileşme yönünde ilerlediğini ve bu doğrultuda, toplumsal değişime paralel olarak toplumsal örgütlenmenin de sanayileşeceğini savunduğu görülmektedir. Bu yeni endüstri toplumu örgütlenmesinde oluşturulan hükümet ise işçilerin emek ve özgürlük haklarını sağlamalıdır.¹⁵⁵

3.3.2.4. Bal arıları (üreticiler) ve eşek arıları (aylaklar-asalaklar)

¹⁵⁰ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/100-101.

¹⁵¹ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/48.

¹⁵² Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/103.

¹⁵³ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/189.

¹⁵⁴ Saint-Simon, “Letters From An Inhabitant Of Geneva To His Contemporaries (1819)”, *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*, ed. and tr. by. Felix Markham (New York: Harper Torchbooks, 1964), 70.

¹⁵⁵ Saint-Simon, “Letters to an American” 165.

Saint-Simon, ahlakı Hristiyanlık dininin: “Komşunuzu kendiniz gibi sevin. Başkalarının size yapmasını istediğiniz şeyleri siz de başkalarına yapın.” ilkesine dayandırmaktadır. Sanayiciler toplumun birincil ihtiyacı olan üretimle uğraştıkları için bu ilkeye göre sanayiciler ahlaklı kabul edilir. Çünkü üretim başkasına fayda verecek bir uğraştır. Bu hususta başkalarının sırtından geçinen, tüketip üretmeyen veya sanayicilerin ürettiklerinden yararlanıp karşılığında hiçbir şey vermeyen sınıfı ahlaksız kabul etmektedir. Çünkü bu sınıf komşularının yaptıklarını komşularına yapmamaktadır.¹⁵⁶ Toplumsal ahlakı üretime bağlayan Saint-Simon üretimin toplumsal düzen için gerekli bir politika olduğunu savunmaktadır.¹⁵⁷ Buna göre Saint-Simon’un dini, siyasi, iktisadi ve idari tasarılarının; yönetime dair projelerinin merkezinde üretimin çıkar ve menfaatleri vardır.¹⁵⁸ Toplum ürettiği müddetçe gelişmekte, toplumsal huzur ve ahlak bu şekilde sağlanmaktadır.

Saint-Simon, Avrupa toplumunun sanayileşmeyle birlikte geldiği noktada endüstri toplumunun üretim nezdinde sınıfsal sorunsalını tembellik ve üretkenlik üzerinden eşek arıları (aylaklar-asalaklar) ve bal arıları (üreticiler) olmak üzere iki sınıfa ayırmaktadır.¹⁵⁹ Bu iki sınıfı da tembellik ve üretkenlik üzerinden irdelemektedir.

Saint-Simon’a göre insan doğası gereği tembeldir; ancak ihtiyaçlarını karşılamak ve zevk arzusunu tatmin etmek amacıyla çalışarak bu tembelliğini aşmaktadır. Toplumsal hayatta kişinin istediği ürünler fazladır bu durumda çalışan kişi istediği ürünü elde etmek için ürettiğinin bir kısmı karşılığında istediğini elde etmektedir. Saint-Simon bu durumu kişinin boyun eğdiği tek zorunluluk ve zenginliğin kaynağı olarak görmektedir. Bir de çalışanların zıttı olan ihtiyaçları ve arzuları olmasına rağmen tembelliği aşamayan ve üretmedikleri halde üretmiş gibi tüketen asalaklar vardır. Bu kişiler sahip oldukları güçle çalışanların emeğiyle yaşayan aylak ve hırsız olan kimselerdir.¹⁶⁰ İmkânlarını yararlı işlerde kullanan ve üreten herkes ise sanayici sınıfından sayılmaktadır. Buna göre toplum için (veya komşusu için)

¹⁵⁶ Saint-Simon, “Comparison Between The National (Industrial) Party And The Anti-National Party”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 187-188.

¹⁵⁷ Saint-Simon, “Letters to an American”, 168.

¹⁵⁸ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/14.

¹⁵⁹ Saint-Simon eserlerinde bal arıları, eşek arılar, aylaklar... gibi kavramlarını birebir tanımlamamaktadır. Saint-Simon’un çalışmalarında bu kavramlar dağınık ve gelişi güzel açıklandığından dolayı, Saint-Simon’un eserleri okunduktan sonra bu şekilde genel ve Saint-Simon’un çalışmalarına uygun bir şekilde tanımları yapılmıştır.

¹⁶⁰ Saint-Simon, “Declaration of Principles”, 158.

faydalı işlerde bulunan herkes (avukatlar, rahipler...) sanayi sınıfına dâhildir.¹⁶¹ Saint-Simon bu sınıf için bal arıları kavramını kullanırken üretime ve topluma katkı sağlamayanları eşek arıları olarak nitelendirmektedir.

Aylakların¹⁶² varlığı çalışanlar için tehlikedir. Endüstri toplumunda bu tehlikenin şiddete dönüşmemesi için hükümetin görevini yerine getirmesi gerekmektedir. Fakat hükümetin müdahale girişimleri aylak sınıfının dışına çıkmamalıdır. Saint-Simon hükümetin çalışan sınıfına (bal arılarına) yaptığı müdahalelerle, sanayinin düşmanı olacağını ve asıl önlediğini zannettiği kötülüğü, bal arılarına müdahale ederek kendisinin yapacağını belirtmektedir. Yani hükümetin sanayiye müdahalesi, sanayiye engellemekten öteye geçmemektedir.¹⁶³ Bu durumda sanayinin ilerlemesi için hükümetin bal arıları ve sanayi üzerindeki kontrolünün oldukça az olması gerekir. Çünkü sanayiye hükümet değil sanayiciler yönetecektir. Saint-Simon üretimin toplumun merkezinde olduğu, hükümetin sanayiye dahil olmadığı ve endüstri geliştikçe ahlakın gelişeceği bir toplumun hali hazırda olmadığını ama böyle bir toplumun gelecekte endüstri toplumuyla oluşacağı kanaatindedir.¹⁶⁴

Saint-Simon, üreticilerin toplum içindeki önemini ve aylaklar eleştirisini *Organizatör* dergisinde yayınladığı şu ünlü yazısında ele almaktadır:

“Fransa'nın aniden en iyi fizikçilerinden, kimyagerlerinden, fizyologlarından, matematikçilerinden, şairlerinden, ressamlarından, heykeltıraşlarından, müzisyenlerinden, yazarlarından ellisini; en iyi makine mühendislerinden, inşaat ve askeri mühendislerinden, topçu uzmanlarından, mimarlarından, doktorlarından, cerrahlarından, eczacılarından, denizcilerinden, saatçilerinden ellisini kaybettiğini varsayalım... Bir de kraliyet ailesinden kralın kardeşi... Fransa'nın aynı anda kraliyet ailesinin tüm büyük memurlarını, tüm bakanlarını, tüm devlet meclisi üyelerini, tüm baş yargıçları, mareşalleri, kardinalleri, başpiskoposları, piskoposları, genel vekilleri ve kanonları, tüm valileri ve kaymakamları, tüm memurları ve yargıçları ve ayrıca soylular tarzında yaşayan en zengin on bin mülk sahibini kaybettiğini varsayalım. Bu talihsizlik Fransızları kesinlikle üzecektir, çünkü onlar iyi kalpli insanlardır ve bu kadar çok sayıda

¹⁶¹ Saint-Simon, “Comparison Between the National (Industrial) Party and the Anti-National Party”, 190.

¹⁶² Aylak kavramı ve Aylak teorisi hakkında detaylı bilgi için Thorstein B. Veblen'in *Aylak Sınıf Teorisi* adlı eseri bakınız. Eserde Veblen, Saint-Simon'dan bağımsız olarak Amerika'daki aylak sınıfı ele almaktadır. Veblen, toplum içindeki aylakların konumunu incelerken, kimi noktalarda Saint-Simon'un düşünceleriyle örtüşen tespitlerde bulunur. Bu bağlamda, konunun farklı yönlerini değerlendirmek için Nikolay Buharin'in *Aylak Sınıfın İktisadi Teorisi* başlıklı bilimsel çalışmasına ve ülkemizde Melih Cevdet Anday'ın roman olarak kaleme aldığı *Aylaklar* eserine de başvurulabilir.

¹⁶³ Saint-Simon, “Declaration of Principles”, 158-159.

¹⁶⁴ Saint-Simon, “Letters to an American”, 167 Saint-Simon, hükümet sanayiye teşvik etse dahi sanayiye zarar vereceği kanaatindedir.

yurttaşlarının aniden ortadan kaybolmasını kayıtsızlıkla karşılayamazlar. Ancak Devlet'in en önemlileri olarak kabul edilen otuz bin kişinin kaybı onları sadece duygusal nedenlerle üzecek ve Devlet için hiçbir siyasi kötülüğe yol açmayacaktır. İlk olarak, boşalacak pozisyonları doldurmak çok kolay olacaktır... ”¹⁶⁵

Saint-Simon bu sözleriyle toplumsal sınıf dengesizliğine karşı gelerek aydın ve üreten sınıfın yeteri kadar değer görmediğinden ve hak ettiği mevkide olmadığından yakınmaktadır. Ayrıca bu durumun ekonomik dağılımda da sorunlara yol açtığına; aylak sınıf olarak nitelendirdiği sınıfın vergi gelirini adaletsizce dağıtarak toplumsal sıkıntıya yol açtığına dikkat çekmektedir.¹⁶⁶

Saint-Simon, toplumsal düzen için kamu yararının sağlanması, toprak mülkiyetinin mirasla devam etmesi ve işçilere (üretici) en yüksek siyasi değer verilmesini amaçlayan bir politika düzenlenmesi gerektiğini aktarmaktadır.¹⁶⁷ Çünkü Saint-Simon, toplumun gövdesi olan üretici sınıfına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmediğini belirtmekte; toplumun sorunları için yapılan çalışmaların da aylak sınıfının kendi aralarında yaptığı sahte çalışmalar olduğunu ve ayrıcalıklı aylak sınıfını daha da ayrıcalıklı hale getirdiğini savunmaktadır.¹⁶⁸

Saint-Simon, sanayileşmenin getirdiği iş yükünü işçilerin fiziksel durumuyla bağdaştırarak işçilerin gereğinden fazla çalışmaması için önlemler alınması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca aylakların iş hayatına kazandırma veya topluma faydalı hale getirilmesinin yollarını aramıştır.¹⁶⁹ Saint-Simon üreticiler ve aylaklar hakkında ki sözleriyle mülkiyet ilişkilerinde bir değişme olmadan sosyal düzenin değişmeyeceği belirtilmektedir. Veya üretim bazında toplumda kolektif üretim olmazsa sosyal düzen ve sosyal ahlakın sağlanamayacağından söz etmektedir. Yani ekonomik üretimin, herkesin çıkar ve faydasına uygun şekilde örgütlenmesi gerektiği savunmaktadır.¹⁷⁰

Saint-Simon üretim hakkındaki fikirleriyle üreten sınıfı kölelik durumundan kurtarmaktır. Kölelik her ne kadar ilkel toplumlardan kalan toplumsal bir olgu olsa da, Fransız devriminden

¹⁶⁵ Saint-Simon, “First Extract From The ‘Organizer’ (1819)”, *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*, ed. and tr. by. Felix Markham (New York: Harper Torchbooks, 1964), 72-73.

¹⁶⁶ Saint-Simon, “First Extract From The ‘Organizer’ (1819)”, 74.

¹⁶⁷ Saint-Simon, “On Social Organization (1825) ”, *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*, ed. and tr. by. Felix Markham (New York: Harper Torchbooks, 1964), 76.

¹⁶⁸ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/60.

¹⁶⁹ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/54-55.

¹⁷⁰ Sezgin Kızılcıkelik, *Sosyoloji Tarihi 3* (Ankara: Anı Yayınları, 2020), 78.

sonra bile nüfusun bir kısmı için kölelik hala geçerliydi, Amerika’da ise siyahiler için kölelik bazı eyaletlerde hala devam ediyordu. Soyluların efendisiz toprak olmaz anlayışı hala kabul gören bir anlayıştı.¹⁷¹ Toplumun en kalabalık sınıfı olan bal arıları köleliği, eşek arıları ise efendiliği temsil etmektedir. Saint-Simon bu iki sınıf arasında; Marx ve Engels’in sınıf çatışmasının aksine bu iki sınıfın ortak çıkarları olduğu için işbirliği halinde ilerlediğini savunmaktadır. Fakat yine de Saint-Simon, bu durumun ülkeden ülkeye değişebileceğini ve sınıf savaşlarının yaşanabileceğini aktarmaktadır. Sınıf savaşını engellemek için yöneticiler nüfusun temel fiziki ve ahlaki ihtiyaçlarını karşılamalı ve toplumsal ilerleme için insanlara eşit fırsatlar verilmelidir.¹⁷²

19. yüzyıl düşüncesinde ortaya çıkan toplumsal eleştiriler, sanayileşmenin ve kapitalizmin yarattığı toplumsal bölünmeler üzerine şekillenmiştir. Bu hususta endüstri toplumunu ilk ele alan Saint-Simon’a göre, bal arılarının eşek arıları tarafından yönetilmesi bal arılarının kendi potansiyelinin farkına varmamasına neden olmaktadır. Bal arılarının bu durumu yabancılaştırma kavramıyla ilişkilendirilebilir. Saint-Simon eserlerinde yabancılaştırma kavramına yer vermese de bal arılarının üretim ve yönetim güçlerine olan yabancılaştırması vurgulanmaktadır. Saint-Simon bu problemi çözmek için üretici sınıf ve sanayici merkezli proje ve tasarımlar önermektedir.

3.3.2.5. Yönetim

Ahlaki ve fiziksel refahın artırılmasını ilke edinen Saint-Simon toplumsal örgütlenme için de bu ilkeyi temel alan yönetim sistemini ortaya atmaktadır. Ona göre yeni toplumda tüm sınıfların çalışması ve yönetici sınıfına da pozitif bilimlerin verilmesi gerekmektedir. Böylelikle tüm sınıfların memnun olacağını ve toplumsal örgütlenmenin sağlanacağını savunmaktadır. Ayrıca böyle bir toplumda hem iç (prensler,) hem dış (diğer ülkeler) tehlikeler olmayacaktır çünkü örgütlenen topluma kimse karşı gelemeyecektir.¹⁷³

Saint-Simon çağın yönetiminde yer alan din adamları, bakanlar ve yargıçlar gibi üst düzey kişilerin bozulan toplumda kötü niyetli olmadıklarını; “kötülük yapan iyi niyetliler” olarak nitelirmektedir. Zira bu kişiler kendi mevkilerinin sorumluluk bilinçlerine vardıklarında

¹⁷¹ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/183 Ayrıca köleliğin Amerika’da zenci köleliği adıyla sözleşmeli bir şekilde devam ettiği aktarmıştır.

¹⁷² Taylor, “Introduction”, 48.

¹⁷³ Saint-Simon, “On Social Organization (1825)”, 77-78.

davranışlarının değiştireceğini öngörmektedir.¹⁷⁴ Saint-Simon sanayiciler ve soylular arasında hukuki bir egemenlik mücadelesinin olduğunu ve bu mücadelenin iki taraftan birinin siyasi olarak bitmesine kadar süreceğini belirtmektedir.¹⁷⁵

Saint-Simon Orta Çağın tarihsel gelişiminin kaçınılmaz bir süreç olduğunu ve ders alınması gereken bir çağ olduğunu iddia ederek çağdaşlarından ayrılmaktadır. Ayrıca çağdaşlarını ortaçağa sırt döndükleri için eleştirmektedir. Zira Orta Çağın bilindiği gibi karanlık bir dönem olmadığını kendi içinde önemli olay ve sistemleri barındırdığını savunmaktadır. Bu sistemlerden biri de yönetim sistemidir. Saint-Simon, toplumsal düzenin sıkıntılarına çözümler üretebilmek ve ilerlemeyi sağlayabilmek için Orta Çağ yönetim sistemini kullanmaktadır.¹⁷⁶ Buna göre yönetim, maddi (dünyevi) ve manevi (ruhani) olmak üzere iki güce ayrılır. Saint-Simon eserlerinin çoğunda bu iki güce değinmektedir. Fakat bu iki gücün liderleri eserlerinde farklılık göstermektedir. *Cenevre'den Mektuplar* adlı eserinde maddi gücü toprak sahiplerine manevi gücü bilginlere vermektedir.¹⁷⁷ Ayrıca aydın sınıfın (bilim adamları, sanatçılar, sanayiciler) fikirleri ışığında hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁸ *Endüstriyel Sistem* eserinde manevi gücün ruhban sınıfının elinden alınıp pozitif düşünen bilim adamlarına; maddi gücü ise soylu ve aylak sınıfının elinden alınıp sanayicilerin yönetimine geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca güç dengelerinin değişiminin aniden olmasını mümkün görmediği için eski yönetim biçiminden yeni yönetim biçimine geçilmesi adına yeni toplumsal tasarı önermektedir.¹⁷⁹

Saint-Simon ve Augustin Thierry, *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi* eserinde çağın gereksinimlerini belirlemede en büyük payın yazarlara düştüğünü belirtmiştir. Yazar neyin yararlı olduğunu göstererek gücü elinde bulunduranlara (yöneticilere) rehber olmalı ve toplumsal kurumların örgütsel bir şekilde hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir. Böylelikle eski kurumların barbar etkisinden kurtulacağı öngörmektedir.¹⁸⁰ Bu hususta “*Bir hükümdar*

¹⁷⁴ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/10.

¹⁷⁵ Saint-Simon, “On M. Barthelemy’s Proposal to the House of Peers”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 185.

¹⁷⁶ Markham, “Introduction”, XXI, XXV.

¹⁷⁷ Saint-Simon, *Lettres d’un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 70.

¹⁷⁸ Saint-Simon, *Lettres d’un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 41.

¹⁷⁹ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/55-57, Bu tasarı eğitim, ekonomi ve meclisin yenilenmesiyle toplumsal sorunlara çözümler sunmaktadır.

¹⁸⁰ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, VIII.

büyük olmak için bilimleri ve sanatları korumalıdır. Çok sık tekrarlanan bu ifade, henüz hissedilmemiş bir gerçeğin muğlak ifadesidir."¹⁸¹ ifadesini kullanılmıştır. Ayrıca "*Büyük Parlamantonun Temsilciler Meclisi yalnızca iktisatçılar, bilim insanları, yargıçlar ve yöneticilerden oluşmalıdır.*"¹⁸² Bu kişilerin Avrupa'da okuma yazma bilen halk tarafından oylama yapılarak seçileceği belirtilmekte böylelikle okuma yazma oranının da artacağı savunulmaktadır.¹⁸³ Saint-Simon toplumsal örgütlenmenin en önemli ayağı olarak eğitim hakkında, yönetimi elinde bulunduranlar tarafından tüm vatandaşlara eğitim verilmesi gerektiğini ve verilen eğitimin kişide toplumsal örgütlenmeye hizmet bilinci uyandırması gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁴

Saint-Simon yönetim sisteminde ve tasarılarında kraliyet veya monarşi gibi makamlardan bağımsız hareket etmemektedir.¹⁸⁵ Öyle ki Saint-Simon, tasarılarını kraliyete sunarak toplumda kabul göreceğini savunmaktadır.¹⁸⁶ Aynı şekilde Fransa kralının sanayicilerle bütünleşmesiyle endüstriyel sisteme geçileceğini belirtmiştir.¹⁸⁷ Bu konu hakkında tarihsel empati yaptığımızda bu durum bir nevi halihazırda güçlü ve köklü olan kurumların bir anda yok edilemeyeceğinden tedrici bir yaklaşımda bulunulması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu durum Saint-Simon'un yaşadığı yıllarda kraliyet baskısı ve siyasi söylemlerden dolayı hapishaneye atılma korkusuna da bağlanabilir. Yine de Saint-Simon, geline zamanla endüstri toplumunun oluşmasını kaçınılmaz olduğunu görmektedir. Bu durumda monarşinin olumsuz etkilenmemesi için kralın sanayileşmeyi desteklemesi gerekmektedir. Ayrıca kraliyetin sanayileşmeyi desteklememesi halinde; monarşinin, endüstri gücüyle yok olacağını savunmaktadır. Bu nedenle Saint-Simon, endüstrinin topluma uygun bir şekilde uygulanması gerektiği böylelikle yaşanacak olumsuzlukların önüne geçileceği kanaatindedir fakat yine de devrimlerin olasılığını ön görmektedir.¹⁸⁸

¹⁸¹ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, IX.

¹⁸² Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 53.

¹⁸³ Bu meclisin başkan kalıtsal (saltanat) olacaktır. Fakat başkan seçimi mühim bir konu olduğundan dolayı konu başka bir çalışmada ele alınacağı aktarılmıştır. Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 51-58.

¹⁸⁴ Saint-Simon, "Du Système Industriel", 3 Cilt/44-46.

¹⁸⁵ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/191.

¹⁸⁶ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/112-113-150.

¹⁸⁷ Saint-Simon, "Catéchisme Des Industriels", 3 Cilt/146.

¹⁸⁸ Taylor, "Introduction", 40.

Sonuç olarak Saint-Simon maddi gücü sanayicilere vererek feodal, despot ve monarşi sistemine karşı gelmektedir. Manevi gücü ise bilim adamlarına vererek skolastik düşünce ve ruhban sınıfına karşı gelmektedir. Saint-Simon sanayici ve bilim adamlarını güçlü oldukları için değil kendi alanlarında bilgili ve yetenekli oldukları için yönetici pozisyonuna getirmektedir. Bu kişiler topluma bir şey dikte etmez ve topluma gerekli olan işleyişleri beyan ederler. Bu hususta toplum için neyin sağlıklı olup olmadığının sonuçlarını paylaşırlar. Böylelikle toplumsal örgütlemenin beyni olan yönetim mekanizmasını pozitif bir hale getirmektedir.

3.3.3. Sosyalizm

3.3.3.1. Ütopik sosyalizm

Sosyalizm toplumun üretim araçlarının, mülkiyetin ve kaynakların toplumsal mülkiyetine ya da devlet kontrolüne dayalı olarak düzenlendiği sosyal, ekonomik ve siyasi sistemdir.¹⁸⁹ Ütopya¹⁹⁰ ise gerçekleşmesi imkânsız olan hayali toplum fikridir. Ütopik sosyalizm ise “*ideal toplumların kurgusal anlatımları olmadığı için tam anlamıyla ütopya değildir. Bunun yerine insanlığın bir şekilde mükemmelleştirilebilir olduğunu varsaymakta ve insanlığı mükemmelleştirmek için önerilerde bulunmaktadır.*”¹⁹¹ Bu akımın ilk temsilcileri Fransa’dan Saint-Simon ve Charles Fourier (*Dört Hareket Teorisi 1808*), İngiltere’den Robert Owen’dir. (*Yeni Toplum Görüşü 1812-1816*)

Saint-Simon Fransız devrimini soyluluk, burjuvazi ve mülksüzler arasında bir sınıf savaşı olarak analiz eden ve sosyalist önermelerde bulunan ilk kişidir.¹⁹² Saint-Simon her ne kadar sosyalizm kelimesini kullanmasa da *Cenevre’den Mektuplar* adlı ilk eserinde ve sonraki endüstriye dayalı eserlerinde sosyalist bir toplum projesi hedeflediği için sosyalizm ve ütopik sosyalizmin kurucusu veya öncüsü sayılmaktadır. Bu hususta Emile Durkheim’e göre; Saint-Simon, ekonomik faaliyetlerin toplumsal bir karakter taşıması gerektiğini savunur. Yani toplumun sanayileşmesi, ancak sanayinin toplumsallaşması ile mümkün olabilir. Bu nedenle Durkheim, Saint-Simon’un endüstri fikirlerini mantıksal olarak sosyalizmle

¹⁸⁹ Marshall, “Sosyalizm” 676.

¹⁹⁰ Ütopya, kusursuz bir toplumu ya da ideal bir devleti ifade eden hayali bir kurgudur. Gerçekçi olmama anlamında genellikle aşağılayıcı bir vurguyla kullanılan ütopya terimi Sir Thomas More’un *Utopia* (1516) adlı eserinden türetilmiştir, ancak sosyolojide genellikle Karl Mannheim’ın bilgi sosyolojisiyle birlikte anılır. Marshall, “Ütopya”, 780.

¹⁹¹ Bryan S. Turner, *Sosyoloji Sözlüğü* (İstanbul: Pinhan Yayınları, 2020), “Ütopyacılık”, 951.

¹⁹² Kızılcıkelik, *Sosyoloji Tarihi* 3, 77.

bağdaştırmaktadır.¹⁹³ Saint-Simon'un eserlerinde ve tasarılarında sosyalizmi çağrıştıran fikirler olduğu için bazı düşünürler tarafından "Sosyalizmin Babası" kabul edilmektedir. Ancak bu unvana sahip olması eserlerinin kendisinden sonraki düşünörlere verdiği ilhamdan kaynaklanmaktadır. Zira Saint-Simon tam anlamıyla sosyalist olmaktan uzaktır.¹⁹⁴

Saint-Simon'un sosyalizmi, kapitalist toplumun yarattığı sosyal adaletsizlikleri ortadan kaldırmayı ve işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Fakat bu amaç bir sınıfı kurtarmaya yönelik değil tüm insanlığı kurtarmaya yöneliktir.¹⁹⁵ Ona göre yeni toplumda sınıflar arasında uyum olmalı; yönetim, bilgiye ve bilime dayalı olmalıdır. Bu düşünceler, ilerleyen yıllarda sosyalist düşüncenin gelişmesine katkıda bulunmuş ve Saint-Simon'un ardından gelen düşünörlere tarafından daha sistematik hale getirilmiştir.

Saint-Simon'un, *Cenevre'den Mektuplar* eseri ilk ütöplik sosyalist kitap özelliği taşıdığı gibi toplumsal yönetime, dine ve ekonomiye olan yaklaşımları diğer eserlerinde de aynı ütöplik betimleme ve proje tasarımlarına dayanmaktadır. Saint-Simon eserlerinde; üreten sınıfa verilen değerin düzeltilmesi, filozofların toplumu yönetmesi, işçilerin devlet kontrolünde hayat standartlarının düzeltilmesi ve toplumun ahlaki durumuna çare olarak yeni bir din sunması sosyalizm ve ütopyadan izler taşıdığını göstermektedir. Ayrıca Saint-Simon'un eserlerinde yer verdiği tasarılarının, insanı merkeze alan ve insani menfaat doğrultusunda hareket eden hümanist ve pozitivist bakış açılarını yansıttığı görölmektedir.

Saint-Simon, *Cenevre'den Mektuplar* adlı eserini çağdaşlarına göndermek üzere yazdığı mektupların bütönsel bir etkileşim oluşturması için kaleme almıştır. Mektuba verilen cevaplarla Saint-Simon Newton Konseyini oluşturma çabasıındadır. Ayrıca sunulan projenin gerçekleşmesi zor bir hayal niteliğinde; kin ve nefretten uzak, barış ve huzuru hedefleyen hümanist ve ütöplik düşüncelerle kaleme alındığı görölmektedir.¹⁹⁶ Aslında eserin dönemin sorunları neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Çünkü önemli toplumsal olayların meydana geldiği Fransa'da; siyasi olaylar, sınıfsal mücadeleler (burjuva-halk) ve idari yönetimdeki (mali, askeri) problemler Fransa toplumunu olumsuz etkilemiştir. Bu yönüyle Saint-Simon'un ortaya çıkacak sorunları öngörmesi ve Fransız devrimini sınıf mücadelesi olarak yorumlaması

¹⁹³ Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, 140-141.

¹⁹⁴ Alice M. MacIver, "Saint-Simon and His Influence on Karl Marx", *Economica* 6 (Ekim 1922), 244.

¹⁹⁵ Saint-Simon, "Letters From An Inhabitant of Geneva to His Contemporaries (1803)" 2; İlk ütöplik sosyalistlerin ortak yönü insanlığı kurtarmaktır. Friedrlch Engels, *Ütöplik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, çev. Öner Ünalın (Ankara: Sol Yayınlar, 1974), 52.

¹⁹⁶ Saint-Simon'un toplumu düzenlemek için kaleme aldığı hemen hemen her tasarısı ütöpektir.

kayda değerdir.¹⁹⁷ Saint-Simon yaşanan sorunlara sosyalist bir çözüm geliştirerek, ihtiyaçların en iyi şekilde karşılanması için yönetimi aydın sınıf tarafından sağlanan bir proje sunmaktadır. Bu eseri mühim kılan başka bir etken ise Saint-Simon'un tasarladığı bu projeyi sosyal fizyoloji olarak adlandırdığı ilim ile sunmasıdır.¹⁹⁸

Saint-Simon'un projesine göre; Newton'un anısına bir yardım organizasyonu açılacak ve her millettten insan bu bağış organizasyonun üyelerini seçecektir. Üç matematikçi, üç fizikçi, üç kimyacı, üç fizyolojist, üç edebiyatçı, üç ressam ve üç müzisyenin isimleri yazılacak, ismi en çok çıkan yirmi bir kişi dünyayı bir yıllığına yönetecek ve her sene bu seçim yeniden yapılacaktır. Bağışta elde edilen gelir ise yirmi bir kişilik yönetim komisyonuna dünyayı yönetmek için verilecektir.¹⁹⁹ Seçilen kişilere hiçbir şekilde para, toprak vb. menfaat içeren unsurlar verilmeyecektir. Komisyona güçlerini diledikleri şekilde kullanma özgürlüğü verilecek, kendilerine her türlü maddi-manevi imkânlar sunulacaktır.²⁰⁰ Saint-Simon her sene yapılan seçimle en iyi kişilerin seçilmesine olanak sağlanacağını belirtmektedir. Bu şekilde üstün kabiliyete sahip kişiler her sene seçilerek hem kendilerini hem de toplumu geliştirebileceklerdir.²⁰¹

Saint-Simon dâhilerin yönettiği toplumun hem yönetenlerin hem de yönetilenlerin menfaatine olacağını belirtmektedir. Kolektif olarak hareket eden komisyonun seçilmesi Saint-Simon'a göre bu kişileri hem ödüllendirmektedir hem de özel çıkarların önüne geçildiğini belirtmektedir. Ayrıca yüce bir amaç olarak belirtilen insanlık sevgisini ancak dâhilerin gerçekleştirebileceğini iddia etmektedir.²⁰² Bu noktada Saint-Simon seçilen dâhileri zamanın akademisyenleriyle karşılaştırmaktadır. Ona göre her yıl değişen seçimde seçilen dâhiler, akademisyenlerin aksine bir yıl önce seçilen dâhileri geçmek için var güçleriyle çalışacaklardır. Akademisyenler ise meslekleri ömür boyu garanti altında olduğu için kendilerini geliştirmeyecek, hükümete bağlı oldukları için de düşüncelerini özgürce dile

¹⁹⁷ Engels Friedrich, *Anti-Dühring*, çev. Kenan Somer (Ankara: Sol Yayınları, 1977), 414; Markham, "Introduction", XXXIII.

¹⁹⁸ Detaylı bilgi için "Sosyal fizyoloji" başlığına bakınız.

¹⁹⁹ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 4.

²⁰⁰ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 5-6.

²⁰¹ Saint-Simon *Toplumsal Örgütlenme Üzerine* adlı eserinde de aynı formülü uygulayarak bir ada toplumunda kırk beş kişilik İlerleme Parlamentosu Meclisi kurmaktadır. Saint-Simon, "Extract on Social Organisation (Extrait d'un ouvrage sur l'Organisation sociale, 1804)", 83-84.

²⁰² Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 8-9.

getiremeyip oldukları yerde sayacaklardır.²⁰³ Bu noktada dâhileri harekete geçiren insanlık sevgisi ve başarma arzusudur. Akademisyenleri ise köleye benzeterек onları, koltuklarında uyuya kalan ve çürük düşünceler üretenler olarak nitelemektedir. Zira Saint-Simon akademinin, yönetim sınıfının kendi düşüncelerini yaymak için para ve koltuk bahşettiği bir müessese olduğunu düşünmektedir. Saint-Simon bu durumun yaygınlık kazandığını ve ortada edebi değeri olmayan birçok eserin düşünce hayatını meşgul ettiğini; bu nedenle, akademisyenden çok bilim insanına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.²⁰⁴ Saint-Simon her ne kadar akademisyenleri ağır bir dille eleştirse de aralarında işinin ehli olan ve yararlı işler gerçekleştirenlerin olduğunu kabul etmektedir. Ancak gelişen çağda artık yeteri kadar güncel felsefi görüşlerin ortaya konmadığı ve insanları aydınlatacak işlerin yapılmadığı kanaatindedir.²⁰⁵

Saint-Simon projesinin toplumun üç ayrı sınıfına hitap ederek onları ikna edeceğini ön görmektedir. Birinci grup aydın kesimdir (akademisyenler, sanatçılar ve liberaller). Bu kesim Saint-Simon'un fikirlerini desteklemekte fakat projenin gerçekleşmemesinden endişe duymaktadır. İkincisi mülk sahibi sınıftır. Üçüncü sınıf ise geri kalan insanlıktır. Bu üç sınıfın ikna edilmesiyle projenin genele hitap etmesi hem bağış hem de projenin uygulanabilirliği açısından büyük öneme sahiptir.²⁰⁶

Saint-Simon toplumun örgütlenerek projenin sosyal ilişkiler çerçevesinde davranışa dönüşeceğini öngörmektedir.²⁰⁷ Sonuç olarak toplumun yönetimini, seçilen yirmi bir aydına bıraktığımızda ilerlemenin yaşanacağı böylelikle hayatın daha yaşanır olabileceği kanaatindedir. Ayrıca bu sistemle beraber eğitime çok az zaman harcayan kesim de daha fazla bilgi sahibi olabilecektir.²⁰⁸

Newton Konseyinin dört şubesi olacaktır, bu şubelerin merkezi: İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya olacaktır. Bu şubelerinin her birinin baş konseyi olacaktır ve insanlar bu konseye üye olacaklardır. Verilen emirlere uyulmadığında hayvan muamelesi gösterileceği ve kadınların

²⁰³ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 10.

²⁰⁴ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 12-15.

²⁰⁵ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 16.

²⁰⁶ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 32-35.

²⁰⁷ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 57.

²⁰⁸ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 60.

da erkekler gibi haklara sahip olacağı bir sistem oluşturulacağını aktarmaktadır.²⁰⁹ Ayrıca konseylerde en fazla oyu alan matematikçi, konseye başkanlık yapacaktır.²¹⁰ Saint-Simon projesinin; idari, ilmi, dini, ekonomik ve asayiş kısmından söz ederek verilecek cezai yaptırımlara eserinde yer vermektedir. Yapılan tüm düzenlemelerle savaşların sona ereceğini savunmaktadır.²¹¹ Bu yönetim sistemi sayesinde artık din adamı atamaları da yapılmayacaktır. Her yıl seçilen yeni rehberler tüm insanların dini yönlerini temsil edecektir. Bu konu başlığında Saint-Simon son eseri olan Yeni Hristiyanlık dininin temel ilkesini “*komşu sevgisi ilkesini*” ilk eserinde kullandığı görülmektedir.²¹²

Sonuç olarak Saint-Simon eserinde uluslararası işbirliğiyle evrensel örgütlenmeyi hedefleyen, bu projeyle savaşların yerini bilime bırakacağını, dininin kilise kurumunun dışında olacağı ve manevi gücün bilim adamlarının elinde olacağı; gerçekleşmesi zor ve detaylı bir tasarı sunmaktadır. Fakat Saint-Simon’un ütopycı niteliklerine rağmen, onun topluma dair bu çözüm ve analizleri önem arz etmektedir. Onun ütopycı sosyalizmi, kapitalist toplumun eşitsizliklerini ve sömürü mekanizmalarını eleştiren, daha insancıl bir toplumsal düzen öneren bir düşünce akımı olarak, sosyalist düşüncenin gelişiminde önemli bir yere sahiptir.

Saint-Simon’un ideal toplumu, kapitalizmin içsel çelişkilerini çözmeye yönelik köklü bir devrimden ziyade, bilimsel ve teknik uzmanların rehberliğinde barışçıl bir dönüşümü savunur. Ancak bu sosyalizm biçiminin, Marx ve Engels gibi sonraki sosyalist düşünürler tarafından “bilimsel” bir temele dayanmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle Saint-Simon’un fikirleri, daha sonraki sosyalist hareketler için ilham verici olmasına rağmen, pratik ve uygulanabilir bir devrimci program sunmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.²¹³ Fakat yine de Marx’çı sosyalizmin tohumları Saint-Simon’un eserlerinde görülmektedir.²¹⁴ Bu hususta Saint-Simon ile K. Marx arasında ki fark; Saint-Simon’un sermaye ve emek arasındaki sınıf savaşından ziyade daha çok “insan zihninin ilerlemesine odaklanarak toplumun tüm kesimlerinin faydasını öne çıkaran, toplumsal düzen ve barışın muhafazasına önem veren bir toplumsal dönüşüm ve örgütlenmeyi savunmasıdır, Marx’ın ise Hegel’in diyalektiğinden yola çıkarak, toplumsal

²⁰⁹ Saint-Simon, *Lettres d’un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 77-78.

²¹⁰ Saint-Simon, *Lettres d’un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 81.

²¹¹ Saint-Simon, *Lettres d’un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 94.

²¹² Saint-Simon, *Lettres d’un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 99-100.

²¹³ Alaeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar* (Ankara: İmaj Yayınevi, 2001), 118.

²¹⁴ MacIver, “Saint-Simon and His Influence on Karl Marx”, 241.

dönüşüm ve örgütlenmenin temeline ekonomiyi ve sınıflar arası çatışmayı koymasındır. Sonuç olarak, birbirinden farklı teoriler ortaya koysalar da Saint-Simon'un fikirleri, Karl Marx ve F. Engels tarafından geliştirilen sosyalizmin ilk tohumunu oluşturması açısından değerlidir.

3.3.3.2 Saint-Simon'un toplumsal tasarıları

Saint-Simon toplumsal örgütlemeyi sağlamak için hemen hemen her eserinde toplumun sorunlarına; dini, ekonomik ve idari tasarılar sunarak toplumsal düzeni ve örgütlenmeyi sağlamak istemektedir. Bu tasarılar Saint-Simon'un toplum üzerine yaptığı gözlem ve tahliller neticesinde eserlerinde yer almıştır. Özellikle endüstri toplumunu ele alan eserlerinde, birbirini izleyen bu ütöpik yapıli tasarılar; karmaşık ve ayrıntılı bir şekilde sunularak tasarıların gerçekleştirilmesini zorlaştırmıştır.²¹⁵ Tasarılar birbirinden bağımsız, karmaşık ve ayrıntılı olduğu için tasarılarının hedefi ve toplumun sorunlarına önerdiği çözümler üzerinde durulması daha gerekli bir ihtiyaçtır. Aksi takdirde her tasarınn içinde farklı kurumların ayrıntıları ve karmaşık yapısına değindiğimizde Saint-Simon'un birbiriyle çelişen yönleri ortaya çıkmaktadır.²¹⁶ Buna göre tasarıların hangi sorunlara binaen tasarlandığı, toplumsal amaç ve hedefleri üzerinde durulması, Saint-Simon'un toplumsal örgütlenmesinin anlaşılmasında daha belirleyici olacaktır.

Saint-Simon, *Cenevre'den Mektuplar*²¹⁷ adlı ilk eserinde fizyolojiyi kullanarak toplumu pozitif bir bakış açısıyla incelemektedir. Eserinde komisyon projesinin yapılma gerekliliğini ele alarak toplumun ahlaki, dini, iktisadi ve siyasi yönlerini analiz etmiş ve bu doğrultuda toplumsal örgütlenmeyi sağlamayı amaçlamıştır. Dönemin toplumsal olaylarına ve mülk sahiplerinin adaletsiz tutumlarına değinerek hem toplumsal yapıyı çözümlenmekte hem de yönetim sorununa çözüm sunmaktadır. Özellikle tüm insanlığı tasarladığı projeye dâhil ederek esere ve projesine evrensel bir nitelik kazandırmıştır.²¹⁸

Saint-Simon, *Cenevre'den Mektuplar* eserine benzer bir tasarıyı *Toplumsal Örgütlenme Üzerine* adlı eserinde açıklamaktadır. Eser bir adada her yıl seçim yapılarak seçilen kırk beş

²¹⁵ Emile Durkheim Saint-Simon'un tasarılarını ayrıntılı ve karmaşık yapısını gereksiz bulmaktadır. Fakat Durkheim, bir düşüncenin genel ilklerle yetinmeyip tasarılarının ayrıntılarına yer vermesini ütopyacı izlenimlerin bir belirtisi olduğunu dile getirmektedir. Emile Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, ed. Alwin Ward Gouldner, çev. Charlotte Sattler (Ohio: Antioch Press, 1958), 143.

²¹⁶ Saint-Simon eserlerinde birbirinden farklı tasarıların alt yapılarını ele alarak önceki tasarılarıyla çelişen durumlar ortaya çıkmaktadır.

²¹⁷ Eserin detayları için "Ütöpik sosyalizm" başlığına bakınız.

²¹⁸ Saint-Simon, "Letters From an Inhabitant of Geneva to His Contemporaries (1803)", 2.

kişilik deha meclisi olarak da isimlendirdiği İlerleme Parlamentosunu ele almaktadır. Eserde Parlamentonun ayrıntılarına değinen Saint-Simon bu tasarısıyla endüstriden ziyade yönetim üzerinden toplumsal refahı oluşturma çabasındadır. Saint-Simon endüstriden ilk kez bu eserinde (tasarısında) bahsetmektedir. Buna göre kırk beş kişilik deha meclisinin kadrosunda on kişilik endüstriciler grubu yer almaktadır.²¹⁹

1815 yılında Avrupa devletlerinin siyasi sınırlarının yeniden belirlenmesi ve güçler dengesinin yeniden oluşturulması için Viyana Kongresi düzenlenmiştir. Saint-Simon ve sekreteri Augustin Thierry kongreye katılan devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket edeceği ve bu durumun yine huzurun sağlanamayacağını öngörerek, Viyana Kongresi kendi fikirleri doğrultusunda birleşmiş bir konfederatif kurum önerisinde bulunmuşlardır.

Saint-Simon ve Thierry Avrupa'nın durumuna çözüm olarak toplumların birleşmiş konfederatif şeklinde anayasal bir kurum önermektedir. Bu kurumun kurulması için İngiltere ve Fransa'nın birleşip örgütsel toplum anlayışını sağlayan bir kurumun kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu kurumun kurulması için eski kurumların ilga edilmesi gerektiği belirtilmiştir.²²⁰ Kurulması önerilen Avrupa Konfederasyon, daha önce benzer bir kurum önerisinde bulunan Saint Pierre'nin sunduğu beş madde temelinde oluşturulacaktır. Bu maddeler şöyledir:

“1)Anlaşmaya taraf olan hükümdarlar tarafından atanan tam yetkili temsilciler belirlenen bir yerde toplanacak ve sürekli bir kongre oluşturacaklardır.

2) Anlaşma meclisinde oy hakkına sahip olacak hükümdarların sayısı ve anlaşmaya katılmaları için davet edilecek olanlar belirtilecektir.

3) Toplumun her üyesine, sahip olduğu topraklar garanti edilecek; kişisel güvenliği, ailesi ve iktidarı yabancı bir otoriteye veya tebaasının isyanına karşı korunacaktır.

4) Anlaşma, üyelerin haklarının nihai yargıcı olacak ve her birinin çıkarlarına ilişkin tahkim yoluyla karar verilecektir.

²¹⁹ Saint-Simon, “Extract on Social Organisation”, 83.

²²⁰ Claude Henri de Saint-Simon - Augustin Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne* (Paris: Imprimeur de S.A.R. Monseigneur le duc D'angouleme, 1814), XV-XVIII; Bu tarzda kurum ve kalıcı barış önerisinde bulunan iki kişi vardır. Birincisi Kral Dördüncü Henri ikincisi ise hayalperest ilan edilen Saint-Pierre'dir. Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 25.

5) *Antlaşmayı ihlal eden her müttefik Avrupa'dan dışlanacak ve kamu düşmanı olarak ilan edilecektir.*"²²¹

Saint-Simon ve Thieery siyasi belirsizliğin yol açtığı toplumsal sorunların sebebini siyasilerin politik sorunlara kendi bakış açılarıyla bakması, akıl yürütme ve eleştirme olanaklarını kullanmamalarına bağlamaktadır. Ayrıca politik sorunlarda gözlem yöntemine başvurmadıkları belirtilmiştir. Bu sebeplerden dolayı yüzyıllardır süren siyasi belirsizlikler ve hatalar çözülmemiştir. Bu noktada sosyal düzeni en iyi şekilde sağlamak için sentez ve analiz yöntemlerini kullanarak kamu yararını hedefleyen ideal bir anayasa oluşturma gerekliliğine değinmişlerdir.²²² Bu anayasada genel çıkar ve yerel çıkar gücü denilen iki ana güç belirlenecektir. Bu iki güç yasama ve yürütmeyi sağlayacaktır. Bu iki gücün denetimini ve dengesini sağlayan düzenleyici veya moderatör denilen üçüncü bir güç (yargı) olacaktır.²²³

Eserde manevi duygunun tahrip edilmemesi için çağa uygun genel, ulusal ve bireysel ahlak yasası hazırlanacağı aktarılmaktadır. Bu çerçevede tüm dinlerin özgürce yaşandığı, vicdanın ön planda olduğu adaletli bir toplum oluşacağı ön görülmektedir.²²⁴ Genel itibariyle liberal ekonomi, geliştirilmiş sistematik politika, vicdana göre hareket eden ahlaki bir ortam, kolektif olarak hareket eden toplumsal bir bütünün merkezi olarak Avrupa Parlamentosunun kurulması amaçlanmıştır.

Saint-Simon ve Thierry Avrupa'da en güçlü ülkelerin İngiltere ve Fransa olduğu belirtmekte ve bu iki ülkenin yönetimi parlamenter sistem olduğu için Avrupa parlamentosunun kurulması bu iki ülkenin bir araya gelmesiyle mümkün olacaktır. İki ülke ortak çıkarlar için bir araya gelerek, yeni bir Avrupa toplum örgütlenmesi oluşturmalıdır. Saint-Simon ve Thierry; İngiltere'nin ekonomik sorunlarını aşması için Fransa ile bir ortaklık kurması gerektiğini, Fransa'nın da kendi politik gelişimini sürdürebilmek için İngiltere'ye olan ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu birlik, hem iki ülkedeki sorunları çözmekte hem de Avrupa toplumunu

²²¹ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 27; Saint-Simon ve sekreteri, verilen maddelerin (özellikle son maddenin) ortaklaşa uygulanması gerekliliğinden dolayı böyle bir ortak örgütlenen kurumun hayata geçirilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedirler. Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 28.

²²² Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 34.

²²³ Moderatör güç; kanunları inceler, hataları düzeltir, yasaları reddetme hakkına sahip ve iki güce sunulmak üzere direk yasa öneren dış denetimli güçtür. Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 36-38.

²²⁴ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 60-61.

yeniden şekillendirmek için bir fırsat sunmaktadır.²²⁵ Saint-Simon ve Thierry, Avrupa Konfederasyonuna zamanla Almanya'nın da ekleneceğini ve Almanya'yla birlikte daha güçlü bir kurumun oluşacağını öngörmektedirler.²²⁶

Saint-Simon *Sanayicilerin İlmihali* adlı çalışmasında İngiltere'nin sahip olduğu yönetim biçimi, toplumsal örgütlenmesi ve özellikle tüm halk tarafından uygulanan siyasi sistem sayesinde İngiltere'de toplumsal refahın sağlandığını belirtmiştir.²²⁷ Fakat İngiltere tam anlamıyla endüstriyel yönetime sahip değildir, olabildiğince endüstriyelleştirilmiş feodal bir hükümet sistemine sahiptir. Saint-Simon, bu şekilde feodal ve endüstriyel sistemlerin bir arada yürütülmesinin “geçiş rejimi” olduğunu ve bu iki sistemin birlikte sürdürülmesinin daha sonradan “hastalık (yolsuzluk) veya kriz” yaratacağını belirtmiştir.²²⁸ Yine de İngiltere; Fransa ve Avrupa ülkelerinin feodal sistemden endüstriyel sisteme ve hükümet sisteminden idari sisteme geçmesi adına örnek olduğunu belirtmiştir.²²⁹

Saint-Simon *Sanayicilerin İlmihali* eserinde topluma dizayn edilmiş Bilimler Akademisi tasarısından söz etmektedir. Bu Bilimler Akademisi iki sınıftan oluşmaktadır: Birincisi fiziksel ve matematiksel uğraş veren, çıkarlar yasasını oluşturan akıl akademisidir. İkincisi ise ahlaki bilimlerden oluşan (teologlar, hukukçular, müzisyenler...) ve duygu yasalarını oluşturan duygu akademisidir. Saint-Simon, bu iki akademinin birbirleriyle rakip olarak karşılıklı gelişim gösterecekleri kanaatindedir.²³⁰ Ayrıca bu iki akademinin üstü sanayicilerden oluşan Yüksek İdare Konseyidir.²³¹ Saint-Simon endüstri toplumuna pozitif bilimler kürsüsü sunarak filozofların, toplumun geçmiş ve geleceğini doğa bilimlerini kullanarak inceleneceğini böylelikle topluma en iyi çözümler sunacağı kanaatindedir. Sonuç olarak; ahlak, bilim ve endüstri alanlarında büyük gelişmelerin kat edileceği endüstriyel bir sistem inşa edileceğini ileri sürmektedir.²³²

²²⁵ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 65-79.

²²⁶ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 101-106.

²²⁷ Saint-Simon, “Sketch of the New Political System”, *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*, ed. and tr. by. Keith Taylor (London: Croom Helm, 1975), 201.

²²⁸ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/137.

²²⁹ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/122-127.

²³⁰ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/198-200.

²³¹ Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 205.

²³² Saint-Simon, “Catéchisme Des Industriels”, 3 Cilt/189-190.

Saint-Simon'un toplumsal tasarıları, dönemin siyasal, ekonomik ve ahlaki sorunlarına çözüm arayışıyla şekillenmiş, bilimsel düşünceyle desteklenen toplum projeleridir. Dini, ekonomik ve idari alanlarda sunduğu tasarılar, onun toplumu bir bütün olarak ele aldığını ve her yönüyle yeniden örgütlemeyi hedeflediğini göstermektedir. Ütopik yapılı olsa da bu tasarılar, Saint-Simon'un toplumsal incelemelerine yönelik bilimsel yaklaşımını yansıtır. Toplumsal düzenin sağlanmasında gözlem, analiz ve sentez yöntemlerine önem veren düşünür, Avrupa'da barış ve refahın ancak birlik ve iş birliği temelinde kurulabileceğine inanmaktadır. İngiltere ve Fransa'nın önderliğinde kurulacak bir Avrupa Konfederasyonu önerisi, uluslararası siyasete dair düşünceleri ortaya koyarken; Bilimler Akademisi ve Yüksek İdare Konseyi gibi kurumlar aracılığıyla bilim, ahlak ve endüstrinin iç içe geçtiği bir toplum modelini somutlaştırır. Sonuç olarak Saint-Simon'un toplumsal tasarılarının, sadece kendi döneminin sorunlarına değil, aynı zamanda modern toplumun örgütlenmesine yönelik fikirler sunduğu görülmektedir.

3.4. Saint-Simon'un Dine Yaklaşımı: Yeni Hristiyanlık

Yazı hayatının büyük bir bölümünü toplumun endüstri, yönetim ve siyasi yönleriyle ilgilenen Saint-Simon, her ne kadar da eserlerinde doğrudan ahlak ve din başlığına yer vermese de tasarılarında ve endüstri hakkındaki eserlerinde din ve ahlak konularına değinmektedir. Buna göre Saint-Simon, *Cenevre'den Mektuplar* adlı ilk eserinde, kurulacak yeni yönetimin içinde Newton Dinini oluşturarak toplumun dini-manevi ihtiyacını gidermektedir.²³³ Fakat sonra ki çalışmalarında bu dini ele almamıştır. Yine Auguste Thierry ile birlikte Viyana kongresine gönderdikleri Avrupa Birliği tasarısında tüm dinlerin özgürce benimseneceği ve vicdanın ön planda olacağı çağa uygun ahlak yasasını oluşturmuştur.²³⁴ Endüstri toplumunu ele aldığı eserlerinde de sık sık “insan ürettiği müddetçe ahlaklıdır” ilkesini vurgulayarak ahlak ile endüstriyi ilişkilendirmektedir.²³⁵ Toplumun refahını endüstrinin çıktılarında bulamayan Saint-Simon hayatının son merhalesinde *Yeni Hristiyanlık* adlı müstakil bir çalışmayla topluma pozitif bir din sunarak toplumsal huzuru din üzerinden sağlamak istemiştir.

Saint-Simon, Hristiyan mezheplerine ve yaşadığı çağın dini yapılanmalarına yönelttiği eleştiriler doğrultusunda Yeni Hristiyanlık projesini oluşturma çabasındadır. Katolik ve Protestan mezheplerin dini ve idari yapısına yönelik eleştirileri aracılığıyla, bu mezheplerin

²³³ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 82-86.

²³⁴ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 60-61.

²³⁵ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 144.

toplumsal ahlakta yarattığı boşluğu vurgular. Saint-Simon'un bu eleştiriler temelinde şekillendirdiği Yeni Hristiyanlık tasarısı, geleneksel anlamda bir dinsel reformdan ziyade, evrensel bir ahlak anlayışını benimseyen ve toplumsal ilerlemeyi hedefleyen bir projedir. Temel ilkesi “birbirinizi sevin” olan bu proje, tüm insanlığa hitap eden evrensel bir toplumsal örgütlenme modelidir.²³⁶

Saint-Simon *İnsan Bilimi Üzerine* adlı eserinde:

*“Hristiyan dini Kuzey halklarını uygarlaştırdı, İtalya'nın içine düştüğü kargaşayı durdurdu, Avrupa topraklarını ekime açtı, bataklıkları kuruttu ve iklimi sağlıklı hale getirdi. Yollar ve köprüler inşa ettirdi, hastaneler kurdu... hepsinden önemlisi, şimdiye kadar var olan en büyük siyasi topluluğu örgütledi. Bu önemli hizmetleri yerine getirdikten sonra, Hristiyan dini işlevini yerine getirmiş ve kariyerinin yararlı kısmını tamamlamış bir kurum haline geldi: yaşlılığa erişti. Bu kurum, koyduğu yasalar, atadığı yargıçlar, öğrettiği ahlak kuralları ve gönderdiği vaizler açısından toplum üzerinde bir yük haline gelmiştir.”*²³⁷

Sözleriyle mevcut Hristiyanlık dinin bir işlevinin kalmadığını belirtmiştir. 1813 yılında kaleme aldığı bu yazısından on iki yıl sonra topluma yük olan Hristiyanlık dini yerine tüm insanlığı kucaklayan Yeni Hristiyanlık dinini tasarlamıştır. Saint-Simon *Yeni Hristiyanlık* eserini *Edebi, Felsefi ve Endüstriyel Görüşler* çalışmasının devamı olarak yazmak istemiştir. Fakat din konusunun mühim olması ve konunun, dönemin siyasi koşullarla bağlantılı olmasından dolayı eserini ayrı bir kitap olarak yayınlamıştır.²³⁸

Saint-Simon, *Yeni Hristiyanlık* eserinde konuyu muhafazakâr ve yenilikçi arasında gerçekleşen diyaloglar şeklinde eski-yeni çatışması üzerinden ele almaktadır. Eser muhafazakâr ve yenilikçi arasında devam eden diyalogların sonunda yenilikçinin muhafazakârı Yeni Hristiyanlık projesine ikna etmesi üzerinedir. Bu hususta muhafazakâr yenilikçiye tanrıya inanıp inanmadığını, Hristiyanlığın ilahi bir kökene sahip olup olmadığını sormakta ve yenilikçinin yazılarında aydın kesimin mükemmel olan dini daha da mükemmelleştireceği fikrini eleştirmektedir. Yenilikçi ise dine inanan, Hristiyanlığın ilahi bir kökene sahip olduğunu savunan, Tanrının ve ruhban sınıfının söylediklerini birbirinden ayırt

²³⁶ Saint-Simon, diğer eserlerinde de “birbirinizi sevin” ilkesini dile getirerek bu ilkenin etrafında birleşip Hristiyan ahlakının sağlanacağını belirtmektedir. Saint-Simon, “Du Système Industriel”; , 20, 222.

²³⁷ Saint-Simon, “Essay On The Science Of Man (1813)”, 23.

²³⁸ Claude Henri de Saint-Simon, *Nouveau Christianisme* (Paris: Imprimerie Bossange Pere, 1825), I.

etmemizi, ruhban sınıfının söylediklerini bir bilim gibi geliştirmemiz gerektiğini belirtmektedir.²³⁹

Saint-Simon, Tanrının her şeyi “birbirinizi sevin” ilkesine bağladığı ve her şeyin bu ilkeye göre organize ettiğini savunmaktadır. Ayrıca kilisenin ilahi kurum olduğuna, kiliseyle huzurun mümkün olacağına, ahlaki ve fiziki olarak fakir ve cahil kesimin iyileştirilmesinde ana kurum olarak görmektedir.²⁴⁰ Bu hususta Saint-Simon, tasarladığı yeni dinin ahlaki temeli “birbirinizi sevin” ilkesi doğrultusunda oluşturulacak ve nihai amacın bu ilke olacağını belirtmektedir. Bu ilke kapsamında oluşturacak maddi ve manevi tüm kurumların amacı yoksul sınıfın refah düzeyini artırmak olduğunu aktarmaktadır.²⁴¹

3.4.1. Katolik mezhebine eleştirisi

Saint-Simon, *Yeni Hristiyanlık* eserinde Protestan ve Katolik dinlerine eleştiride bulunarak sapkın (heretik) olduklarını kanıtlama gayretindedir. Ona göre, bu dinlerden hiçbiri Hristiyan dini değildir. Hristiyanlık tüm batıl inanç ve yararsız uygulamalardan arındırılarak yenilenmelidir.²⁴² Böylelikle Saint-Simon neden yeni bir dine ihtiyaç duyulduğunu açıklamakta ve bu çerçevede yaptığı eleştiri ve çıkarımlarla tasarladığı Yeni Hristiyanlık dininin ana hatlarını çizmektedir.

Saint-Simon, *Yeni Hristiyanlık* adlı eserinin, Katolik, Protestan ve diğer sapkın mezheplerin, Hristiyanlığın kurucu ilkelerinden saptığını ve esas hakikatleri yansıtmadığını ileri sürdüğü için tepki çekeceğini tahmin etmekle birlikte eserinin onlara yönelik olmadığını belirtmiştir. Çünkü Saint-Simon’un amacı, gerçek Hristiyanlığın özünü oluşturan dini ve ahlaki değerleri temel alarak; inanç ve ibadet özgürlüğünü savunmakla birlikte, ahlakın gerekliliğini kabul eden ve onun sürekli olarak geliştirilmesini destekleyen bir anlayışla, din ayrımı gözetmeksizin tüm insanlara hitap etmektir.²⁴³ Bu amaç doğrultusunda, Hristiyanlığın gerçek temsilcisi olma iddiasındaki dönemin dini kurumlarının, orijinal Hristiyanlıktan ayrıldığı noktaları göstererek Hristiyanlığın özüne uygun, 19. yüzyıl endüstriyel toplumunun gerekli olan din ve ahlak yaklaşımını ortaya koymaya çalışmaktadır.

²³⁹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 1-2.

²⁴⁰ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 3.

²⁴¹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 8.

²⁴² Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 60.

²⁴³ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, III-IV.

Hristiyanlığın en büyük dini topluluğu olan Katolik mezhebi diğer Hristiyan mezheplerine göre daha köklü ve eskidir. Katolikler askeri ve dini güçle hâkimiyetini yıllarca sürdürmüştür. Sonrasında ise kendi içlerindeki yeni oluşumlarla hâkimiyetini dinle değil bir takım manipüle, hile ve mistisizmle sağlamıştır. Böylelikle Saint-Simon, Katoliklerin zamanla manevi gücünü yitirerek yoldan sapmış ve yozlaşmış olduğunu savunmaktadır.²⁴⁴ Saint-Simon, bu eleştirilerin haklılığını göstermek üzere, Katolik mezhebine dört sapkınlık suçlamasında bulunmaktadır:

1) *“İlk sapkınlık suçlamam şu: Katolik din adamlarının takipçilerine verdikleri öğreti hatalıdır, çünkü Hristiyanlığın yolunda değildir.”*²⁴⁵

Saint-Simon, Katolik dogmanın eserlerinin hiçbirinde Hristiyanlığın amacının belirtilmediğini, ahlaka dair öğretilerin az olduğu, rehber olamayacak nitelikte, birbirini tekrarlayan mistik kavramlarla hacimli olan ve kutsal kitapların aksine kişileri yoldan saptıran nitelikte eser ve öğretilerin mevcut olduğunu belirtmektedir. Burada ki amacın ise halkın aklını kullanmasının önüne geçip körü körüne inanmasını sağlamak olduğunu iddia etmektedir.²⁴⁶

2) *“Papa ve kardinalleri ikinci bir sapkınlıkla suçluyorum. Onları, inananları doğru yola yönlendirecek bilgiye sahip olmamakla suçluyorum.”*²⁴⁷

Saint-Simon, rahiplere verilen eğitimin sadece teolojiyi kapsadığını ve sadece teolojik birikimin inanlara rehber olmak için yeterli olmadığını iddia etmektedir. Zira din sadece teolojiden ibaret değildir. Verilen dini eğitimlerde dinin toplumsal boyutunu oluşturan, toplumun nesilden nesile bir bütün halinde ilerlemesini sağlayan ahlakın göz ardı edildiğini belirtmiştir. Saint-Simon bu noktada dinin ibadet kısmının bir aksesuar olduğunu asıl dikkat çekilmesi gereken şeyin ahlak olması gerektiğini iddia etmektedir.²⁴⁸

3) *“Papa’yı üçüncü bir sapkınlıkla suçluyorum; onu, yoksul sınıfa mensup dünyevi tebaasının manevi ve fiziksel çıkarlarına, herhangi laik bir prensin yoksul tebaası üzerindeki yönetimden daha aykırı bir şekilde yönetmekle suçluyorum. Avrupa’nın tamamına bakıldığında kamu*

²⁴⁴ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 14.

²⁴⁵ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 16.

²⁴⁶ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 17-19.

²⁴⁷ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 20.

²⁴⁸ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 20-22.

çıkarları yönetiminin en kötü ve en Hristiyanlık dışı olduğu yerin Papalık Devletleri olduğu görülecektir."²⁴⁹

Saint-Simon bu duruma; Avrupa kilisenin idaresinde olan devletlerin ekonomik koşullarından dolayı halkın kiliseye karşı çıkmasını kanıt olarak göstermektedir. Ayrıca Saint-Simon, papanın tarımın kazançlı bir meslek olmamasından dolayı geniş topraklarını ekmediğini ve papanın tekelinde bulundurduğu malları sadece yakınındakilere verdiğini belirtmektedir. Saint-Simon, Papa yönetiminin ekonomik güncelliği takip etmeyip halkın yoksullukla baş başa kalmasını da bu başlık altında değerlendirmektedir.²⁵⁰ Bu durumda fakirleşen halk kilisenin kötü besinine bağımlı bir halde hayatlarını devam ettirmek zorunda kalmışlardır. İş istihdamı sağlanamadığından dolayı oluşan boş zamanın insanları kötülüğe ve ahlaki yozlaşmaya sürüklediğini belirten Saint-Simon, bu duruma yol açan Papayı suçlamaktadır.²⁵¹

4) *"Bugünkü papa ve tüm kardinalleri, hatta 15. yüzyıldan bu yana tüm papalar ve kardinalleri, dördüncü bir sapkınlık suçuyla suçluyorum. Öncelikle, Hristiyanlık ruhuna tamamen aykırı iki kurumun, Engizisyon ve Cizvitler'in kurulmasına rıza gösterdikleri için suçluyorum. Sonra, o zamandan beri bu iki kuruma neredeyse kesintisiz olarak koruma sağladıkları için suçluyorum.*"²⁵²

Papanın kurulmasına izin verdiği ve sürekli koruduğu bu kurumlar Engizisyon ve Cizvitlerdir. Saint-Simon, Hristiyanlığın özü itibariyle samimiyet, şefkat ve iyilikseverliği barındırdığını; fakat Engizisyon ruhunun despotluk, şiddet ve zulüm olduğunu aktarmıştır. Bu oluşumu, şiddet temelli, ortalığı yakıp yıkan, yargılama sürecini vahşetle bertaraf eden bir sapkınlık olarak açıklamıştır. Ayrıca engizisyonun verdiği kararlarda zengin sınıfın yararı gözetilmiştir; bu da, yoksul sınıfın yok olmasına sebep olmuştur. Cizvit tarikatına gelince, bencil ve hilekâr bir topluluk olduğunu ve dinin değil zenginlerin misyoneri haline geldiğini iddia etmektedir. Bu durumda yoksul kesimi kilise, papa veya tarikatlar yerine artık laik ahlakçıların savunduğunu aktarmaktadır.²⁵³

²⁴⁹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 23.

²⁵⁰ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 23-24.

²⁵¹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 25.

²⁵² Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 25.

²⁵³ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 25-28.

Saint-Simon yaptığı gözlemler neticesinde insanları ahlaken iki sınıfa ayırmaktadır: Birinci sınıf, duyguların akla egemen olduğu kişilerdir. Bu kişiler kendi çıkarları için toplumun menfaatini hiçe saymaktadır. İkinci sınıf ise duyguları akla uygun olan kişilerdir. Bu kişiler toplumun menfaati için kendi çıkarlarından vazgeçmektedir. Saint-Simon bu iki kişilik tipolojisinin aydın kesim içinde hayırsever ve egoist iki sınıf oluşturduğu kanaatindedir.²⁵⁴ Çağın dini zümresi olan ruhban sınıfı, Saint-Simon'un yaptığı bu ahlaki sınıflamada duyguları akla egemen olan yani kendi menfaati uğruna toplumu hiçe sayan gruba dahil olmaktadır. Bu durumun zamanla bu hale geldiğine değinen Saint-Simon, kilisenin ilk dönem din adamlarını ve çağın din adamlarını şöyle karşılaştırmaktadır:

*“Eğer kilise, toplumun güçlerini ilahi amaca yönlendirebilecek en yetkin insanlara sahipse, kilisenin yanılmaz olarak kabul edilebileceğine ve toplumun, kilisenin rehberliğinde hareket ederek akılcıca davrandığına inanıyorum. Kilisenin ilk liderlerini yaşadıkları dönem için yanılmaz olarak görüyorum. Oysa günümüzde din adamları, toplumdaki tüm kurumlar arasında en büyük hataları yapan, toplum için en zararlı olan ve davranışları ilahi ahlakın temel ilkesiyle doğrudan çelişen grup gibi görünüyor.”*²⁵⁵

Saint-Simon, *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi* eserinde “Papa'nın otoritesi, kralların sınırsız gücü, soyluların ve din adamlarının ayrıcalıkları ve iktidarlarını sürdüren zenginlik Fransa'nın yeniden örgütlenmesi için ortadan kaldırılması gereken engellerdir.”²⁵⁶ sözleriyle dönemin din adamlarının ayrıcalıklı olmalarını eleştirmektedir. Ayrıca Saint-Simon papaların sahip oldukları gücü barışı sağlamak için değil savaş ve huzursuzluk çıkarmak için kullandıklarını savunmuştur.²⁵⁷

Saint-Simon, on beşinci yüz yıldan sonra matematik, fizik, kimya... gibi alanlarda müthiş ilerlemenin kaydedildiğini fakat bu bilimlerden daha mühim olan ahlakın ihmal edildiği kanaatindedir.²⁵⁸ Böylelikle Saint-Simon, kilisenin on beşinci yüz yıldan sonra ruhani gücü bırakıp dünyevi işleri benimsediğini aktarmaktadır.²⁵⁹ Saint-Simon on beşinci yüz yıldan beri Hristiyanlık nüfusunun giderek arttığını, toplumun laikleştğini ve ruhban sınıfın Hristiyanlığın amaç ve hedeflerinden saptığını belirtmektedir. Artık ruhban sınıfı dini,

²⁵⁴ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/33-34.

²⁵⁵ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 5.

²⁵⁶ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 77.

²⁵⁷ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, 24.

²⁵⁸ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 86.

²⁵⁹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 30-31.

Tanrının ilke ve kurallarına dayandırmadan kendi menfaatlerine göre aktarmaktadır. Ayrıca ruhban sınıfı Avrupa’da yüzyıllarca siyasilerin desteğini alarak mutlak güç haline gelmiştir fakat Martin Luther’in Reform hareketiyle ruhban sınıfının otoritesi sarsılmıştır.²⁶⁰

Saint-Simon sadece ruhban sınıfını değil, dönemin Avrupa krallarının siyasi ve dini yapısını da şu şekilde eleştirmektedir:

“...Davranışınızın bir başka mazereti daha var; o da sizi uçurumun kenarında durdurmanın din adamlarına kalmış olması, oysa onlar da sizinle birlikte uçuruma atladılar.

...Benim aracılığım ile sizinle konuşan Tanrı'nın sesine kulak verin, yeniden iyi Hristiyanlar olun, satılmış orduları, soyluları, sapkın din adamlarını ve sapkın yargıçları başlıca destekçileriniz olarak görmekten vazgeçin; Hristiyanlık adına birleşin, onun güçlülere yüklediği tüm görevleri yerine getirmeyi bilin; yoksulların toplumsal mutluluğunu olabildiğince çabuk artırmak için tüm güçlerini kullanmalarını emrettiğini unutmayın.”²⁶¹

Saint-Simon, ruhban sınıfının yoksulların ahlaki ve fiziki durumlarını iyileştirmek yerine halka, güçlüler karşısında en pasif itaati vaz ederek asıl görevlerini yerine getirmediikleri eleştirisinde bulunmaktadır.²⁶² Saint-Simon Hristiyanlığın evrensel ve tek din olması için ruhban sınıfının sapkınlıklarını terk etmesi ve bu durumun Hristiyanlığın asıl doktrini ve temel ilkesiyle genel bir görüş üreterek mümkün olacağını savunmaktadır.²⁶³

Saint-Simon, bu eleştirilerin haklılığı konusunda Avrupa’da on beşinci yüzyılda laik kesimin (Mediciler ailesi, Newton, Leonardo da Vinci...) yaptığı bir takım ilerleme ve keşiflere dikkat çekmektedir. Yani Saint-Simon, bir zamanlar yenilikler ve toplumsal çalışmalar dini sınıfın elindeyken on beşinci yüz yıldan sonra kilisenin bozulmasıyla artık yeni keşiflerin laikler tarafından yapıldığını belirtmektedir. Zira aydınlanma ve reform çalışmalarıyla birlikte din dışı bilimler despot kiliseye karşı üstün gelmiş böylelikle yoldan sapan din adamlarının yönetim kapasitesinin yetersiz olduğu anlaşılmıştır.²⁶⁴

Saint-Simon, toplumun çıkarlarına ters düşen bir durum olduğunda; toplumun alışkanlıklarını terk ettiğini belirtmektedir. Bu durumu soylular ve ruhban sınıfıyla özdeşleştiren Saint-Simon

²⁶⁰ Saint-Simon - Thierry, *De la Réorganisation de la Société Européenne*, XII.

²⁶¹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 91.

²⁶² Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/8.

²⁶³ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 6.

²⁶⁴ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 28-29.

bu iki sınıfın yerini bilim adamları, sanayiciler ve sanatçıların alacağını aktarmaktadır.²⁶⁵ Nitekim metafiziğin etkisiyle pozitif bilimlerde ilerleme kat edilmiş bu sayede toplum üzerinde soylular ve ruhban sınıfının etkisi kırılarak sanayiciler ve bilim adamlarının etkisi artmıştır.²⁶⁶

3.4.2. Protestanlık mezhebine eleştirisi

Saint-Simon, tarihsel süreç içerisindeki toplumsal ve dini değişim üzerinden Protestanlık mezhebini incelemektedir. Buna göre Hristiyanlığın ilk dönemleri hariç kimse mevcut ahlaki ve dini ilkeleri bir tek ilkeye bağlamadığı için toplumun dini ve ahlaki bir sistemi yoktur. Ayrıca Hristiyanlığın kuruluşundan Luther'in dönemine kadar dinin ve toplumun önemli değişimlerden geçtiğini belirtmektedir.²⁶⁷

Saint-Simon, Martin Luther'in reform çalışmalarını iki kısma ayırmaktadır: Birincisi papalığı eleştirme, ikincisi ise mevcut dini anlayıştan farklı dini anlayış üretmektir. Bu hususta Saint-Simon, Luther'in reform çalışmalarının birinci kısmını haklı bulmakta fakat ikinci kısım olan yeni bir din anlayışı üretmek konusunda yanlış görüşleri benimsediğini aktarmaktadır. Saint-Simon Luther'in despot kiliseye karşı verdiği mücadelede haklı olsa da ahlaki tekrardan kilise babalarının eline vermesi ve ibadetin estetik unsulardan arındırılması görüşlerinin kabul edilebilir olmadığını ayrıca Hristiyanlık dininin düzenlenmesinde papanın mutlak otoritesiyle mücadele edemeyeceğini belirtmiştir.²⁶⁸ Bundan dolayı Saint-Simon, Luther'in reform çabasında yanlış ilkeler benimsediğini düşünür. Bu konuda Saint-Simon'un Luther'e yaptığı eleştiriye göre, Hristiyanlık yalnızca ahirete yönelik değil, dünya üzerindeki yaşamı da iyileştirmeyi amaçlamalıdır. Gelişen düşünsel yaklaşımlarla birlikte Hristiyanlığın yüce bir ahlak anlayışı temelinde yeniden yapılandırılması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda kilisenin, çıkar gözetmeden hareket etmesi, yoksulların yaşam koşullarını iyileştirmeye odaklanması ve fetihçi zihniyetten uzaklaşması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Saint-Simon, kilisenin faydasız ritüel ve dogmalardan arınmasının zorunlu olduğunu vurgular. Ona göre, Luther bu ilkeleri esas alsaydı, reform hareketinin başarılı olacağını savunmuştur.²⁶⁹

²⁶⁵ Saint-Simon, "Du Système Industriel", 3 Cilt/31.

²⁶⁶ Saint-Simon, "Du Système Industriel", 3 Cilt/12.

²⁶⁷ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 41-42.

²⁶⁸ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 37-38.

²⁶⁹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 44-46.

Saint-Simon, *Edebi, Felsefî ve Endüstriyel Görüşler* adlı eserinde: *Luther'in ahlak anlayışı ve yaşam biçimi günümüz toplumunun ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli değildir. Bu reformcu, Hristiyan dinini ilk günkü haliyle yeniden tesis etmek istemiştir: bu düşünce kısırdır.*²⁷⁰ sözleriyle Luther'in yanlış metodu kullandığını belirtmiştir. Saint-Simon, Luther'in eleştiri yeteneğini takdir etmekte fakat çalışmalarının Hristiyanlığı yeniden kalkındırması açısından yetersiz olduğunu belirtmektedir. Buna göre Saint-Simon, Luther'in Hristiyanlığın toplumsal yönünü geliştirmek yerine Hristiyanlığın ilkel halinin yaşanmasını arzu ederek hata yaptığını, mevcut şartlarda ilkel Hristiyanlığın yaşanmasının imkânsız olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Luther'in yapacağı düzenleme, barışçıl olmayan askeri düzene dayalı toplum inşa etmektedir. Bundan dolayı Saint-Simon, Protestanlığın benimsediği ahlak anlayışının, günümüz toplumsal hayatının gerektirdiği ahlak anlayışından çok geride olduğunu savunmaktadır.²⁷¹

Saint-Simon'a göre toplum ahlaki ve fiziki açıdan ne kadar gelişirse bilim, sanat ve endüstri de gelişir. Toplum ne kadar ilerlerse ritüelleri de o kadar mükemmelleştirmek gerekir. Saint-Simon, dinlenme günlerinde (bir nevi ibadet günleridir) inananların dikkatinin Hristiyan ahlakına çekilmesi gerektiğini belirtmektedir. Luther ve reform kilisesinin papazlarını, ibadetleri insanların ortak çıkarlarına dikkati çekmek için elverişli hale getirmediği için eleştirmektedir.²⁷²

Saint-Simon, toplumun dikkatini çekmek için şu yöntemlere değinmektedir:

*"...insanların dikkatini herhangi bir fikre çekmenin, onları güçlü bir şekilde bir yöne doğru itmenin iki ana yolu vardır: öngörülenden farklı bir hareket tarzının onlar için doğuracağı korkunç kötülükleri görerek onlarda dehşet uyandırmalısınız ya da onlara gösterilen yöndeki çabalarının zorunlu olarak doğuracağı zevklerin cazibesini sunmalısınız."*²⁷³

Saint-Simon bu iki yolu da gerçekleştirmek için güzel sanatların söz sanatından yararlanılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca müzisyenler, ressamalar, mimarlar, heykeltıraşlar... Hristiyanlığa özgü eserler sunarak etkileşime katkıda bulunmalıdır. Tüm bu anlatılanların aksine Luther'in, kiliseden heykelleri ve süslemeleri kaldırarak, müziği

²⁷⁰ Saint-Simon, "Opinions Littéraires, Philosophiques et Industrielles", *Oeuvres choisies de C.-H. de Saint Simon: Precédes d'un essai sur sa doctrine*, (Brüksel: Van Meenen, 1859), 3 Cilt/244.

²⁷¹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 54-55.

²⁷² Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 56.

²⁷³ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 57.

önemsizleştirerek, kısacası dinin ve ahlakın anlatılmasında insanlar üzerinde duygusal tesiri bulunabilecek tüm sanat ürünlerini önemsizleştirerek, basit vaazlarla dini tebliğ yolunu seçerek insanları kamu yararı için harekete geçirmekte etkisiz yolları seçtiğini iddia etmektedir.²⁷⁴

Saint-Simon, Protestanlığın yanlış dogmayı benimsediğini aktarmaktadır. “*Luther, Hristiyanlığın başlangıcında mükemmel olduğunu ve kuruluşundan itibaren sürekli bozulduğunu düşünmüştür.*”²⁷⁵ fakat Saint-Simon Luther’in bu söyleminde hatalı olduğunu belirtmekte zira yıllardır süre gelen Hristiyanlığın sürekli sapkınlıklar içinde olmadığını savunmaktadır. Luther sadece Hristiyanlığın kurulduğu zamanlarda yazılan kutsal metinleri ve İncilin okunmasını gerektiğini ve Kutsal yazılar haricinde hiçbir dogmayı kabul etmediğini belirtmiştir. Saint-Simon, Luther’in bu görüşünü: “*...matematikçilerin, fizikçilerin, kimyagerlerin ve diğer tüm bilim adamlarının, geliştirdikleri bilimlerin, onları ele alan ilk eserlerde incelenmesi gerektiğini iddia etmeleri kadar saçmadır.*”²⁷⁶ şeklinde eleştirmektedir.

Saint-Simon, Protestanların yoksulların ahlaki ve fiziksel gelişimine katkı sağlamayan kutsal metin incelemesine aşırı önem vermenin dört yanlışından söz etmektedir. Birincisi, kutsal metinler üzerine çalışmaları güncel olumlu fikirleri gözden kaçırmalarına, amaçsız araştırmalara kapılmalarına ve metafiziğe yönelmelerine yol açmıştır. İkincisi, kutsal metin incelemesi, toplumda ortadan kalkmış olan ensest ve hayvanlarla cinsel ilişki gibi daha birçok sapkın ahlaksızlıkların anılarını hatırlatacaktır. Üçüncüsü, kutsal metinleri incelemek, Protestanları gözlem bilimi, güzel sanatlar ve endüstri nimetinden oluşan siyasi sitemden uzak tutar ve toplumun yararına olan siyasi sistemin uygulanmasını engeller. Son olarak, kutsal kitap topluluklarının oluşmasına yola açabilir. Saint-Simon, milyonlarca kutsal kitabın kopya halinde dünyanın dört bir yanında gezmesiyle belli başlı fikirler etrafında gelişmeyen aksine gerileyen bir toplum oluşacağı kanaatindedir.²⁷⁷

Saint-Simon her ne kadar Luther’in Protestanlık düşüncesini eleştirse de onun yaptığı reformu ve başlattığı yenilik hareketini dönemin zorluğunu göz önünde bulundurarak takdir etmektedir. Bu hususta Saint-Simon amacının Luther’i küçümsemek olmadığını,

²⁷⁴ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 58-59.

²⁷⁵ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 65.

²⁷⁶ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 65.

²⁷⁷ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 67-68.

Protestanların Protestanlığı Hristiyanlığın nihaiyi reformu olarak kabul etmelerini eleştirdiğini belirtmektedir.²⁷⁸

3.4.3. Yeni Hristiyanlık dinin oluşumu

Saint-Simon, Yeni Hristiyanlığın diğer mezheplerin veya Protestanlığın bir devamı olmadığını belirtmekte ve onu, Hristiyanlığın geçirdiği tüm evrelerin dışında tutmaktadır.²⁷⁹ Yeni Hristiyanlık dini, mevcut dinlerden çok farklı bir teşkilatlanma ve örgütlenme yöntemiyle yapılanmasını gerçekleştirecektir. Bu noktada Saint-Simon bu dini ilkel Hristiyanlığın karakteristik yapısı halinde sadece aklı kullanarak Yeni Hristiyanlık dininin doktrini belirlemeyi amaçlamıştır.

Saint-Simon eleştirdiği mezheplerin sapkınlıklarını göstererek, bu mezheplere üye olanları ikna etme emelindedir.²⁸⁰ Özellikle Katolik ve Protestanlık mezhebini din adamlarının ikna edilmesi Yeni Hristiyanlığın hızlıca yayılacağına kanaatindedir.²⁸¹ Bu yolda hiçbir şekilde zorlama, güç kullanma ve şiddete başvurulmayacağını belirtmiştir. Saint-Simon'un bu husustaki kaygısı aydınlanan yoksul kesimin zenginlere ve hükümete karşı şiddet eylemlerinde bulunmasıdır. Yine bu durumun gerçekleşmemesi için gerekli önlemlerin alınacağını belirtmektedir.²⁸² Yeni Hristiyanlığın yayılması için yapılması gereken diğer faaliyetler, Protestan mezhebin eleştirisi başlığında ele aldığımız hitabet ve çeşitli sanat meslek gruplarının Hristiyanlığa özgü yapıtlarıyla toplumun dikkatini Yeni Hristiyanlığa çekmesidir. Ayrıca bir çeşit ibadet olan dinlenme günlerinde insanların dikkatlerini Hristiyan ahlakına çekilmesi gerektiğine değinmektedir.²⁸³

Saint-Simon'un eserinde sık sık değindiği Yeni Hristiyanlık dininin hedefi şöyledir:

*“Toplum Hristiyan ahlakı ilkesine göre örgütlenmelidir; tüm sınıflar, en kalabalık sınıfı oluşturan bireylerin varlığının ahlaki ve fiziksel olarak iyileştirilmesine tüm güçleriyle katkıda bulunmalıdır; tüm sosyal kurumlar bu büyük dini hedefe mümkün olduğunca enerjik ve doğrudan katkıda bulunmalıdır.”*²⁸⁴

²⁷⁸ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 69-70.

²⁷⁹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 70.

²⁸⁰ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 77.

²⁸¹ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 79.

²⁸² Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 77-78.

²⁸³ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 64.

²⁸⁴ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 75.

Bu hedef doğrultusunda Saint-Simon; bilim adamları, sanayiciler ve sanatçıların çıkarlarının halkın çıkarlarıyla özdeş olduğunu ve toplumu sağlıklı bir şekilde yönetecek rehberler olduklarını önemle vurgulamakta ve yönetimin aydın sınıfa verilmesi gerektiğini belirtmektedir.²⁸⁵ Ayrıca *Endüstriyel Sistem* adlı eserinde manevi gücü bilim adamlarının yönetimine vererek, Hristiyanlığın saf ahlakını temel alan bir eğitimin verilmesini istemektedir.²⁸⁶

Saint-Simon, *Yeni Hristiyanlık* eserinin devamı niteliğinde üçüncü bir diyalogla Yeni Hristiyanlığın ahlak, ibadet ve dogmasını açıklayacağını, bunun yanında Yeni Hristiyanlık için bir iman bildirisi de önereceğini aktarmaktadır.²⁸⁷ Fakat Saint-Simon *Yeni Hristiyanlık* eserini yazdıktan kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Hayatta kalsaydı bu dinin devamını getirecek teorik ve pratik adımları atma ihtimali vardı. Bu ihtimali Saint-Simon'un vefatından sonra takipçileri olan Saint-Simoncular gerçekleştirmiştir. Takipçileri Saint-Simon Okulunu (Saint-Simonizm) Saint-Simon Kilisesine dönüştürerek Saint-Simon'un görüşlerini ve dini öğretilerini yeni bir din haline getirmişlerdir.²⁸⁸

²⁸⁵ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 78-79.

²⁸⁶ Saint-Simon, “Du Système Industriel”, 3 Cilt/29.

²⁸⁷ Saint-Simon, *Nouveau Christianisme*, 85.

²⁸⁸ Saint-Simon Kilisesi hakkında ayrıntılı bilgi için “Saint-Simoncular” başlığına bakınız.

4. SAINT-SIMON'DAN ETKİLENEN DÜŞÜNÜRLER

4.1. Auguste Comte

1802 yılında yazı hayatına başlayan Saint-Simon 1814 yılına kadar maddi durumu kötü olduğu için eserlerini tek başına düzenlemiş ve birçok eserini maddi imkansızlıktan dolayı yayınlamamıştır. Saint-Simon, maddi durumunu düzelttikten sonra sekreter tutmaya başlamıştır. Saint-Simon'un sekreter tutma ihtiyacı; yazarlık yeteneğinin zayıf olması ve fikirlerini karmaşık olarak yazıya aktarması nedeniyle eserlerinin çoğunu sekreterlerinin yardımıyla düzenli bir hale getirmiştir. Bu nedenle Saint-Simon ve sekreterleri arasında fikri etkileşimler vardır.

Saint-Simon ilk sekreteri Augustin Thierry ile Ecole Normale'de tanışmıştır. Saint-Simon, Thierry ile geçen üç yıllık birliktelikte *Avrupa Toplumunun Yeniden Düzenlenmesi* ve *Endüstri* çalışmalarını çıkartmıştır. 1817 yılında ikilinin fikir ayrılıkları ve Thierry'nin tarihe olan ilgisi nedeniyle ilişkilerini kesmişlerdir. Augustin Thierry'den boşalan sekreterliğe Politeknik'ten kovulan Auguste Comte²⁸⁹ gelmiştir.²⁹⁰

Auguste Comte, katolik ve monarşi yanlısı küçük bir burjuva ailesinin çocuğu olarak 1798 yılında Fransa'nın Montpellier kentinde dünyaya gelmiştir. Dokuz yaşında Montpellier lisesine kayıt olan Comte öğretmenleri tarafından haylaz ve deha bir öğrenci olarak görülmektedir. Lise eğitiminden sonra Politeknik okulunda (Ecole Polytechnique) eğitime devam etmiştir. Politeknik okulunda hocasına karşı gerçekleştirdiği gösteri sebebiyle hem okuldan atılmış hem de kamuda işe girmesi engellenmiştir. Bilim adamı ve filozof olmak isteyen Comte bu doğrultuda Fransa'nın tanınmış bir düşünürü olan Saint-Simon'la tanışmış ve onun sekreteri olmuştur.²⁹¹

Auguste Comte, 1817 ile 1823 yılları arasında hem Saint-Simon'un çalışmalarında²⁹² ona katiplik yapmış hem de Saint-Simon'un çalışmaları içerisinde kendi çalışmalarını yayınlama fırsatı bulmuştur. İkili arasında güzel giden hoca-öğrenci ilişkisi 1823'te fikri

²⁸⁹ Saint-Simon ile Auguste Comte arasındaki ilişki, modern sosyal düşüncenin şekillenmesinde önemli bir dönemeç olduğundan, Auguste Comte'un diğer düşünürlerden ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

²⁹⁰ Sekreter (Augustin Thierry) değişikliği "Saint-Simon'un Entelektüel Biyografisi" başlığında kapsamlı bir şekilde ele alındığı için burada ayrıntıya girilmemiştir.

²⁹¹ Kızılcılık, *Sosyoloji Tarihi* 3, 88-91.

²⁹² *Endüstri, Politika, Parabol, Organizatör, Endüstriyel Sistem, Sanayicilerin İlmihali*.

anlaşmazlıklarından dolayı ayrılığa neden olmuştur.²⁹³ Ayrılığın sebebi; Comte'un, Saint-Simon'un fikirlerini temellendirmeden, uygulamaya geçirmede çok acele etmesi ve yazılarının giderek duygusal ve dini nitelikli bir hal almasından rahatsız olmasıdır. Ya da başka bir ifadeyle Saint-Simon'un, Comte'un çalışmalarının duygusal ve dini kısmından çok bilimsel kısmıyla ilgilenmesinden şikâyetçi olmasıdır.²⁹⁴ Bu konu hakkında Saint-Simon Propektüs'ün önsözünde “şakirdimiz sistemin yalnız ilmi taraflarını kaleme aldı, hissi taraflarıyla meşgul olmadı...”²⁹⁵ diyerek kanıtlamaktadır. Yani özetle Comte, toplumu bilimsel ilkelerle yeniden örgütleme hedefini paylaşa da, Saint-Simon'un fikirlerinin duygusal, ahlaki ve dini boyutlarını ikincil görmüş, daha çok bilimsel ve sistematik bir yaklaşımı benimsemiştir. Öte yandan Saint-Simon, Comte'un aşırı teorik ve soyut yaklaşımından rahatsız olmuş, fikirlerinin doğrudan pratikle ilişkilendirilmesini istemiştir. Bu farklılıklar 1823'te aralarındaki ilişkinin kopmasına yol açmıştır.

Auguste Comte, Saint-Simon'un vefatından sonra iş bulma korkusundan dolayı Saint-Simonculara katılmıştır. Böylelikle Saint-Simoncuların *Prodüktör* dergisinde çalışmalarını yayınlama imkanı bulmuştur. Comte bu süre zarfında Saint-Simoncularla ilişki kurmamış ve toplantılarına katılmamıştır. Daha çok *Prodüktör* Dergisinin editörü Antoine Cercelet'le muhatap olmuştur. Comte'un dergide yer almasının ekonomik kaygıdan başka bir nedeni ise derginin Saint-Simon'un fikirlerine olan bağlılığını kamuoyuna duyurmamasıdır. Dergi Saint-Simon'un bakış açısını yansıtan fakat Saint-Simon'dan farklı olarak yeni bir sanayi ve siyaset yaratma emelindedir.²⁹⁶ Auguste Comte, *Prodüktör* Dergisinde *Considerations philosophiques sur les sciences et les savants* ve *Considerations sur le pouvoir spirituel* adlı iki önemli makalesi yayınlanmıştır. Comte'un makaleleri Saint-Simoncular tarafından birçok defa alıntılanmış ve onlara ilham kaynağı olmuştur. Çünkü Saint-Simon'un eserleri karışık ve dağınıktır. Bunun yerine Comte'un bilimsel yöntemlerle yazılan makalelerine başvurulmuştur. Saint-Simoncuların dini eğilimleri ve Auguste Comte'un karısı Coroline Massin'in dergi editörü Cercelet ile olan eski aşklarının yeniden canlanması nedeniyle Comte

²⁹³ Auguste Comte 1823'te sekreterlikten ayrılmış, 1824'te ise Saint-Simon'la olan ilişkisini kesmiştir.

²⁹⁴ Saint-Simon, “Introduction”, XXXIII.

²⁹⁵ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 90.

²⁹⁶ Mary Pickering, “Auguste Comte and the Saint-Simonians”, *Duke University Press* 18/1 (1993), 215.

dergiden ayrılmıştır. Sonrasında Cercllet ve Coroline evlenmiş, Comte ise ciddi bir dengesizlik yaşayarak akıl hastanesine yatırılmıştır.²⁹⁷

Saint-Simon, Auguste Comte'un düşünsel temelini oluşmasında önemli bir rol oynamış, bu etkileşim, modern sosyolojinin ve pozitivist felsefenin doğuşunda belirleyici bir basamak olmuştur. Özellikle ikilinin sosyoloji, din ve tarihsel evrim hakkındaki fikirlerinin paralellik göstermesinde, Comte'un Saint-Simon'dan etkilendiği ve onun düşüncelerini geliştirerek sistemli bir şekilde oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Durkheim, insan ve toplumun davranışlarını yönlendirmek için onları bilimin nesneleri haline getirmemiz gerektiğini ve bu yeni bilimin, yalnızca doğa bilimlerinin ilkelerine dayandırılarak gerçekleştirilebileceğini bu kadar açıklıkla söyleyen ilk kişinin Saint-Simon olduğunu iddia etmektedir. Zira Saint-Simon bu yeni bilimi hem tasarlamış hem de kısmen uygulamaya çalışmıştır. Durkheim'e göre, Auguste Comte ve 19. Yüzyıl düşünürleri Saint-Simon'a çok şey borçludur. Çünkü pozitivist felsefe, pozitivist sosyoloji ve sosyalizmin temellerine dair pek çok düşüncenin alt yapısını Saint-Simon atmıştır.²⁹⁸ Fakat buna karşılık Comte *Pozitif Felsefe Dersleri (Cours de Philosophie Positive)* eserinde sosyolojinin temellerini atarken üstadından söz etmemektedir. Aksine eserinde Saint-Simon için 'ahlaksız şarlatan' tabirini kullanmıştır.²⁹⁹ Fakat 1818 yılında Comte'un arkadaşı Valat'a yazdığı mektupta Saint-Simon'a çok şey borçlu olduğunu şöyle açıklamaktadır:

"Saint-Simon tanıdığım insanların en olgunu, hayatı, yazıları ve inançları birbirine en çok uyandı. Açık kalpli, alıcınap. Yakından tanıyanların hepsi de çok seviyor onu. Düşünceleri çağdaşlarını aşığı için her vakit anlaşılmıyor ama er geç takdir edilecek... Ölünceye kadar dostu kalacağım, o da beni oğlu gibi seviyor."³⁰⁰

Başka bir demecinde ise Auguste Comte Saint-Simon'dan aldığı ilmi birikimi şöyle açıklamaktadır: "Tek başıma üç yılda alamayacağım yolun fazlasını altı ayda aldım. Kitaplardan öğrenilemeyecek neler öğrendim ondan."³⁰¹ demiştir. Comte, Saint-Simon'un *Sanayicilerin İlmihali* adlı eserine *Pozitif Politika* adlı çalışmasıyla katkı sağlamış ve şu sözlere yer vermiştir:

²⁹⁷ Pickering, "Auguste Comte and the Saint-Simonians", 216-218.

²⁹⁸ Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, 105.

²⁹⁹ Saint-Simon, "Introduction", XXXIII.

³⁰⁰ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 81.

³⁰¹ Auguste Comte'den aktaran: Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 82.

“Saint-Simon'un ana fikri üzerinde uzun süre düşündükten sonra, kendimi sadece bu filozofun görüşlerinin bilimsel yönle ilgili olan kısmını geliştirmeye ve mükemmelleştirmeye adadım... Çalışmalarım bir miktar onayı hak ediyor gibi görünüyorsa, bunun bir parçası olmaktan onur duyduğum felsefî okulun kurucusuna gidebilmesi için yukarıdaki açıklamayı kamuoyuna yapmam gerektiğine inandım. Comte daha sonra bu ifadeyi “Saint-Simon'un kendisi hakkındaki kötü hislerini yatıştırmak için tasarlanmış tek bir nezaket eylemi” olarak açıkladı.”³⁰²

Auguste Comte Saint-Simon'dan ayrıldıktan sonra hocası hakkında *“Hayasız bir cambazdır Saint-Simon, her türlü gerçek değerden mahrum bir şarlatandır. Gelecek nesiller bu soysuz yazarın kazandığı geçici şöhrete bakarak, zamanımızın nasıl bir fikir anarşisi içinde yaşadığını anlayacaklardır.”*³⁰³ demiştir. Bu tezat ilişkiyi Cemil Meriç, Ödip kompleksi olarak değerlendirmektedir.³⁰⁴ Ayrıca Meriç sosyolojinin kurucusunun hakkında *“...Ve yakın zamanlara kadar sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilen Comte'un Saint-Simon'un şakirdi olmaktan başka vasfı olmadığı ispatlanır. Hem de bir Durkheim ve bir Gurvitch tarafından.”*³⁰⁵ sözleriyle Saint-Simon'u sosyolojinin kurucusu olarak kabul etmektedir.

Comte'un Saint-Simon'a yönelik tutumu zaman içerisinde çelişkili bir hal aldığı görülmekle birlikte; bir yandan ona olan entelektüel borcunu kabul etmiş, diğer yandan ağır eleştirilerde bulunduğu görülmektedir. Fakat yine de Saint-Simon ile Auguste Comte arasındaki ilişki, modern sosyolojinin ve pozitivist düşüncenin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Comte, düşünsel gelişiminin erken döneminde Saint-Simon'dan önemli ölçüde etkilenmiş, onun rehberliğinde bilimsel düşünceye yönelmiştir. Sonuç olarak, Comte'un pozitivist felsefesi Saint-Simon'un düşünsel temelleri üzerine inşa edilmiş, aralarındaki bu etkileşim sosyolojinin bağımsız bir disiplin olarak doğmasında önemli bir aşama olmuştur.

4.2. Saint-Simoncular (Saint-Simonizm)

Yaşadığı dönemde eserleriyle istediği tanınırlığa ulaşamayan Saint-Simon, vefatından sonra fikirleri Saint-Simon'un takipçileri olarak anılan Saint-Simon ekolü oluşmuştur. Ekol daha sonra kiliseye dönüşerek Avrupa'da birçok düşünür ve insanı etkilemiştir. Saint-Simonizm kısaca, on dokuzuncu yüzyılda etkili olan diplomat, mühendis, iktisatçı, yazar... gibi mühim işlerle meşgul olan; ilk reklam ajansı, demir yolları, Süveyş ve Panama kanalı gibi projelerde

³⁰² Auguste Comte'den aktaran: Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, 107.

³⁰³ Auguste Comte'den aktaran: Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 91.

³⁰⁴ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 89.

³⁰⁵ Cemil Meriç, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022), 20.

etkin rol oynayan, çok yönlü karakterleri barındıran bir akımdır.³⁰⁶ Saint-Simon’a bir peygamber gibi saygı gösteren bu heterojen grup, kendilerini Saint-Simon’un müritleri olarak görmektedir.³⁰⁷ Ayrıca yaptıkları çalışmalar ve ortaya attıkları fikirler nedeniyle “fanatik hayalperestler” olarak anılmışlardır.³⁰⁸

Saint-Simonizm ekolünün oluşumunda etkili olan Olinde Rodrigues’tir. Yahudi bir bankacının oğlu olan Olinde Rodrigues, Auguste Comte’tan sonra Saint-Simon’un sekreterliğini yapmıştır. Olinde Rodrigues, Ecole Normale’de matematik eğitimi almış ve École Polytechnique’te matematik öğretmenliği yapmıştır.³⁰⁹ İktisadi işlerle uğraşan Rodrigues borsada komisyoncu ve İpotek Bankasının (Caisse hypothécaire) müdürlüğünü yapmıştır. Bu dönemde Saint-Simon ile tanışmış; Saint-Simon’un sekreterliğinden ayrılan Auguste Comte’nun yerini Olinde Rodrigues almıştır.³¹⁰ Olinde Rodrigues; *Sanayicilerin İlmihali, Ebedi, Felsefi ve Endüstriyel Görüşler* ve *Yeni Hristiyanlık* çalışmalarının yayınlanmasında Saint-Simon’a yardımcı olmuştur. 1825 yılında Saint-Simon’un ölmesinden sonra Saint-Simon’un fikirlerinin yayılmasında etkili olan Olinde Rodrigues Saint-Simoncular (veya Saint-Simonizm) ekolünün oluşmasında etkili olmuştur.

Ekolün oluşumu Saint-Simon’un ölümünden sonra Haziran 1825 yılında Olinde Rodrigues tarafından *Prodüktör (Le Producteur)* Dergisinin kurulmasına dayanmaktadır.³¹¹ Dergi ilk sayısı Ekim 1825 yılında yayınlamıştır.³¹² *Prodüktör* Dergisi Saint-Simoncu ekolünün oluşmasına olanak sağlayarak Saint-Simon’un fikirlerinin sistematik bir şekilde açıklanmasını sağlamıştır. Dergide yayınlanan makaleler, insanların yeryüzünü kullanması gerektiğini, geleceğin ruhani ve bilimsel bir otorite tarafından yönetilen sanayi toplumuna ait olduğunu göstermektedir. Demiryollarının dağıtımının iyileştirilmesi gerektiği, bankaların kurulmasının

³⁰⁶ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 109-110.

³⁰⁷ Abdallah Zouache - Bernard Boureille, “How to Coordinate Economic Activities in a Social Order: An Essay on the Saint-Simonian Economic Doctrine (1825-1832)”, *History of Economic Ideas* 17/2 (2009), 66.

³⁰⁸ Abdallah Zouache, “The Place Of Saint-Simonism In The History Of Political Economy”, *History of Economic Ideas* 17/2 (2009), 13.

³⁰⁹ Jeremy J. Gray, “Olinde Rodrigues’ Paper of 1840 on Transformation Groups”, *Archive for History of Exact Sciences* 21/4 (1980), 381.

³¹⁰ Pierre-Maxime Schuhl, “Henri de Saint-Simon (1760-1825)”, *Revue Philosophique de la France et de l’Étranger*, (1960), 453.

³¹¹ Taylor, “Introduction”, 29.

³¹² Dergiye katkıda bulunanlar: Antoine Cerclet, Saint-Amand Bazard, Auguste Comte, Barthelemy Prosper Emfantin, Olinde Rodrigues ve Pierre-Isidore’dır. Taylor, “Introduction”, 49.

zorunlu olduğu, sanayi için şirket ortaklıklarının oluşturulması gerektiği ve bireyselci sanat yerine, tüm halka hitap eden etkinlikler düzenlenmesi gerektiğinden bahsetmektedir.³¹³

1828 yılında *Saint-Simon Doktrini* kitabı yayınlanmış ve kitap Saint-Simoncular tarafından ders olarak okutulmuştur.³¹⁴ 1828-1829 yıllarında Saint-Simoncuların etkisiyle Saint-Simon'un fikirleri Fransa'nın komşu ülkelerine yayılarak geniş bir kitleye ulaşmıştır.³¹⁵ Saint-Simoncular, Saint-Simon'un düşüncelerini yaymaya kendilerini adanmış olsalar da, yazdıkları ve geliştirdikleri fikirler Saint-Simon'un görüşlerinden büyük ölçüde farklıdır. Bu farklılıklar mevcut ekonomik sistem, özel mülkiyet ve kadın hakları gibi konulardır.³¹⁶

1829'un sonlarında Olinde Rodrigues'in önderliğinde Saint-Simon Okulu Saint-Simon Kilisesine dönüşmüştür. Ekolün kiliseye dönüşmesinde Saint-Amand Bazard ve Barthélemy-Prosper Enfantin'in etkisi büyüktür. Öyle ki bu iki isim kilisenin başrahipleri niteliğinde peder unvanına sahiplerdir.³¹⁷ Kilise etkinliğini artırmak için İngiltere, Almanya, Belçika gibi Fransa'nın komşu ülkelerine dini misyonlarını göndermiştir. Sonuç olarak Saint-Simoncu kilisesi John Stuart Mill ve Thomas Carlyle gibi önemli kişilerin desteğini almıştır. Saint-Simoncu kilisesinin gelişiminde en önemli gelişme ise 1830'da Paris'in önemli gazetelerinden biri olan *Le Globe*'nin editörü Pierre Leroux'un Saint-Simonculara katılarak gazeteyi *Saint-Simon Dininin Dergisi* başlığıyla yayınlamasıdır.³¹⁸

Saint-Simon Kilisesi, rahipleri ve misyonerleri tarafından kitleleri etkilemeye devam etmektedir fakat cinsiyetler arası ilişkiler, kadınların statüsü ve özellikle Enfantin'in kiliseye özgür bir nitelik kazandırmak için Ortodoks Hristiyanlığını onaylaması gibi fikirler kiliseyi destek kaybına uğratmıştır. Ayrıca peder unvanına sahip Bazard ve beraberindekiler³¹⁹ kiliseden ayrılarak Enfantin'e karşı saf almışlardır. Bu bölünme ve destek kaybından sonra

³¹³ Schuhl, "Henri de Saint-Simon (1760-1825)", 454.

³¹⁴ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 98-99; Bu dersler halka açık bir şekilde Bazard ve Enfantin tarafından verilmektedir. Markham, "Introduction", XXXV.

³¹⁵ Ayrıca Laurent de l'Ardeche tarafından kurulan ve sadece Saint-Simon'un düşüncelerine yer verilen *Organizatör Dergisi* (1829) birçok kişinin dikkatini çekmiştir. Taylor, "Introduction", 49-50.

³¹⁶ Taylor, "Introduction", 50.

³¹⁷ Durkheim, *Socialism and Saint-Simon*, 236; Bazard Saint-Simonculuğun devrimci yönünü; Enfantin ise mistik ve tarikatvari yönünü temsil etmektedir. Ateş Uslu, "Sosyalist Düşüncenin Kaynakları: Büyük Britanya ve Fransa'da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı (1800-1830)", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 70/1 (Nisan 2015), 57.

³¹⁸ Taylor, "Introduction", 51; Markham, "Introduction", XXXVII.

³¹⁹ Olinde Rodrigues, Pierre Leroux ve birçok üye.

Saint-Simon Kilisesinin etkinliği azalmıştır.³²⁰ Enfantin ve beraberindekiler Enfantin'in ailesine ait Menilmontant'taki banliyöya çekilmişler. Burada tarikat hayatı sürdürerek, kendilerine has ritüel ve elbiselerle inançlarını devam ettirmişlerdir.³²¹ 1832 yılında Louis Philippe hükümeti kilisenin potansiyeli ve felsefesinden dolayı yasadışı dernek ilan etmiştir. Böylelikle Enfantin ve beraberindekiler tutuklanarak hapishaneye atılmış, kilise kapatılmıştır.³²²

Enfantin, 1833 yılında hapishaneden çıktıktan sonra mühendis arkadaşları Fournel ve Lambert'le birlikte Süveyş Kanalı inşası için Mısır'a gitmiştir. Mehmet Ali Paşa Hükümetiyle demiryolu, kanal ve baraj projeleri hakkında görüşmüşlerdir. Baraj projesine verilen kararla iki yıl Nil Barajı projesi üzerine çalışılmış fakat proje başarısız olunca 1836'da Fransa'ya dönülmüştür.³²³ Artık sivil hayatına dönen Enfantin 1839-41 Yıllarında hükümetin Cezayir'e gönderdiği bilim konseyinde yer almıştır. 1846 yılında Paris-Lyon demiryolu şirketinin genel sekreterliğine atanmıştır. Enfantin uzun yıllar geçmesine rağmen Süveyş Kanalı projesinden vazgeçmemiştir. 1846 yılında kurduğu "Süveyş Kanalı Etüt Topluluğu"³²⁴ uluslararası dernek ile kanal araştırmalarına girişmiştir. Dernek yaptığı tüm araştırmaları mühendis ve diplomat Ferdinand de Lesseps sunmuştur. Fakat Ferdinand, Said Paşa'dan elde ettiği imtiyazla kanalı kendi inşa etme hakkını elde etmiştir.³²⁵

Fransa'nın İkinci İmparatorluk³²⁶ döneminin sonlarına doğru Saint-Simonculuğu ilk temsilcilerinin çoğu kayatını kaybetmiş, kurdukları hareket ise etkisini büyük ölçüde yitirmişti. Artık bir çatı altında örgütlü olmayan Saint-Simonizm, etkisini bağımsız biçimde sürdürmüş; Saint-Simon'un fikirleri ise yıllar boyunca hem Avrupa'da hem de diğer kıtalarda etkisini bağımsız bir şekilde devam ettirmiştir. Özellikle toplumsal sorunları ele alan ve daha çok sosyalist bir bakış açısını benimseyen Pierre-Joseph Proudhon, Karl Marx, Friedrich Engels, Aleksandr Herzen, Nikolay Ogarev... gibi düşünürlerin çalışmalarında Saint-

³²⁰ Taylor, "Introduction", 51.

³²¹ Markham, "Introduction", XXXIX.

³²² Kamu düzeni ve ahlak karşı işledikleri suçtan dolayı Enfantin, Duveyrier ve Michel Chevalier bir yıl hapis cezası verilmiştir. Saint-Simon, *Henry and Social Organisation*, 52.

³²³ Baraj projesine karar verildikten sonra Fournel baraj projesinin uygulanamaz olduğunu düşünerek Fransa'ya dönmüştür. Markham, "Introduction", XXXIX-XL.

³²⁴ Derneğin orijinal ismi: Société d'études pour le Canal de Suez.

³²⁵ Fatma Uygur, "Süveyş Kanalı Projesinde İstanbul'da Cereyan Eden Diplomatik Mücadeleler", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 22/4 (Aralık 2018), 704-705.

³²⁶ İkinci İmparatorluk dönemi 1852-1870 yılları arası Fransa'da uygulanan imparatorluk yönetimidir.

Simon'un etkisi görülmektedir. Bu düşünürler her ne kadar Saint-Simon'un fikirlerini bütünüyle benimsememiş olsalar da, kendi teorilerini inşa ederken Saint-Simon'un düşünceleri onlar için başlangıç noktası olmuştur.³²⁷

19. yüzyıl Avrupa düşünce dünyası ve Saint-Simon'un düşüncelerini incelemek adına sosyal bilimlerde önemli bir yere sahip olan Saint-Simonizm ekolü, modern sosyal düşüncenin oluşum sürecinde kalıcı izler bırakmış; özellikle toplumsal dönüşüm, bilim-toplum ilişkisi ve endüstriyel ilerleme gibi konulara getirdikleri yaklaşımlarla çağa ve geleceğe yön vermiştir. Bu akım sosyal, ekonomik ve entelektüel gelişmelerde önemli bir etki yaratarak sosyal ve bilimsel alanda birçok çalışmanın öncüsü olmuştur. Özellikle Olinde Rodrigues, Auguste Comte, Bazard, Enfantin gibi öncü isimler bilimsel ve manevi (dini) çalışmalarla dönemin fikri oluşumlarına yön vermişlerdir. Saint-Simoncuların fikirleri; ekonomik düşünce, sanayileşme, toplumsal örgütlenme ve bankacılık gibi alanlarda kalıcı etkiler bırakarak 19. yüzyılın sosyal, ekonomik ve düşünsel iklimine yön veren önemli kaynaklardan biri olmuştur. Özellikle ekonomi alanında paranın tarihsel evrim gelişimini üç aşamada ele alarak günümüz toplumsal hayatına ışık tutmuşlardır.³²⁸ Günümüzde ise Saint-Simon'un düşünsel mirası, Saint-Simoncu Çalışma Derneği (Société des Études Saint-Simoniennes)³²⁹ aracılığıyla çağdaş sosyal bilimlerdeki varlığını sürdürmektedir.

4.3. Karl Marx

Saint-Simon ve Saint-Simoncuların on dokuzuncu yüzyıl ve sonrası düşünce gelişiminde etkisi büyüktür. Bununla birlikte Saint-Simon'un ilkelerinden çıkarılan sonuçlar ve düşüncelerin sosyolojik gelişimde kat ettiği yol oldukça şaşırtıcıdır. Çünkü Saint-Simon'un etkisi sadece kendi dönemiyle değil kendisinden sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Ayrıca bu etki sadece Fransa'yla sınırlı kalmamış Rusya'daki erken dönem sosyalistleri Vladimir Lenin, Josef Stalin, Lev Davidoviç Trocki, Fyodor Dostoyevski³³⁰, Alesksandr Herzen, Pierre-Joseph Proudhon; Avrupa genelinde John Start Mill, Antoine Carlcle, Auguste Comte, Emile Durkheim, Friedrich Engels, Karl Marx... gibi daha birçok önemli sosyalist ve

³²⁷ Taylor, "Introduction", 52.

³²⁸ Zouache - Boureille, "How to Coordinate Economic Activities in a Social Order: An Essay On The Saint-Simonian Economic Doctrine (1825-1832)", 73.

³²⁹ Derneğin web adresi: <https://www.societe-des-etudes-saint-simoniennes.org/>

³³⁰ Markham, "Introduction", XLII.

düşünürü etkilemiştir.³³¹ Bu isimlerin tümüne değinmek mümkün olmasa da Saint-Simon'un fikirlerinden beslenen, sosyalist düşünce ve kapitalizmin eleştirisini geliştiren Karl Marx özel bir önem arz etmektedir. Nitekim Cemil Meriç'e göre "*Saint-Simon'un gerçek şakirdi, birçoklarının sandığı gibi, Auguste Comte değil, Karl Marx'tır.*"³³² Ayrıca Saint-Simon'u ele alan çalışmalarda Karl Marx'a çokça atıflar yapılmıştır.³³³ Bu çerçevede, iki düşünürün fikirleri endüstriyalizm, sosyalizm ve kapitalizm ekseninde ele alarak aralarındaki ilişki, benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir.

Karl Marx aldığı eğitim ve yaşadığı dönemi göz önüne aldığımızda Saint-Simon ve Saint-Simoncuları okumaması veya rastlamaması imkansızdır. Nitekim yapılan incelemeler de bunu kanıtlar niteliktedir.³³⁴ Bu durumda iki düşünürün ortak ve farklı noktaları şöyledir:

1) Saint-Simon ve Karl Marx'ın en önemli ortak düşüncesi üretim merkezli bir toplumdan yola çıkarak düşüncelerini oluşturmalarıdır. Zira iki düşünürün diğer ortak düşünceleri üretime bağlı olarak oluşan: sosyalizm, endüstriyalizm, yabancılaşma, sınıf kavramı gibi konulardır. Belirttiğimiz gibi K. Marx ve Saint-Simon toplumsal ekonomik kalkındırmayı (veya toplumsal örgütlenmeyi) üretime dayandırmaktadır. İki düşünüre göre bireylerin kendini yaratması üretimle uğraşmasıdır. Bu noktada ikisi için de üretim hem bireysel hem de toplumsaldır. Saint-Simon dünyanın geniş bir atölye olduğunu, insanın ise ürettiği şeyin kendisi olduğunu savunmaktadır. Çalışmalarının çoğu üretimle bağdaşan konularla alakalıdır. Marx ise toplumu üretim nezdinde ele alarak ekonomik ilişkileri üzerinden açıklamaktadır.³³⁵ İki düşünürün üretim hakkındaki ortak görüşü; üretimin hem maddi hem de manevi bir şekilde iç içe olmasıdır. Zira Saint-Simon kişi ürettiği kadar ahlaklıdır düşüncesini savunurken Marx maddi üretime ayrıcalıklı bir yer verse de manevi üretimi de genel üretimin bir parçası olarak görmektedir.³³⁶

³³¹ Cemil Meriç bu konu hakkında Saint-Simon'un sağ kanadı ve sol kanadı olmak üzere iki kısımda ele alarak örnekler vermektedir. Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 112; Markham, "Preface" VIII; - Taylor, "Introduction" 52.

³³² Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 113.

³³³ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 112-123; Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1998), 93; Taylor, "Introduction" 49, 52; Markham, "Introduction" XXIII, XVII; Alwin W. Gouldner, *Socialism and Saint-Simon* "Introduction" (Ohio: Antioch Press, 1958), XVI.

³³⁴ Georges Gurvitch, "Pour le Deuxième Centenaire de la Naissance de Saint-Simon (1760-1960)", *Presses Universitaires de France* 29 (1960), 4; Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 114-118.

³³⁵ Lewis A. Coser, *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*, çev. Himmet Hülür vd. (Ankara: De Ki Basım Yayım, 2015), 59, 67-68.

³³⁶ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 121.

2) Değişen üretim tarzıyla 18. Yüzyılın ortalarında başta Avrupa’da meydana gelen endüstrileşme Saint-Simon ve Karl Marx’ın benzer düşüncelere sahip olduğu konulardan bir tanesidir. Saint-Simon, endüstriyel toplumu medeniyetin temel dinamiği olarak görmüş, üretici sınıfın (sanayiciler, işçiler, bilim insanları) toplumun liderliğini üstlenmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre endüstriyel gelişme, toplumsal refahın artması ve toplumsal düzenin sağlanması için zorunludur. Ayrıca endüstriyalizm, Saint-Simon’un düşüncesinde sadece ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda ahlaki ve toplumsal bir düzenin de temeli olarak konumlanır. Marx ise endüstriyel gelişmeyi tarihsel materyalizmin bir aşaması olarak değerlendirmiş, kapitalist üretim biçiminin gelişmiş endüstri sayesinde şekillendiğini belirtmiştir. Ancak Marx, endüstriyalizm hakkında iyimser bir bakış açısına sahip değildir; onu kapitalist üretim ilişkilerinin işçi sınıfı üzerindeki sömürü mekanizmalarını güçlendiren bir araç olarak eleştirmiştir.³³⁷ Yani Saint-Simon, endüstriyalizmi üretim ve ilerleme odaklı olumlu bir dönüşüm olarak görürken; Marx, endüstriyel gelişmeyi tarihsel ilerlemenin zorunlu fakat çelişkilerle dolu bir aşaması olarak yorumlamış ve onun kapitalizmin sömürü yapısını derinleştirdiğini vurgulamıştır.

3) Saint-Simon ve K. Marx endüstrileşmenin getirdiği sorunlara çözüm arama noktasında çareyi sosyalizmle aramışlardır. Saint-Simon, sosyalizm konusunu ilk ele alan düşünürlerden biridir. Nitekim çalışmalarında sunduğu gerçekleşmesi zor tasarı ve düşüncelerden dolayı ütöpik sosyalizm geleneğinin öncüsü kabul edilir. Onun sosyalizm anlayışı, üretici sınıfın işbirliği içinde çalıştığı, sınıf çatışmalarının yerini toplumsal dayanışmanın aldığı bir endüstri toplumunu öngörür.³³⁸ Marx ise sosyalizmi kapitalizmin iç çelişkilerinden doğacak kaçınılmaz bir tarihsel aşama olarak görür. Marx’ta sosyalizm, proletaryanın devrimci mücadelesiyle burjuva sınıfının iktidarının yıkılmasını ve üretim araçlarının kolektifleştirilmesini gerektirir.³³⁹ Yani Saint-Simon, sosyalizmi uzlaşmacı ve planlamacı bir model olarak geliştirirken; Marx, onu devrimci ve çatışmacı bir süreç olarak tanımlar.

4) Üretim merkezli topluma önem atfeden Saint-Simon birey ve toplum için tek gerçeğin üretim olduğunu sıkça tekrarlamaktadır.³⁴⁰ Saint-Simon eserlerinde endüstrinin mimarı olan

³³⁷ Hans Freyer, *Sosyoloji Kuramları Tarihi*, çev. Tahir Çağatay (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2012), 84-86.

³³⁸ Saint-Simon’un ilk ütöpik sosyalist temsilcisi olarak kabul edilmesi hakkında detaylı bilgi için “Ütöpik Sosyalizm” başlığına bakınız.

³³⁹ Akarsu, *Çağdaş Felsefe*, 125-126.

³⁴⁰ “Endüstriyel toplum çözümlemesi” başlığı altında bu konuya sıkça değinilmiştir.

üreticilerin çalışma standartlarına ve ilerleme olanaklarına yer verse de; otorite, rejim, yönetim ve askeri toplum nedeniyle üreticilerin gerçek özgürlüğünün (veya değerinin) farkına varmadığını savunmaktadır.³⁴¹ Bu farkına varmayış veya engelleme Karl Marx'ın yabancılaşma kuramına benzemektedir. Marx'ın, Feuerbach'ten ilham aldığı yabancılaşma kavramı, kişinin yaptığı üretime, emeğe ve kendisine yabancılaşmasıdır.³⁴² Endüstrileşmenin yarattığı toplumsal sınıfların üzerinden yola çıkan Marx, daha çok sömürülen sınıfların sesi olmaya ve kapitalist oluşumu izah etmeye yönelir. Ayrıca sanayileşmeyle birlikte çoğalan fabrika merkezli üretimin, üreten sınıfı olan işçi sınıfının emek verdiği ürüne karşı bilgi sahibi olmayışı yabancılaşmanın temelini oluşturur.³⁴³

Saint-Simon ve Karl Marx'ın yabancılaşma kavramı üzerindeki ana konu bireyin bir etkenden mahrum olması ve bunun topluma sirayet etmesidir. Buradaki etken Saint-Simon'a göre despot rejimin (ister din olsun ister devlet) bal arılarını (üreticileri) engellemesidir. Marx'a göre ise giderek katı bir şekilde endüstrileşen toplumda bireyin birçok etkenle (kendisiyle, doğayla ve ürettiği ürünle) ilişkisinin engellenmesidir. Her iki düşünürdeki engelleme yabancılaşmaya yol açmaktadır. Her ne kadar da iki düşünürün temas ettikleri nokta farklı olsa da sonuçta üreticinin yabancılaşmasına ulaştığımız için yabancılaşma kavramı Saint-Simon ve Karl Marx için ortak bir görüş mahiyetindedir.

5) Sınıf kavramı endüstrileşmeyle birlikte düşünürlerin toplumu anlamlandırmak veya gruplamak için başvurulan bir kavramdır. Endüstri toplumundan ilk söz eden Saint-Simon için “sınıf” kavramı meslek niteliğindedir. Daha ilk eserinde toplumu ayırmak için sınıf kavramına değinmektedir.³⁴⁴ Daha sonraki eserlerinde sınıf kavramını dağınık bir şekilde ele alsa da endüstriye dayalı eserlerinde sınıf kavramını “meslek” niteliğinde kullanarak eşek arıları (aylak-asalak) ve bal arıları üzerinden bütünün içinden birçok sınıflar belirlemiştir.³⁴⁵ (işçiler, imalatçılar, hukukçular, aydınlar...)

Görüldüğü üzere Saint-Simon, sınıflar üzerinden toplumu üretim bazlı örgütleme emelindedir. Öte yandan Saint-Simon'un sınıf analizinde bulunarak toplumun durumunu incelemesi ve

³⁴¹ Georges Gurvitch, “Saint-Simon et Karl Marx”, *Revue Internationale de Philosophie* 14/53/54 (1960), 408.

³⁴² Mehmet Ali Uluç, “Karl Marx ve Yabancılaşma: Sosyolojik Bir Analiz”, *Hafıza Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (Haziran 2020), 34-35.

³⁴³ Tuğba Kırman - Hasan Atak, “Yabancılaşma: Kavramsal ve Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10/2 (Temmuz 2020), 282.

³⁴⁴ Saint-Simon, *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*, 31-32.

³⁴⁵ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 122.

sınıflar arası bir etkileşim ve kalkışmadan söz etmesi “sınıf mücadelesi teorisini” ilk kez ortaya koyduğu ve bunu ise Marksist ifadelerle dile getirdiği görülmektedir.³⁴⁶ Fakat Marx’ın sınıf anlayışı, Saint-Simon’un tüm toplumu üretici yapma vizyonundan farklı bir şekilde “sınıfsız toplum” teorisine ulaşmaktadır. Yani Saint-Simon endüstri toplumunu Marx’ın aksine sınıfsız değildir, üretim temelli ortak çıkarlar barındıran çatışmaları ortadan kaldıran, ahlakı sağlayan, işleyiş bakımından homojen bir hümanist toplum tasviridir.³⁴⁷

6) Saint-Simon ve Karl Marx’ın başka bir ortak düşüncesi endüstri toplumunda devletin (veya yönetimin) rolüdür. İki düşünöre göre endüstri toplumunda devletin toplumsal ekonomiye değer vermesi veya öncülük etmesidir. Saint-Simon’un endüstriyel toplumunda devlet ikinci plandadır. Sanayicilerin işine karışmayan bir konumda olmasına rağmen gerekliliğini savunmaktadır. Marx’a göre ise devlet olması gereken bir kurumdur ancak somut olan toplumdur, devlet bir soyutlamadır. Bu noktada Marx’ın Saint-Simon’dan farkı devletin er geç ortadan kalkacağı fikridir, bu ise kendiliğinden değil devrimle mümkündür.³⁴⁸

7) Saint-Simon, pozitivist bir anlayışla ahlaki ilerlemeyi ve toplumsal uyumu merkeze alırken, tarihsel gelişimi maddi ekonomi üzerinden değil, “insan zihninin ilerlemesi” düşüncesiyle açıklamaktadır. Marx ise bu yaklaşımı yetersiz bulmuş, toplumsal gelişmeyi insan zihninin ilerlemesinden ziyade üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkiler üzerinden değerlendirmiştir.³⁴⁹ Hegel’in diyalektiğinden hareketle tarihsel materyalizmi geliştiren Marx, determinist ve çatışmacı bir ilerleme anlayışını benimsemiştir. Bu doğrultuda Saint-Simon reformcu bir bakış açısıyla kapitalizmin endüstriyel ve ahlaki dönüşümünü savunurken, Marx devrimci bir tutumla kapitalizmin tamamen ortadan kaldırılmasını hedeflemiştir.

Saint-Simon’un fikirleri sosyalist ve toplumsal devrim inancına sahip düşünürler için ilham kaynağı olmuştur. Marx, Saint-Simon’un düşüncelerini geliştirerek veya farklı yorumlayarak sosyolojiye yeni bir boyut kazandırmıştır. Saint-Simon, uzlaşmacı, planlamacı ve endüstriyel ilerlemeye dayalı bir toplumsal model önerirken; Marx, sınıf çatışmasını merkeze alan, devrimci ve tarihsel bir süreç öngörmüştür. Her iki düşünür de sosyolojik düşüncenin gelişiminde, modern toplumu anlamada güçlü kavramsal araçlar bırakmışlardır.

³⁴⁶ MacIver, “Saint-Simon and His Influence on Karl Marx”, 242.

³⁴⁷ Taylor, “Introduction”, 49.

³⁴⁸ Meriç, *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*, 121-122; MacIver, “Saint-Simon and His Influence on Karl Marx”, 241.

³⁴⁹ Markham, “Introduction”, XLIV.

SONUÇ

Toplumun sorunlarına çözümler aramak insanlık tarihinin odak noktası olmuştur. Aksi halde devrimler, karışıklıklar ve toplumsal yıkımlar meydana gelmiştir. Sorunlara çözüm arama konusunda çağın yönetici ve özellikle düşünürlerine büyük pay düşmüştür. Bu hususta düşünürler yaşadıkları çağın toplumsal sorunlarını dini, sosyal, ekonomik ve siyasi ekseninde ele alarak yeni fikir ve çözümler geliştirmişlerdir. Fransız düşünür Claude Henri de Saint-Simon da bu düşünürlerden biri olarak yaşadığı çağın toplumsal sorunlarına çözümler üretmiştir. Fakat buradaki önemli husus Saint-Simon'un yaşadığı dönemde toplumun önemli ölçüde kargaşa içinde olmasıdır. Saint-Simon'un fikirlerinin şekillendiği 18. ve 19. yüzyıllar, Avrupa'nın köklü dönüşümler geçirdiği; Rönesans, Reform, Aydınlanma, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi gibi tarihsel süreçlerin toplum yapısını temelden değiştirdiği bir dönemdir. Bu dönüşümler yalnızca siyasi ve ekonomik yapıyı değil, aynı zamanda insanın bilgiye ve topluma bakışını da değiştirmiştir. Bu tarihsel bağlamda, hayatı varlıktan sefaletle doğru sürüklenen Saint-Simon, kırk yaşında kendini bilime adanmış; toplumun işleyişini yeniden tanımlama çabasına girmiştir.

Saint-Simon'un eserlerine bakıldığında, fizikten kimyaya, kimyadan astrolojiye, astrolojiden fizyolojiye pek çok konuyu ele alması, kendisinin de bilincinde olduğu gibi sık sık düşüncelerini tekrarlaması ve yazım üslubu anlaşılmasını oldukça zorlaştırmıştır. Bu eleştiriye Saint-Simon'u inceleyen yerli ve yabancı literatürlerin çoğunda rastlanmıştır. Belki de hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde yeterince ilgi görmemesi, yazı dilinin zor olmasına bağlanabilir. Çalışmamızda bu zorluğu aşmak için; Saint-Simon'un eserleri sırayla ve bütüncül bir şekilde ele alınarak, düşüncelerinin orijinallliği ve iç tutarlılığı ortaya konulmuş; ikincil kaynaklardan yararlanılarak hakkında yazılanların ışığında düşüncelerinin analiz edilmesi ve bu şekilde konuların daha anlaşılır olması sağlanmıştır.

Fransız Devrimi'nin ardından yaşanan kaotik ortam, geleneksel kurumlara olan güvenin sarsılması ve sanayileşmenin doğurduğu yeni sorunlar, Saint-Simon'un reformcu eğilimlerini beslemiştir. Bu hususta Saint-Simon'un düşünsel sistematigi; toplumsal üretim, sınıfsal yapı, bilimsel yönetim, ahlaki reform ve toplumsal fayda gibi kavramlar etrafında şekillenmektedir. Özellikle sanayi toplumunun doğuş sürecinde, üretim güçlerinin merkezi bir öneme sahip olduğunu vurgulaması ve toplumsal düzenin üretici sınıflar temelinde şekillendirilmesi gerektiğini savunması, onu klasik sosyolojinin öncülerinden biri hâline getirmiştir. Bilimin

rehberliğinde inşa edilecek bir toplum tasavvuru, onun hem pozitivizmle olan ilişkisini hem de teknokratik bir toplum modelini açıkça yansıtmaktadır.

Saint-Simon endüstrileşmenin getirdiği sorunların, üretim temelli bir toplumsal örgütlenmenin inşası ile çözülebileceğini ileri sürmüştür. Feodal sistemin çözülmesiyle birlikte doğan sanayi toplumunda üreticilerin, yani işçi, mühendis, bilim insanı ve sanatçılardan oluşan sınıfın toplumu yönetmesi gerektiğini savunmuş; bu yaklaşımıyla endüstri toplumuna özgü yeni bir yönetim modeli önermiştir. Onun toplum tasarımı; sınıf mücadelesi yerine işbirliğini, sömürü yerine üretkenliği esas alan ve ahlaki değerlere vurgu yapan pozitif ve hümanist bir düşünceye sahiptir. Saint-Simon toplumsal örgütlenmenin yapısı, alanında yetenekli kişilerin yönetim gücünü kullanıp üreticilerin (bal arıların) menfaatlerini sağlayan üretim ve yönetim ilişkisi iç içe olan bir atölye toplumdur. Bu bağlamda özellikle bal arıları ve eşek arıları metaforu, üretkenlik temelli bir toplumsal ayrımı sembolize etmektedir. Saint-Simon'un üretici sınıflara atfettiği merkezî rol, zaman zaman gerçeklikten kopuk bir iyimserliğe dönüşmekte; sınıf çatışmaları, toplumsal direniş biçimleri gibi olgulara yer vermeyerek Marx'çı sosyalist düşünceden ayrılmaktadır.

Toplumsal yapıda endüstrileşmeye bağlı sosyal değişimler Saint-Simon'u toplumsal tasarılar kurmaya yöneltmiş ve neticesinde ütöpik sosyalist nitelikli tasarılar sunmuştur. Bu hususta Saint-Simon'da sosyalist düşünceler sanılanın aksine ilk önce endüstriye dair eserlerinde değil toplumsal sorunlara çözüm olarak sunduğu tasarılarında (*Cenevre'den Mektuplar, Toplumsal Örgütlenme Üzerine*) göze çarpmaktadır. Bu eserlerinden sonra toplumsal sorunlara endüstriyel çözümler ürettiğinde, sosyalist düşüncesi kolektif bir üretim nezdinde daha hümanist bir yapıda oluşturduğu görülmektedir. Hayatının sonuna doğru ise toplumsal sorunlara endüstriden ziyade dini bir nitelik çerçevesinde çözümler arayarak dini hümanist bir kimliği ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak Saint-Simon tasarılarında, endüstrileşme ve din üzerinden dini sevgiye dayalı bir sosyal sistem hedeflemektedir.

Saint-Simon pozitivist bilim anlayışıyla, toplumsal yapının yeniden düzenlenebileceğine inanmıştır. Bu durumda Saint-Simon sosyal, ekonomik veya dini konular fark etmeksizin tüm çalışmalarında ele aldığı konuları çözüm odaklı ve pozitivist bir çerçevede sunmaktadır. Bu yönüyle topluma ve bireye özellikle bireye değer veren hümanist ve pozitivist bir düşünür olduğunu kanıtlamaktadır. Fakat çalışmalarında göze çarpan insan ve toplum profili, aşırı hümanist ve sevgi doludur. Bu yönüyle Saint-Simon insanın “insan” olduğu bir melek gibi hareket etmeyeceği gerçeğini unutmaktadır veya kendi iç dünyasında böyle bir toplum ve

birey tasvir etmektedir. Yine bu yönüyle düşünceleri ütöpik kabul edilmiş ve eleştirilere maruz kalmıştır.

Saint-Simon Hristiyanlık dinini inceleyerek *Yeni Hristiyanlık* adlı eseriyle dini sorunlara çözümler sunmuştur. Saint-Simon'un Yeni Hristiyanlık projesi, dini dogmalardan arındırarak toplumsal faydaya ve ahlaki düzene yönelten bir anlayışı yansıtırken, dinin toplumsal işlevine dair yaptığı tahliller dikkate değerdir. Toplumsal adalet, üretkenlik, ahlak ve bilim arasındaki ilişkinin yeniden kurulması, Saint-Simon'un zihinsel evreninde merkezi bir yere sahip olmuştur. Saint-Simon'un Katolik ve Protestan mezheplerine yönelik eleştirileri bağlamında din kurumunu nasıl yeniden dönüştüğü değerlendirilmiştir. Bu hususta tasarladığı *Yeni Hristiyanlık* Saint-Simon'un toplumsal ahlakı yeniden tesis etmeye yönelik bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Ona göre din, artık dogmatik ve ayrıcalıklı bir yapı olmaktan çıkmalı, insanlığın refahını önceleyen bir ahlak sistemi haline gelmelidir. Böylece, dinin toplumsal yarar temelinde yeniden yapılandırılması gerektiği fikrini ileri sürülmüştür.

Din hakkında incelemeler yapan kişiler daha çok kendi inandığı dinin eğitiminden geçen kişilerdir. Kişinin dini inancı diğer dini inançlara göre ilahi gerçeğe daha yakın olduğu hissiyatındadır. Bu durum kişisel inanç ve objektif inceleme arasında ister istemez dengesizlik yaratmaktadır. Saint-Simon'un toplumsal örgütlenmeyi ve düzeni sağlamak için hazırladığı projeler de hem Avrupa geçmişiyle iç içedir hem de kendi bulunduğu toplumun değerlerini eserlerine yansıttığı görülmektedir. Nitekim Saint-Simon'un Hristiyanlık dini üzerinden oluşturduğu *Yeni Hristiyanlık* adlı eserini yazması bağlı olduğu toplum ve dine göre şekillenen bir eserdir.

Saint-Simon'un kurduğu toplumsal sistemin en üst düzeyi, endüstri toplumunun aksine Yeni Hristiyanlık tasarısıdır. Çünkü hayatı boyunca toplumsal örgütlenmeye endüstri üzerinden çözümler üretse de endüstrinin tek başına toplumsal örgütlenmeyi sağlayamayacağını bunun için toplumun manevi boyutunu da düşünerek topluma endüstriyel bir din sunduğu anlaşılmaktadır. Endüstriyel bir din yakıştırması, Saint-Simon'un “kişi ürettiği kadar ahlaklıdır” ve kişi üretime katkı sağlarsa ideal ilke olan “birbirinizi sevin” ilkesinin gerçekleşmesine dayanmaktadır. Yeni Hristiyanlık projesi, dinin ahlaki bir çerçeveye oturtularak toplumsal bütünlüğü güçlendireceği varsayımına dayanmakta; bu yönüyle hem Durkheim'ın dinin kolektif bilinçteki rolüne dair analizleriyle hem de çağdaş din sosyolojisiyle örtüşen yönler taşımaktadır.

Saint-Simon, toplumsal yapıyı bilimsel yöntemlerle analiz ederek modern sosyolojinin temellerini atmıştır. Saint-Simon'un dikkat çekici yönlerinden biri, toplumu dinamik bir organizma olarak görmesi ve toplumsal yapının bilimsel yöntemlerle incelenmesi gerektiğini savunmasıdır. Bu bağlamda geliştirdiği sosyal fizyoloji kavramı, sosyolojinin doğuşuna giden yolda önemli bir düşünsel eşik olarak değerlendirilebilir. Saint-Simon sosyal fizyoloji olarak adlandırdığı yaklaşımla toplumu bir organizma gibi görerek işlevsel bir bütünlük içinde analiz etmeyi hedeflemiş, bireylerin bu bütünlük içerisindeki rollerini ise üretkenlik ve toplumsal fayda temelinde değerlendirmiştir. Bu düşünsel çerçeve, Auguste Comte tarafından sistemleştirilerek sosyolojinin pozitivist temelini kurulmasına katkı sağlamıştır.

Saint-Simon'un ölümünden sonra düşünceleri bir ekol haline gelerek etkisini sürdürmüştür. Önemli düşünürlerin yer aldığı bu ekol toplumsal yapıya dair görüşler geliştirerek etkisini devam ettirmiş ve neticesinde dini bir karakter kazanmıştır. Saint-Simon'un toplum anlayışı, üretim ve sanayi kavramları etrafında şekillenmiş ve özellikle üretici sınıfların toplumsal düzenin temel taşı olması gerektiği yönündeki yaklaşımı, onun ilerici ve reformcu niteliğini pekiştirmiştir. Bu görüş, daha sonra Marx'ın sınıf temelli analizlerinde farklı bir içerikle yeniden karşımıza çıkarken; Auguste Comte'un pozitivist sosyolojisinde metodolojik olarak sistematize edilmiştir.

Saint-Simon'un, endüstri toplumu kavramını ilk kullanan düşünürlerden biri olması, pozitivismi hem dönemin bilimsel atmosferinden hem de farklı düşünürlerden etkilenecek benimsenmesi; bu doğrultuda topluma pozitif bir din önererek tarihsel bağlamda toplumsal evrim düşüncesini geliştirmesi ve endüstrileşmeyi bilimsel bir bakış açısıyla analiz ederek dönemin toplumsal sorunlarına çözüm arayışında bulunması, onun modern sosyolojinin kurucu figürlerinden biri olarak kabul edilmesini son derece makul ve yerinde kılmaktadır. Tüm bu düşüncelerin kavramsallaştırılması ve ortaya konulması bakımından, Saint-Simon'un bazıları tarafından "ilk sosyolog" olarak anılması şaşırtıcı değildir.

Bu çalışma, sosyolojik düşüncenin doğuş sürecine yön veren düşünürlerden biri olan Saint-Simon'un fikir dünyasını tarihsel ve kuramsal bir çerçevede analiz ederek, onun sosyoloji ve din sosyolojisine yaptığı katkıları bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymayı amaçlamıştır. Saint-Simon, yalnızca geçmişin değil, bugünün ve geleceğin sosyolojik problemlerini düşünürken de dikkate alınması gereken çok yönlü bir düşünürdür. Bu tez, hem klasik sosyolojik düşüncenin gelişim sürecini kavramaya yönelik bir katkı sunmakta hem de

Türkiye’deki sosyal bilim literatürüne, Saint-Simon gibi az çalışılmış bir düşünürün analizine dair bir çalışma kazandırmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, Saint-Simon’un sosyolojik mirasının sadece teorik yönüyle değil, aynı zamanda uygulamaya dönük sosyal projeleri, din anlayışı ve toplum tasarımıyla çok katmanlı bir yapı içerdiğini ortaya koymaktadır. Bugün sosyoloji ve din sosyolojisinin yerleşik bir akademik disiplin haline geldiği, bilimsel-endüstriyel toplumun somut bir gerçek olarak ortaya çıktığı, Avrupa Birliği yönünde bütünleşme sürecinin devam ettiği, Marksist komünizmin, sosyalizmin ve seküler dinler veya sivil dinin birçok toplumda toplumsal örgütlenmenin temelini oluşturduğu bir dönemde, Saint-Simon’un fikirlerinin hak ettiği değer ortaya çıkmaktadır.



KAYNAKLAR

- Adadağ, Özgür. “Fransız Devriminin Evrenselliği Üzerine”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 3/11 (Aralık 2007).
- Akarsu, Bedia. *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 4. Baskı, 1998.
- Bhambra, Gurminder K. *Moderniteyi Yeniden Düşünmek*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2015.
- Bottomore, Tom - Nisbet, Robert. *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. çev. Mete Tunçay - Aydın Uğur. Ankara: V Yayınları, 1. Baskı, 1990.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları, 8. Baskı, 2021.
- Coser, Lewis A. *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*. çev. Himmet Hülür vd. Ankara: De Ki Basım Yayım, 2. Baskı, 2015.
- Durkheim, Emile. *Socialism and Saint-Simon*. ed. Alwin Ward Gouldner. çev. Charlotte Sattler. Ohio: Antioch Press, 1. Baskı, 1958.
- Engels, Friedrich. *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*. çev. Öner Ünalın. Ankara: Sol Yayınlar, 2. Basım, 1974.
- Felix Markham. “Introduction” *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*. ed. and tr. by. Felix Markham. XI-XLIX New York: Harper Torchbooks, 1. Basım, 1964.
- Freyer, Hans. *Sosyoloji Kuramları Tarihi*. çev. Tahir Çağatay. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 1. Baskı, 2012.
- Friedrich, Engels. *Anti-Dühring*. çev. Kenan Somer. Ankara: Sol Yayınları, 2. Baskı, 1977.
- Gouldner, Alwin W. “Introduction”. *Socialism and Saint-Simon*. Ohio: Antioch Press, 1. Baskı, 1958.
- Gray, Jeremy J. “Olinde Rodrigues’ Paper of 1840 on Transformation Groups”. *Archive for History of Exact Sciences* 21/4 (1980). <https://doi.org/10.1007/BF00595376>
- Gurvitch, Georges. “Pour le Deuxième Centenaire de la Naissance de Saint-Simon (1760-1960)”. *Presses Universitaires de France* 29 (1960), 3-13.
- Gurvitch, Georges. “Saint-Simon et Karl Marx”. *Revue Internationale de Philosophie* 14/53/54 (1960), 399-416.
- Hobsbawm, Eric J. *Fransız Devrimine Bakış*. çev. Osman Akinhay. İstanbul: Agora Kitaplığı, 1. Basım, 2009.
- Keith Taylor. “Introduction”. *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 13-54 London: Croom Helm, 1. Basım, 1975.

Kızılçelik, Sezgin. *Sosyoloji Tarihi 3*. Ankara: Anı Yayınları, 2. Basım, 2020.

Kişi, Erden. “Devrimlerin “Vurucu Gücü” Bağlamında, 1789 Fransız İhtilali ve Ekim 1917 Rus Devrimi’nin Karşılaştırmalı Analizi”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 25/44 (Haziran 2023).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/78068/1268522>

Küçükalp, Kasım - Cevizci, Ahmet. *Batı Düşüncesi Felsefi Temeller*. Ankara: İsam Yayınları, 6. Basım, 2019.

Lukes, Steven. “Saint-Simon 1760-1825”. çev. İhsan Sezal. *İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 20 (Eylül 2011), 107-116.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/iusoskon/issue/9529/118956>

MacIver, Alice M. “Saint-Simon and His Influence on Karl Marx”. *Economica* 6 (Ekim 1922), 238. <https://doi.org/10.2307/2548317>

Marshall, Gordon. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2. Basım, 2005.

Maxime Schuhl, Pierre-. “Henri de Saint-Simon (1760-1825)”. *JSTOR*. Erişim 05 Mart 2025.
<https://www.jstor.org/stable/41088989>

Meriç, Cemil. *Jurnal 2*. İstanbul: İletişim Yayınları, 26. Baskı, 2022.

Meriç, Cemil. *Kırk Ambar 2*. İstanbul: İletişim Yayınları, 22. Baskı, 2022.

Meriç, Cemil. *Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist*. İstanbul: İletişim Yayınları, 23. Baskı, 2022.

Meriç, Cemil. *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 22. Baskı, 2022.

Özmen Akalın, Fazilet Ahu. “Claude-Henri de Saint-Simon, Saint-Simonizm ve Toplumsal Değişim: Askeri Toplumdan Sanayi Toplumuna Geçiş”. *Akademik Hassasiyetler* 8/15 (Nisan 2021).

Parlak, Abdulkadir. “Protestan Reformunun Meydana Gelmesinde Etkili Olan Toplumsal, Siyasi ve Ekonomik Faktörler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 56 (15 Aralık 2022). <https://doi.org/10.21054/deuifd.1115368>

Pickering, Mary. “Auguste Comte and the Saint-Simonians”. *Duke University Press* 18/1 (1993). <https://www.jstor.org/stable/286964>

Saint-Simon, Claude Henri de. “Catechisme Des Industriels”. *Oeuvres choisies de C.-H. de Saint Simon: Precedees d’un essai sur sa doctrine*. 3. Cilt/64-214. Brüksel: Van Meenen, 1. Basım, 1859.

Saint-Simon, Claude Henri de. “Comparison between the National (Industrial) Party and the Anti-National Party (La Politique)”. *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 187-191 London: Croom Helm, 1. Basım, 1975.

- Saint-Simon, Claude Henri de. "Declaration of Principles (L'Industrie)". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 158-161 London: Croom Helm, 1. Basim, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Du Systeme Industriel". *Oeuvres choisies de C.-H. de Saint Simon: Precedees d'un essai sur sa doctrine*. 3. Cilt/6-63. Brüksel: Van Meenen, 1. Basim, 1859.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Essay On The Science Of Man". *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*. ed. and tr. by. Felix Markham. 21-27 New York: Harper Torchbooks, 1. Basim, 1964.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Extract on Social Organisation". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 83-85 London: Croom Helm, 1. Basim, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "First Extract From The Organizer". *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*. ed. and tr. by. Felix Markham. 72-75 New York: Harper Torchbooks, 1. Basim, 1964.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Introduction To The Scientitic Studies Of The Nineteenth Century". *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*. ed. and tr. by. Felix Markham. 12-20 New York: Harper Torchbooks, 1. Basim, 1964.
- Saint-Simon, Claude Henri de. *Lettres d'un Habitant de Genève a ses Contemporains*. Paris, 1. Basim, 1803.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Letters From An Inhabitant Of Geneva". *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*. ed. and tr. by. Felix Markham. 1-11 New York: Harper Torchbooks, 1. Basim, 1964.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Letters to an American (L'Industrie)". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 162-168 London: Croom Helm, 1. Basim, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Memoir on the Science of Man". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 111-123 London: Croom Helm, 1. Basim, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. *Nouveau Christianisme*. Paris: Imprimerie Bossange Pere, 1. Basim, 1825.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "On M. Barthelemy's Proposal to the House of Peers (Le Politique)". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 183-186 London: Croom Helm, 1. Basim, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "On Social Organization". *Henri de Saint-Simon Social Organization, The Science of Man (and Other Writings)*. ed. and tr. by. Felix Markham. 76-80 New York: Harper Torchbooks, 1. Basim, 1964.

- Saint-Simon, Claude Henri de. "On the Political History of Industry (L'Industrie)". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 174-180 London: Croom Helm, 1.Basım, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "On the Replacement of Government by Administration (L 'Organisateur)". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 207-210 London: Croom Helm, 1.Basım, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Opinions Littéraires, Philosophiques et Industrielles". *Oeuvres choisies de C.-H. de Saint Simon: Precedees d'un essai sur sa doctrine*. 3. Cilt/215-314. Brüksel: Van Meenen, 1. Basım, 1859.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Prospectus for L'Organisateur". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 192-193 London: Croom Helm, 1.Basım, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Second Prospectus for a New Encyclopaedia". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 105-110 London: Croom Helm, 1.Basım, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Sketch of the New Political System (L 'Organisateur)". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 198-206 London: Croom Helm, 1.Basım, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "Study on Universal Gravitation". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 124-128 London: Croom Helm, 1.Basım, 1975.
- Saint-Simon, Claude Henri de - Thierry, Augustin. *De la Réorganisation de la Société Européenne*. Paris: Imprimeur de S.A.R. Monseigneur le duc D'angouleme, 1. Basım, 1814.
- Saint-Simon, Claude Henri de. "To All Englishmen and Frenchmen Who Are Zealous for the Public Good". *Henri Saint Simon (1760-1825) Selected Writings on Science, Industry and Social Organisation*. ed. and tr. by. Keith Taylor. 145-156 London: Croom Helm, 1.Basım, 1975.
- Sander, Older. *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge kitapevi, 30. Baskı, 2016.
- Schuhl, Pierre-Maxime. "Henri de Saint-Simon (1760-1825)". *Revue Philosophique de la France et de l'Étranger*. <https://www.jstor.org/stable/41088989>
- Şenel, Alaeddin. *Çağdaş Siyasal Akımlar*. Ankara: İmaj Yayınevi, 1.Basım, 2001.
- Turner, Bryan S. *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Pinhan Yayınları, 1. Baskı, 2020.

- Uluç, Mehmet Ali. “Karl Marx Ve Yabancılaşma: Sosyolojik Bir Analiz”. *Hafıza Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (Haziran 2020). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hafizadergisi/issue/55303/735797>
- Uslu, Ateş. “Sosyalist Düşüncenin Kaynakları: Büyük Britanya ve Fransa’da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı (1800-1830)”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 70/1 (Nisan 2015). <https://doi.org/10.16987/ausbf.47816>.
- Uygur, Fatma. “Süveyş Kanalı Projesinde İstanbul’da Cereyan Eden Diplomatik Mücadeleler”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 22/4 (Aralık 2018). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/40949/474063>
- Ülken, Hilmi Ziya. *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, Talim Terbiye Dairesi Yayınları, 1969.
- Zouache, Abdallah. “The Place Of Saint-Simonism In The History Of Political Economy”. *History of Economic Ideas* 17/2 (2009). <https://www.jstor.org/stable/23723366>
- Zouache, Abdallah - Boureille, Bernard. “How to Coordinate Economic Activities in a Social Order: An Essay On The Saint-Simonian Economic Doctrine (1825-1832)”. *History of Economic Ideas* 17/2 (2009). <https://www.jstor.org/stable/23723372>

ÖZGEÇMİŞ

İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Ağrı’da tamamladı. 2018 yılında girdiği Yalova Üniversitesi İslami İlimler (%100 Arapça) bölümünden 2023 yılında mezun oldu. Aynı yıl Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne başvurarak Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında (Din Sosyolojisi) Yüksek Lisans eğitimine başladı.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Yıldız, Vedat. “*Saint-Simon’un Din Anlayışı: Yeni Hristiyanlık*”. Erzurum Teknik Üniversitesi II: Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu (15-16 Mayıs 2025). Erzurum, 2025.